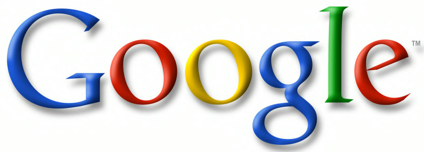

ADAM OEHLENSCHLÄGER.

ET MINDESKRIFT

AF

R. NIELSEN.

KJØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.
THIELES BOGTRYKKERI.
1879.

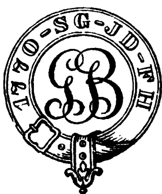

ADAM OEHLENSCHLÄGER.

ET MINDESKRIFT

AF

R. NIELSEN.

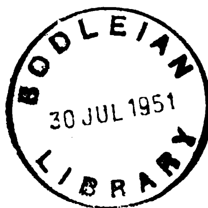
KJØBENHAVN.

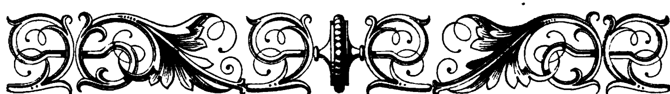
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

THIELES BOGTRYKKERI.

1879.

axo beretter, at Skjalden Hjarne blev Konge efter Frode den Fredegode, alene fordi de Danske fandt, at han havde skrevet den bedste Gravskrift over deres afdøde Herre, og Saxo tilføier: »Saa stor en Løn gav aldrig hverken Julius Cæsar eller Scipio Africanus eller nogen Anden for saa lidt Arbeide.« — Saa lidt Arbeide? Ja vel er der i dette Sagn noget Sælsomt og Fabelagtigt; det er jo — hvad Historien selv minder om — en overilet Antagelse, at en god Digter ogsaa vil blive en god Konge. Men Beretningen har dog noget Rørende, Tiltalende, Noget som vækker Eftertanke. Frode var elsket af Høie og Lave; Tabet var stort, og Savnet dybt: de stærke Mænd, der i tre Aar bare Kongeliget om Land, maatte sukke og spørge: hvor finde vi hans Lige? Folket var som opløst i Sorg og Bedrøvelse. En saadan Landesorg knuger og piner, fordi den er stum og mørk, og Hjertet ikke kan give sig Luft; det maatte da staae for det dybt bedrøvede Folk som en herlig Daad, en lysende Bedrift, at Skjalden fandt Ordet, det eenfoldige, sande, forløsende

Ord, der kvæger Sindet og mildner Sorgen ved at gjøre den talende. Hjarne tolkede Folkets Sorg, og Folket viste ham Taknemmelighed. Hermed er Forholdet mellem Poesi og Folkeliv væsenlig angivet; thi som det gaaer med Sorgen, saaledes ogsaa med Glæden, med Frygten, Haabet, Fortidens Minder og Fremtidens Varsler. Den i Sandhed folkelige Digter maa være i Stand til at udtale Alt, hvad der dybest rører sig i det hele Folk; det er ikke tilfældigt, at Folk og Digter forstaae hinanden: Folkets Væsen lever i Digteren, thi Folkelivet er i sin Grund poetisk.

Denne Opfattelse staaer ikke i Strid med Poesiens naturlige Begrændsning. Der er i den virkelige Verden Meget, som enten slet ikke eller dog kun middelbart egner sig til digterisk Afspeiling; ikke at tale om utallige Hverdagsgjerninger, saa kan den høiere Oplysning, den Underviisning og Sagkundskab, der er fornøden til de forskjellige Arbeiders Udførelse, umulig meddeles i poetisk Form. Lærdom og Videnskab maa i et udviklet Folkeliv nødvendig hævde sig en selvstændig Plads over for Poesien; det Samme gjælder om Religionsunderviisning og sædelig Opdragelse. At ville søge al aandelig Næring hos Digterne, svælge i Syner og gøgle med Indbildninger, sætte dunkle Billeder og haartrukne Lignelser istedenfor virkelig Erkjendelse og klare Begreber er usundt og svækkende. Livets Alvor og Sindets Kraft maa søges i Villien, den af Forstand og Indsigt betingede Villie, der ikke vil lege med Muligheder, men mandig, fast og udholdende prøve, hvad Virkeligheden giver. Det Folk, der kun

vil plukke Poesiens Roser, men undgaae Virkelighedens Torne, maa leve af gyldne Drømme og have sine Slotte i Maanen.

For en slig Overdrivelse er der hos os imidlertid ingen Fare; den vilde i hvert Fald snart rette sig af sig selv. Poetisk Forkjælelse skaffer ikke Poesien Overvægt; det kan snarere befrygtes, at en udmarvet Æsthetiseren skal bringe al sand Poesi i Miskredit, saa at den beregnende Forstand med Nyttelæren tager Magten, og en aandløs Prosa triumpherende sætter sig i Høisædet.

Hvis man for Alvor gjør Prosa eenstydig med Virkelighed, har det ingen Fare med Poesien, thi Virkelighed indbefatter ikke blot sandselige Ting, og udvortes Bestræbelser, men ogsaa det Aandelige, det indvortes Bevægende. Hvor Intet udrettes, der opleves Intet, og hvor Intet opleves, kan ingen Poesi trives: den sunde Poesi maa leve af Prosa. Calderons »Livet en Drøm« gjør Poesien til en Drøm om Drømmen og ender i Intet. Overalt hvor et Folk lever et kraftigt Liv, og hvor dette Liv har noget aandeligt Sving, vil der ogsaa danne sig en tilsvarende Poesi; og hvor der virkelig gives en frisk og blomstrende Poesi, kan man være forvisset om, at der enten har været eller vil komme en Tid med Bedrift og Handling. Hermed er ingenlunde sagt, at Poesi og Prosa jævnt og ligelig følges ad. En Tidsalder kan være optaget af praktisk materielle Opgaver eller saa fortumlet af Krigens Larm, at Muserne maae tie; den virkelige Historie gaaer da forud, og den digteriske Afklaring

følger bagefter: først en trojansk Krig og saa en Homer. Omvendt kan en given Tilstand være saa opslidt, dens Overleveringer saa udlevede, at Poesien maa slaae til Lyd, ringe det Døde til Graven og berede det nye Liv en festlig Modtagelse. Digterens Bevidsthed maa i denne Henseende holde Høide med Tidsalderens Dannelse.

Hvorledes dette nærmere er at forstaae, skal her ikke undersøges i tør Almindelighed; vi have et talende Exempel for os, en mægtig Genius, en Digter, hvis Navn kaster Glands over Norden, en i Ordets dybere Mening folkelig Digter, Adam Gottlob Oehlenschläger. Ved at fornye Mindet om, hvad denne Digtergenius har været og er for det danske Folk, hvad Sproget, hvad den nationale Selvfølelse og den aandige Forstaaelse af vort historiske Liv i Fortid og Nutid har vundet ved de Skjønhedsaabenbarelser, hvormed han har forherliget vor Literatur, tør vi, i Forhold til en egen, nu afsluttet Tidsperiode, vel haabe at faae en anskuelig Forestilling om Poesiens Væsen og bevægende Kræfter.

Ved Aarhundredets Begyndelse manglede det jo vistnok hverken paa Digtere eller digteriske Frembringelser, disse være nu, efter Smag og Begavelse, nok saa forskjellige; men hvad der manglede var en dybere gaaende Opfattelse af Poesiens Betydning for Menneskelivet. Man vilde nok nyde Poesien til Fornøielse og Adspredelse, men indrømme, at den er en Livsmagt, som Samfundet ikke kan undvære, vilde man ikke. Poesien var en Luxusartikel, hvorpaa der

maatte spares; den hele Alvor gik op i gavnlig borgerlig Virksomhed, i en Timelighedens Prosa, der var i Færd med at gjøre Tilværelsen aandløs. Oehlenschläger (Erindringer III. S. 93 flgd.) udtaler sig herom blandt Andet saaledes: »Kong Frederik den Sjette var af den gamle Verden, og naar jeg siger om ham, at han med alle sine øvrige gode og fortræffelige Egenskaber, ikke forstod sig paa Poesie, og ikke agtede den nok, saa siger jeg kun, hvad der passede paa mange andre brave, udmærkede Mænd i hans Tid. Den Feil, at ringeagte Poesie, var en gammel Skade, der viste sig især i de protestantiske Lande, strax efter Reformationen, der, uagtet sit store Fremskridt i den menneskelige Kulturhistorie, havde den Mangel, at skatte det Skjønne og Phantasiens Værker altfor ringe. Hos Grækerne deeltoge Digterne i den høieste Ære; Romerne efterlignede dem, og August og Mæcen hædrede Horats og Virgil paa lignende Viis. I det gamle hedenske Norden var Skjalden Kongens Ven og Fortrolige; i Italien, Spanien og Portugal traf det sig saa, at Adelsmænd vare Digtere; men i den Periode, der foregik Reformationen, var Hjertet blevet slapt, ingen udmærket Fyrste herskede; store politiske Uroligheder havde i Forveien forfulgt Dante; Petrarka sværmede i Eensomhed; Ariost og Tasso havde det knapt nok; Cervantes levede af privat Understøttelse; Camöens døde næsten af Sult. Dronning Elisabeth i England var, uagtet sine store Egenskaber, ingen skjøn Aand, hun var koldhjertet, og Marie Stuarts Drabsmandinde anede ikke, hvilken Skat hun

og England eiede i Shakspeare. Walter Scott har i Kenilworth med historisk Sandhed fremstillet den store Digter, som der ved Festen faaer lidt Mad med de andre Domestikker i Spiiskammeret. Ludvig den Fjortende yndede Poesien som hørende til den høiere Luxus, og en vis Aandelighed, naar den forresten hyldede hans Almagt og de gjældende Fordomme, morede ham. Ludvig den Femtende havde aldeles ingen Sands for andet end Sandselighed. Han betragtede Diamanter og Glasperler i Kunsten for eet og det samme. Naar der var Tale om Poeter, regnede han flere Dusin op paa Fingrene, hvormed Madam Pompadour hjalp ham. »Hvorledes skulde man hædre og belønne alle dem?« spurgte han, og Madam Pompadour gav ham fuldkommen Ret. Hvad der paa den Tid dog noget hjalp til at give Poesien Glands igjen, var Frederik den Andens Kjærlighed til det Franske og hans Venskab til Voltaire, der, skjøndt det fik en tragisk Ende, dog meget bidrog til i lang Tid at gjøre fransk Poesie til Hof- og Toiletlecture. Mærkværdig er den Værdighed og almindelige Høiagtelse, som Klopstock opnaaede; men herfor kunde han for en stor Deel takke Stoffet til sit Digt Messiaden; han bevægede mere den religiøse end den poetiske Følelse; og med Religionen var det dengang Alvor i mange Hjerter. Men skjøndt han fik sin Understøttelse fra Danmark, saa mærkede man dog Intet i lang Tid til Interessen for dansk Kunst. Det Tydske havde ved Hoffet faaet Overhaand. Holberg, uagtet han blev Baron for sine egne Penge, agtedes ikke i

den fornemme Verden som Digter; hans ypperlige Komedier bleve betragtede som Farcer for Pøbelen. Ulykkeligviis havde Ewald og Wessel ikke Kraft nok til at modarbeide denne Aandsretning; de søgte Trøst i Flasken, og druknede i den ikke blot deres Sorger, men tilsidst ogsaa deres Genie. Udmærkede Lærde og Embedsmænd havde bidraget til med deres æsthetiske Bornerthed at sætte de skjønne Kunster i Miskredit. Ligesom Gram havde ringeagtet Holberg, saa forsmaaede Luxdorph Ewald og fandt hans Balder under al Kritik. Frederik den Sjette var ingen skjøn Aand; men ingen udmærket Embedsmand i hans Omgivning var det meget mere end han; og hos de Lærde herskede den samme Fordom: de agtede kun Poesie som Efterligning af Græsk og Latin. Hvad Under da at den gode Konge betragtede Digtekunsten som noget Underordnet, der kunde være ret smukt til Sange ved Festligheder og Morskab paa Skuepladsen, men uden at gjøre Nytte, og altsaa uden Ret til at fordre høiere Agtelse og Løn.«

Hvorledes Digterordet, hvor det rammer, dog formaaer at skaffe sig Indgang, fremstiller Oehlenschläger ret anskueligt, idet han med faa Træk tegner et charakteristisk Billede af Frederik den Sjette. I Sommeren 1815 foregik Kroningen paa Frederiksborg. »Jeg« — siger han — »skrev et Digt og en Sang til denne fædrelandske Fest. I en Audients hos Kongen bad jeg ham om, at maatte forelæse ham Digtet. Han tillod mig det, stillede sig stivt hen for mig, støttede sig til sin Sabel, og stirrede paa mig som en

General, der venter en Rapport af sin Adjudant. Jeg læste og mærkte, at det rørte ham. Da jeg kom til det Sted:

»Hvem holdt i Faderarme
De grø ne Øer til Jotaland
Da trindt Europa skjalv? Det gjorde Han, med Varme,
Det gjorde Frederik, den ægte Søn af Dan«.

trillede en Taare ned fra hans Øie, men han fortrak ikke en Mine, holdt sig i sin militære Position, og slog til Taaren med Haanden, som om det havde været en Flue, der vilde sætte sig paa hans Kind. Da jeg var færdig, sagde han i en næsten barsk Tone: »Jeg vil ikke sige Dem Noget, De har selv seet, hvilket Indtryk Deres Digt har gjort paa mig.« Jeg takkede ham, fortalte, at jeg havde skrevet en Sang til Kroningen, som jeg vilde foreslaae Studenterne at synge paa Frederiksborg i Slotsgaarden. Han tillod det, jeg bukkede og gik.« (Erindringer III, S. 89—90).

Overhofmarskal Hauch kunde imidlertid med sit vidtløftige Ceremoniel umulig faae Plads til Studenterne i Slotsgaarden, og gnaven over, at det forbistrede Poesivæsen gjorde ham en Streg i Regningen, tilskrev han Oehlenschläger, »at det paa ingen Maade lod sig gjøre, da der ingen Plads var«, med Underskrift: »Skyldig Hauch.« En halv Time efter havde han Svaret: »Hans Majestæt har tilladt os at komme og vi komme. Skyldig Oehlenschläger.« Overhofmarskallen maatte paa Kongens Bud gaae til Digteren og afgjøre Sagen i Mindelighed. Indledningen var stormende, men Enden blev, at »den ædle Hauch«

omfavnede og kyssede Oehlenschläger, og de vare fra den Tid af de bedste Venner. At Hauch havde Aarsag til at blive gnaven, naar han saae man kom og vilde forstyrre hans møisommelige Arbeide, indrømmer Oehlenschläger, men naar han saa tilføier, at Hauch blot havde Uret i at give sin Vrede Luft, og at yttre den til en Mand, som ogsaa kunde blive vred, da tør vi vel underforstaae, at Overilelsen nok havde sin dybere Grund i, at den høitstaaende Mand altfor meget deelte den da almindelige Opfattelse af Poesien.

Tidsalderen var upoetisk og maatte være det. Det er bekjendt, at Fuglene ikke synge i den Tid, de fælde Fjer. Hiin mærkelige Periode var netop en Fældingens Tid; Overleveringens gamle, forpjuskede Fjer faldt af, og nye Slagfjer vare ikke udvoxede. Saa længe det høiere Aandsliv umiddelbart hvilede paa den bibelske Lære om det Overnaturlige og havde sine Næringskilder i kirkelig Rettroenhed, kunde Religionen dog gyde lidt Olie i Poesiens Lampe: Psalmedigtningen blomstrede fra Reformationen til ind i det attende Aarhundrede. Men efterhaanden bleve Orgeltonerne svagere, og Forstandens skjærende Daglys afblegede de religiøse Billeder. Man erkjendte Naturens Love, og troede ikke længere paa Mirakler. Da det tomme Hiinsidige var for koldt og mat til at befrugte Phantasien, satte Forstandsoplysningen Religionens Væsen i praktisk Opfyldelse af sædelige Grundsætninger; saaledes blev da Moralen det Vigtigste. Med Pligtfølelsen voxte Selvfølelsen; »to Ting«, siger

Kant, »vækker min høieste Beundring, Stjernehimlen over mit Hoved og Moralloven i mit Bryst«; men hvor høit man end agter Fornuftens Bud, maa man dog indrømme, at en Lærebogs Inddeling af Pligterne mod Gud, os selv og vor Næste kun er et tarveligt Emne for Poesi. Man sang om Dyderne, især om Borgerdyderne og al den Løn og Lyksalighed, som følger dem baade her og hisset; men Begeistringen var huul og høittravende, de stærke Farver paa Dydens Ansigt toge sig ud som Sminke.

Rigtignok skulde man mene, at den store Revolution og de rystende Optrin, som dermed fulgte, maatte fylde Sindene med Anelser og give Phantasien et overordentligt Opsving. Dette var for en Deel ogsaa Tilfældet; men dette Opsving kunde ikke blive til Poesi; Virkeligheden var for mægtig, og det politiske Stof for overvældende. Virkeligheden kvalte Poesien ved selv at benytte dens Kræfter. Bonaparte var jo i Begreb med at gjøre sin Tids Historie til et heroisk Epos, just fordi han ikke var Digter, men Skaber af en ny Tingenes Orden.

Vort Fædreland havde det Held at holde sig som rolig Tilskuer af de første gigantiske Optrin; man fik Lov til at arbeide i Fred. De gavnlige Foranstaltninger til Bondestandens Frigjørelse og Almeenvellets Fremme kunde vel nu og da give Sangeren Anledning til friske Greb i Strengene, men det formaaede ikke at løfte ham op i høiere Regioner og give ham nyt Syn paa Poesien selv. Revolutionære Stemninger yttrede sig vel her og der, men kunde lykkeligviis

ikke slaae Rødder hos os; det blev, trods nogle radikale Anstrængelser, ved en tom Frihedsenthusiasme, Slag i Luften, en Sviir i Klubben med »Du-Mauritz« og »Du-Mads«, som St. Blicher træffende har seet i »Fjorten Dage i Jylland«. Vi kunde, kort sagt, med al hæderlig Virksomhed, endnu ikke komme ud over det Spidsborgerlige.

En ung Reisende fra Danmark, et hedt genialt Hoved, med hvem vi snart skulle gjøre nærmere Bekjendtskab, har i Opvækkelsens Hede skrevet et skrapt Skudsmaal over sine Landsmæd; i Anledning af et Rygte om, at Philosophen Fichte, som i Tydskland var anklaget for Gudsfornægtelse og afsat fra sit Embede, skulde finde et Fristed i Kjøbenhavn, udtaler han sig i et Brev fra 1799 (Baggesen og Oehlenschläger af Kr. Arentzen, II, S. 19) saaledes: »Mine Landsmænd ere Abderiter. Den strenge Conseqvens i den Fichte'ske Philosophie vilde forstyrre deres gemytlige Ro, og snart vilde de ile i Armene paa den elendige Pædagog Christiani og den endnu elendigere Epikuræer Marezoll. Det vilde i Begyndelsen kildre dem, naar det hed: De oplyste Danske vide at skatte den allevegne forfulgte Fichte; men længe vilde det neppe vare. Nu kunde maaske en Djævel tilhviske dem, at Fichte er en Tydsker — og saa er det ude med ham. Alle oplyste Folk, alle Patrioter og den talløse Hær af politiske Smørere vilde opløfte et forfærdeligt Skrig; Pietisterne vilde forene sig med dem; og kunde Fichte end lee ad Narrene tilsammen, vilde en Demokrits Rolle dog vistnok kjede ham.« — Der

maatte et Stød til for at vække de slumrende Kræfter og bringe et jævnmodigt Folk ud af de gamle Folder. Og Stødet kom. Den Heltedaad, hvormed Danmark indviede det nittende Aarhundrede, Slaget paa Rheden den 2den April 1801, gav Folket et Opsving. Det mægtige Aandepust, der skulde løse de bundne Tanker og aabne Ideerne, navnlig Poesien Indgang, kom, vel at mærke, ikke fra franske Smagsdommere og ikke fra tydske Høiskoler, det kom fra Havet, det salte Hav.

Men hvorfra kom Ideerne? Indenfra! det forstaaer sig; men med Udviklingens Fart ad Historiens Vei kom de som Trækfugle fra Tydskland. Netop i det Tidsrum, da Tydsklands Ydmygelse udadtil begyndte, fortsattes med stor Kraft de Aandsarbeider, der skulde vise Dybden i dets Sind og Tænken og hævde dets intellectuelle Overlegenhed over det øvrige Europa. Det gik dog ikke med eet Slag. Den høiere Kritik, som Lessing og Kant indførte, bragte taagede Forestillinger og falsk Dybsindighed i Miskredit; det gjaldt nu om at blive sig bevidst, hvad det Skjønne er, hvorfra det kommer, hvilke Regler det følger, hvorledes det virker. Lessing, fortrolig med Aanden i Oldtidens Kunst og en Modstander saa vel af den gammeldags stive Orthodoxi som af den flade Forstandsoplysning, var selv Digter — Goethe har erklæret hans »Minna von Barnhelm« for banebrydende i den tydske Litteratur, og Kant forstod at bringe det Æsthetiske i Samklang med Fornuftens Fordringer; men med alt dette forblev dog Stemningen kjølig; Underne vare borte, Gaadernes Land afspærret, og Phantasiens Vinger stækkede: Endelighedens

Prosa beholdt Overvægten. Boghandler Nicolai i Berlin drog i den Grad tilfeldts mod Alt, hvad der overskred »den sunde Menneskeforstands« Fatteevne, at en Poesi, der skulde indrette sin Diæt efter Forskrifterne i »Allgemeine deutsche Bibliothek«, kun fik mager Kost og fristede en forknyt og kummerlig Tilværelse. Tarveligt var det, men det var philosophisk.

Skulde det Forventede opnaaes, skulde Poesien nedkomme med et Gudebarn, da maatte Philosophien være Fødselshjælperske. Saa gik Philosophi og Poesi da Haand i Haand. Naar Philosophien beviste, at Gud umulig kunde være til udenfor Naturen, at Natur og Aand oprindelig er Eet og det Samme, at Aanden først bliver sig bevidst i Mennesket, saa maatte jo Poesiens Opsving beroe paa Geniets skabende Naturkraft, og vurderes i Forhold til den Gyldighed, der kan tillægges den anskuende Evne, den over det Sandselige ophøiede, dog med Sandseligheden beslægtede Phantasi. Schellings Philosophi med sin Væsensanskuelse og sine geniale Søndagssyner melder sig her som en ny Aabenbaring. Den danske Nordmand Henrik Steffens, Forfatteren af ovennævnte Brev, var en begeistret Tilhænger af Schelling og blev ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn, en veltalende Tolk for de nye Ideer.

At sige med faa og klare Ord, hvad det egentlig var, som Steffens bragte, er ingenlunde let; thi det var ikke Læresætninger, som bleve sindig prøvede og omhyggelig begrundede, nei, det var Lava fra Inspirationernes Krater, det var en Verden af Ild og Aand, der bruste frem i glødende Strømme, da den unge, 29-aarige Mand

holdt de mindeværdige Forelæsninger paa Ehlersens Collegium, 1802. I den talrige Tilhørerkreds sad Brødrene Ørsted, Brødrene Mynster, Oehlenschläger og Grundtvig, den sidste grundende for sig selv paa »det levende Ord.« — Hvad er Poesi? »En Anelse om en uendelig Forbindelse mellem Alt i Tilværelsen er det dybe, bevægende Princip for Naturforskeren som for Historikeren. Denne Anelse, naar den levende, skabende, aabenbarer sin Herlighed i et fortræffeligt Gemyt, kaldes Poesi. Det er, som vaagnede Naturens egen Produktivitet med Digteren. Ædle høie Gestalter trine frem, en guddommelig gylden Verden, oplivet af en evig Sol, oplukkes for os som ved et pludseligt Trylleslag. En uendelig Sands synes at have skjult sig for os bag enhver Gestalt og straaler os mystisk imøde... En dyb Længsel vaagner i vort Inderste og slutter os uimodstaaelig til den forunderlige, gøglende Verden... Geniet, der er den umiddelbareste Aabenbarelse af det Evige selv i det Endelige, spotter alle Klogskabsregler, gjennembryder alle de Regler, man vil udkaste for det og baner sig og ved sig sin hele Tidsalder en egen Vei. Geniet er Guddommens egen Straale, der nu og da glandsfuld, bryder ud af Massen.« Saaledes omtrent lød, for at bruge et homerisk Udtryk, de bevingede Ord.

Hvilken Opvækkelse, en saadan Bebudelse maatte udøve især paa de Unge, kan Enhver sige sig selv; men paa de Ældre var Virkningen mere frastødende end tiltrækkende; det ungdommelige Mod havde en Tilsætning af Overmod. Hertugen af Augustenborg

fandt sig stødt over, at Nicolai's Autoritet slet ikke blev anerkjendt. Misforstaaelsen fik travlt, og Forargelsen var stor blandt »de Fornuftige.« En velhavende, men indskrænket Morbroder af Steffens yttrede til dennes yngste Broder, som var Officeer: »Jeg hører, at din Broder vil indføre en ny Philosophi her i Landet. Jeg maa sige Dig, gamle, forstandige Folk have meget imod dette frække Foretagende af den unge Mand. Siig din Broder, at jeg ikke vil taale et saadant Overmod. — Familien maa jo skamme sig over ham.« Broderen svarede med tilbageholdt Smiil: »Kjære Onkel, naar Henrik erfarer, at De ikke er tilfreds med hans Philosophi, vil han vist opgive den.« (Bagges. og Oehl. af Kr. Arentz.)

Det første personlige Møde med Steffens omtaler Oehlenschläger (Erindr. I, S. 186 flgd.) saaledes: »En forhenværende Kjøbmand Richter havde omtrent paa den Tid etableret et Gjæstgiveri paa Kongens ny Torv, hvor man spiste god Beefsteak og drak god Rødviin. Der sad jeg en Middag, da Nogen sagte klappede mig paa Skulderen. Jeg vendte mig om og saae O. H. Mynster bag min Stol med en ung rank Mand, der havde et smukt Ansigt, fuldt af Liv og Aand. »Maa jeg gjøre Dig bekjendt«, sagde Mynster til den Fremmede, »med en ung Mand, som allerede har udgivet flere Digte?« — »Jeg har allerede læst nogle af disse«, sagde den Fremmede høflig. — »Du taler med Dr. Steffens!« sagde Mynster. Jeg sagde Hr. Doctoren atter nogle høflige Ord, og han gik med Mynster. Siden fortalte Sander mig, at Steffens var en ivrig

Tilhænger, et vigtigt Medlem af den saakaldte nyere Skole, og at man maatte tage sig vel iagt for ham. Dette tog jeg mig ad notam.

»I Dreyers Klub traf jeg ham nogle Aftener derefter. Han talede meget, og yttrede med Veltalenhed og Dristighed mange nye Meninger, hvorved Haarene reiste sig paa vore Hoveder; og vi bleve ligesaa forbausede, som Degnen og Fogden i Erasmus Montanus, naar denne vilde bevise, at Jorden er rund og at Degnen er en Hane. — Jeg spillede paa en Maade Degnens og Fogdens Roller og »fandt i min Samvittighed«, at Steffens havde Uret; men jeg kunde ikke hamle op i at disputere med ham; ogsaa vare mine philosophiske Kundskaber for svage, til at jeg skulde vove mig paa glat Iis med denne dristige Kæmpe. Dog gjorde jeg, hvad jeg kunde, og var den eneste af alle Tilstedeværende, som vovede at sige ham imod. Han paastod, iblandt Andet, at Lessing ingen virkelig Digter var; og jeg, som elskede Lessing, søgte paa alle mulige Maader at bevise det. — Da Steffens var gaaet, roste mine Troesforvandte mig og sagde, at jeg havde forsvaret den gode Sag godt. Jeg sagde: »Hør Børnlille! I tage feil, hvis I troe, at jeg altid vil stride med denne Mand. Jeg føler det, Steffens og jeg blive de bedste Venner. Lad ham ogsaa have Uret i noget; men hvilken Veltalenhed, Ild og Forstand! Hvilken Begeistring og Vittighed har han!« — Dermed vare de andre kun lidet tilfredse; men jeg søgte ham snart op.

»Da han, som en ny Ansgarius, havde foresat sig at omvende vore skjønne Aander og Philosopher i Norden fra Vantroen, saa var det ham vel ogsaa kjært at træffe en ung rask Hedning, der paa sin Maade kunde hjælpe til med, naar denne selv først var døbt. Jeg besøgte Steffens. Han boede i en underlig gammel Sal med sælsomt malede Paneler; Jakob Bøhmes Aurora laa opslaaet paa Bordet. Han begyndte at tale med mig Kl. 11 om Formiddagen, og saaledes bleve vi ved til Kl. 3 om Natten; altsaa i fulde sexten Timer. Imidlertid spiste vi Beefsteak og drak Viin hos Richters, spadserede til Frederiksberg, gik Søndermarken rundt, og begav os derfra til Kjøbenhavn, hvor jeg sov hos Steffens om Natten, men sprang drømmende ud af Sengen og larmede, da jeg havde slumret noget. Morgenen derpaa gik jeg hjem og satte mig strax hen at skrive det lyriske Digt Guldhornene.... Paa Kunstkammeret vare nylig de to ældgamle Drikkehorn stjaalne bort og smeltede af Tyven, saa at de ginge for evig tabte for Efterverdenen. Denne Hændelse tog jeg allegorisk, og fortalte, at Hornene vare fundne til Løn for tro Oldforskning, men atter borttagne af Guderne, fordi man ingen Sands havde for deres sande Værd og kun begabede dem nysgjerrigt som andre Kuriositeter.«

Vi anføre her nogle Vers for Indtrykkets Skyld.

De leder og søger
I gamle Bøger,
I oplukte Høie
Med speidende Øie

Paa Sværd og Skjolde
I muldne Volde
Paa Runestene
Blandt smuldrede Bene.

Oltidsbedrifter
Anede trylle;
Men i Mulm de sig hylle
De gamle Skrifter,
Blikket stirrer
Sig Tanken forvirrer,
I Taage de famle,
I gamle, gamle,
Hensvundne Dage!
Da det straalte i Norden;
Da Himlen var paa Jorden,
Giv et Glimt tilbage.

Efter Gudernes Villie finder en Ungmø en sjælden Skat fra Hedenold.

Hun snubler
Og stirrer og skuer
Gyldne Luer,
Og rødmer og bæver
Og zittrende hæver
Med undrende Aand
Af sorten Muld
Med snehvide Haand
Det røde Guld.

Skattegraverne komme i Hundredviis og troe, at Arbeidet kan betale sig.

Og hen de stimle
I store Vrimle
Og grave og søge
Skatten at forøge;
Men intet Guld.

Tiderne rinde; Guderne vente, at Slægterne i Norden omsider skulle faae Øiet op for den guddommelige Skat i Oldtidsminderne.

Et Sekel svinder,
Over Klippetinder
Det atter bruser,
Stormenes Sluser
Bryde med Vælde
Over Norges Fjelde
Til Danmarks Dale.
I Skyernes Sale
De forklarede Gamle
Sig atter samle.

Og stór og god er Gudernes Tanke:

»For de sjældne Faa,
Som vor Gave forstaae;
Som ei Jordlænker binde,
Men hvis Sjæle sig hæve
Til det Eviges Tinde;
Som ane det Høie
I Naturens Øie,
Som tilbedende bæve
For Guddommens Straaler
I Sole, i Violer,
I det Mindste, i det Største;
Som brændende tørste
Efter Livets Liv;
Som — o, store Aand fra de svundne Tider!
Se dit Guddomsblik paa Helligdommens Sider:
For dem lyder atter vort Bliv.
Naturens Søn
Ubekjendt i Løn,
Men som sine Fædre
Kraftig og stor,
Dyrkende sin Jord,
Ham vil vi hædre:
Han skal atter finde.«
Saa synge de og svinde.

Saa findes der anden Gang en Skat i Muldet.

Ved lune Skov
Øxene trække
Den tunge Plov
Over sorten Dække,
. . . .
Da klinger i Muld
Det gamle Guld.

Desværre, endnu er Folkets høiere Sands ikke opladt.

Tvende Glimt fra Oldtids Dage
Funkler i de nye Tider,
Sælsomt vendte de tilbage
Gaadefyldt paa røde Sider.
. . . .
. . . .
Men I see kun Guldets Lue,
Ikke det ærværdigt Høie,
Sætter dem som Pragt til Skue
For et mat, nysgjerrigt Øie.

Steffens, som efter det, han havde læst af Oehl., før han saae ham, snarere havde forestillet sig ham »som en gammel udlevet Mand med Paryk og en Guldhuuskasse« end som en ung Digter, udbrød, da han havde hørt Guldhornene: »Ei min Bedste, De er jo virkelig en Digter.« »Jeg er fast selv af den Formodning«, var Oehlenschlägers Svar; og hermed var den glimrende Digterbane aabnet.

Men hvorledes gik det nu egenlig til, at Oehl. blev en saa udpræget dansk national Digter? Der flød jo tydsk Blod i hans Aarer. Hans Forældre vare tydske, Moderen, Datter af en tydsk Fader og en kjøbenhavnsk Borgerdatter, var lige som hans Fader, Organisten ved Frederiksberg Kirke, siden Fuldmægtig

paa Slottet og tilsidst Slotsforvalter, blevet opdragen paa Tydsk. Faderen var en munter Mand, Moderen meget alvorlig, tilsidst tungsindig, »tabt for Alle og sig selv.« »Vemodens Følelse og en dyb Alvor fik jeg« — siger Oehl. — »fra hende, fra min Fader Sundhed og Munterhed. Indbildningskraft og Ild havde de begge, han mere for det Lystige; det Tragiske fik jeg i Arvelod fra min Moder.« Til hans kjæreste Ungdomslæsning hørte en tydsk Forfatter, »en Mand«, siger han, »som var Kjærlighed fra først til sidst, som svømmede i Kjærlighed og netop fremstillede den, som jeg selv dengang følte den« — han havde nemlig som sextenaarig Yngling dødelig forelsket sig i »den deilige« Marie Smith (siden Madam Heger), der spillede Dyveke, og Cathinka i Peter den Stores Kjærlighedshistorie — »nemlig den barnagtige, bløde, om jeg saa maa sige Melkebrødskjærlighed — denne Mand, Lafontaine, var min Afgud. Af ham lærte jeg ogsaa først ret, at læse Tydsk. Det var den første Forfatter udenfor Danmark, som jeg først paa egen Haand rask læste i Grundsproget.« Og saa kom endelig Steffens med de tydske Ideer. Ja, Oehlenschläger synes selv ved Begyndelsen ikke at have havt anden Forestilling om en væsenlig Forskjel mellem Tydsk og Dansk end den, der ligger i Sprogene.

At han reiste i Tydskland, lagde sig ivrig efter Tydsk, stiftede personligt Bekjendtskab med Litteraturens Koryphæer (Goethe, Schleiermacher, Hegel, Tieck, Brødrene Schlegel o. Fl.) er jo ganske i sin Orden; men han vilde endnu gaae videre, han vilde

ligesom Baggesen skrive baade for Tydske og Danske, altsaa paa eengang være baade tydsk og dansk Digter. Det syntes næsten naturligt. Hans høiere Dannelse var jo i det Hele efter den Tids Vilkaar mere tydsk end dansk. Han skrev sin Correggio paa Tydsk, han oversatte selv sin Aladdin. Jean Paul recenserede dette sidste Arbeide og ender sin Recension med følgende Yttring: »Dank gebührt der Kraft, welche ohne einen Uebersetzer, gleichsam auf einer Landesgränze gepflanzt, über zwei Nationen zugleich den Ueberhang seiner Blüthen und Früchten ausbreitet. Die Zeit wird ihm noch mehr, gleich einem Diamant, zugleich verdichten und verdurchsichtigen, und er wird immer mehr, statt des Zauberspiegels, den Zauberstab halten lernen.« (Erindr. III. S. 71).

Det seer næsten ud som et Tilfælde, at Oehlenschläger fra den første store Reise (1805—1809) blev her i Danmark. Den feirede Digter maatte have en Stilling; — han var allerede forlovet med Christiane Heger, en Søster til Camma Rahbek — det gjaldt om at opnaae en eller anden Ansættelse, thi af at oplæse sine Digte i de fornemme Kredse, kunde han jo ikke leve. »Jeg læste«, siger han, »ufortrøden snart Correggio, snart Axel og Valborg saa ofte op i disse Selskaber, at jeg tilsidst blev saa kjed deraf som Kat af Senop.« En passende Stilling var imidlertid ikke let at finde. Dog, Lykken traadte uanmeldt ind ad Døren. »Rahbek«, siger Oehlenschlæger, havde mange Underligheder og Særheder, og jeg kunde takke en af disse for min gode borgerlige Stilling. Han havde nemlig i flere

Aar været Professor i Æsthetiken ved Universitetet, da det pludselig faldt ham ind at forlange sin Afsked af en høist besynderlig Grund: fordi man havde bebreidet ham, at han ikke havde studeret og forstod sig paa den Kantiske Philosophie. Nu levede han af at skrive og oversætte og af at være Lærer i Historie og Latin paa Hofpræst Christianis Institut paa Vesterbro. Var dette ikke skeet, var jeg formodenlig aldrig bleven Professor, og Gud veed, hvad jeg da var bleven. Maaskee var jeg gaaet tilbage til Tydskland, hvor Correggio gjorde stor Lykke, og var lidt efter lidt bleven en Tydsker, ligesom Steffens.« (Erindr. III, S. 16).

Hvad Oehlenschläger vilde have bragt det til, hvis han var blevet nødsaget til at vende Danmark Ryggen og søge sit Hjem i Tydskland, er ikke let at sige; men at han ikke var blevet en Digter af første Rang, en tydsk national Digter, kan maaskee gjøres indlysende ved nærmere Overveielse.

Med en sund Sjæl, et varmt Hjerte og et stort Geni forbandt Oehlenschläger en aaben Sands for Livets Mangfoldighed og følte sig umiddelbart tiltalt af alt Ædelt og Skjønt, hvor han mødte det. Det Poetiske tiltrak ham under alle Former, han var en sympathetisk Natur. Langt fra at begynde med en vragende Kritik, gav han sig hen i Nydelsen og lig en Forelsket, der laaner sin Skjønne Fortrin, hun ikke har, lagde han ubevidst Noget til af sit Eget. Selv, naar han opdager Pletter og Mangler, skiller han sig nødig fra sin første Kjærlighed. Der er jo meget Godt hos

Iffland og Kotzebue og det bedrøver ham at sige Farvel til Lafontaine. Alt som hans Bekjendtskab med Shakespeare, Goethe, Schiller, Jean Paul, Lessing stiger, stiger ogsaa hans Glæde, hans Beundring; han er henrykt over at finde saa mange beslægtede Aander, han elsker dem personlig hver især, og ønsker i sin Sjæls Uskyldighed intet hellere end at omfavne dem alle som Brødre. Og nu Steffens! Den Opmærksomhed, hvormed den unge Digter paa Veien til Frederiksberg maa have lyttet til Philosophens halvforstaaede Ord, minder uvilkaarlig om Aladdin paa Veien til Hulen:

Ak kjæreste Hr. Fætter, I fortæller
De bedste Eventyr, jeg end har hørt
I al min Levetid. Det er en Lyst
— — — — — — — — — — —
At høre paa; dog maa jeg tilstaae reent ud,
At hvad I taled om Naturens Kræfter,
Dens underlige skjulte Skat, og om
De Mennesker, som af en venlig Skjæbne
Tidt pludselig faae det, som Andre hige
Forgjæves efter deres hele Liv;
Om det Usynliges Indvirkning i
Det Synlige, samt alle slige Sager,
Det mored, det forundred mig dog meest.

Med alt dette var Oehlenschläger en selvstændig Natur, han vilde gaae sin egen Vei, rette sig efter sin egen Følelse, vel modtage Belæring, men ikke underkaste sig nogen foreskreven Doctrin. Eensidigheder og Overdrivelser af enhver Art vare hans inderste Væsen imod. Han havde skarpt Blik for det Eiendommelige hos Enhver og vidste paa sin Viis at iagttage Mennesker og Forhold. Ogsaa han maatte erfare, at den virkelige Verden ingenlunde svarer til Ungdommens

Drømme. Den Glorie, hvormed hans ungdommelige Phantasi havde omgivet en Goethe, en Novalis, en Tieck, tabte sig meget i Aarenes Løb, og de Skuffelser hans Troskyldighed beredte ham, vare saa meget smerteligere, som han gjerne tog Sagen personligt, naivt, gemytligt; det er, som skulde hans Følelse saares, for at Forstanden ret kunde skærpes. Hvad han i denne Henseende har oplevet, skjønnes bedst af hans Erindringer; vi lade ham selv tale.

Første Besøg hos Goethe (Erindr. II. S. 12). »Vi besøgte en tidlig Formiddag Goethe, som opholdt sig nogle Dage i Lauchstädt. Hans skjønne, kraftige Ansigt glædede mig og indgjød mig Ærbødighed. De brune Øine vederkvægede mig, i hvilke jeg paa een Gang troede at læse Werthers Følelse, Götzes godhjertige Kraft, Faust's Dybsind, Iphegenias Sjæleadel og Reinekes Skalkagtighed. Han kjendte noget til min Aladdin. Vilhelmine Wolf, en Datter af den store Philolog, havde lært Dansk af nu afdøde Etatsraad Gjerlew, da han var i Halle; hun havde oversat Noureddins første Monolog for Goethe. »Naar jeg hurtig vil lære at kjende en Digter,« sagde han til mig, »saa læser jeg een af hans Monologer: deri udtaler sig hans Aand strax.« Han roste det Motiv, at Noureddin vilde bruge Aladdin som en Lotteridreng, der skulde udtrække ham det store Nummer i Blinde. Hvor gjerne havde jeg længer talt med denne store Mand; men Høfligheden bød os at bryde af; han bad mig om at besøge sig i Weimar.

»Da vi kom ud af Døren, og stode igjen i fri Luft, vare Steffen's og mine Følelser meget forskjellige. Jeg var henrykt over, første Gang at have seet Goethe, over at han havde rost mig som Digter, men Steffens var vred over, at han ikke havde indbudt os til Middag, da vi dog vare komne til Lauchstädt for hans Skyld. Jeg nægtede ikke, at det vilde have været mig en uendelig Fryd; men netop fordi den vilde været saa stor, fandt jeg mig i min Skjæbne med den Taalmodighed, hvormed vi Dødelige efterhaanden vænnes til at savne jordiske Lyksaligheder. Men Steffens bandte Goethes Storagtighed og Egoisteri. Jeg nægtede ikke, at der, uagtet alt det Indtagende, jeg havde fundet hos ham, var noget Stolt, Afmaalt og Koldt, som ikke syntes at tilhøre Digternaturen. Det forstaaer sig jo selv, at, naar en stor Mand lever paa et saadant Strøg, hvor han bliver hyppigt hjemsøgt af Fremmede, maa den gjæstfrie Følelse noget afstumpes... Nu maatte vi nøies med en kort Ministeraudients, og gaae igjen... — Mærkværdigt er det ellers som et Træk i den Goetheske Charakteristik, at han nogle Maaneder derefter, da jeg havde den Lykke paa en kort Tid at behage og vinde ham, tilstod mig, at han gjerne den Dag havde indbudt os — og at han ikke selv vidste, hvorfor han ikke havde gjort det. Men jeg veed det nu: det var en Slags Gierrighed, ikke paa Penge, men paa Venlighed; det var et aandeligt Kniberi, i den hemmelige Frygt: at der skülde gaae for meget med, og at jeg skulde faae for Meget af — den store Goethe paa eengang.«

Om Tieck hedder det (Erindr. III, 56): »Tieck, med mere Genialitet og Originalitet end Steffens, generte ikke i daglig Omgang, uagtet den store Eensidighed i hans Smag. Han havde intet af den nordiske Hidsighed, som Steffens og jeg; tvertimod, han imponerede med en personlig Rolighed, forbunden med en overordenlig Veltalenhed og en vis Fornemhed, som gjorde sin Virkning. Men hans Meninger og Anskuelser vare ofte meget overdrevne... Jeg tør nok sige, at jeg beundrede og beundrer endnu alt det ægte Genialske og Digteriske hos den herlige Tieck. I mine Oversættelser af hans Værker har jeg viist det, skjøndt jeg har vovet at sammendrage og forkorte dem. Men Tieck vilde ikke rigtig vide noget af mig. Naar jeg var tilstede hos ham, naar jeg selv forelæste ham Noget, vandt jeg ham; men hvad der ellers blev udgivet af mig, læste han ikke. Det er mærkværdigt: den Foragt og Mangel paa Sympathie, som i den senere Tid i det Store har viist sig i Tydskland mod Skandinavien, yttrede sig i Forveien bestandig i Litteraturen. Tydskerne kunde ikke lide, at vi havde en Litteratur, som vovede at kappes med deres, at vi havde en Smagsdannelse og et poetisk dannet Sprog lige saa tidlig, som de.«

Heller ikke med Steffens kunde Oehlenschläger i Tidens Længde stemme overeens: »Skjøndt hans personlige Elskværdighed, hans Veltalenhed, hans Begeistring« — hedder det (Erindr. III, S. 54) — »hans Aand og utallige poetiske Gnister altid bleve mig lige kjære, afveeg jeg nu dog saa stærkt i Meninger og var jeg

dog nu selv bleven saa sikker i min Kunst, at jeg ikke mere kunde subordinere mig i mine Domme en Mand, der dog egenlig blot var Dilettant deri.... En ægte Smagsdommer kunde han ikke være, han havde ikke den Ro, den Besindighed, den Kjærlighed til det forskjelligt Objektive, der hører til at tilegne sig dette som sit Eget. Steffens bragte sine Abstraktioner over i Kunstens Rige; visse Ideer, det vil sige: Meninger, en vis Maade at tænke og føle paa, vilde han have igjen; herpaa beroede hans Roes eller Dadel. Med enkelte Træk, udrevne af Historien og Poesien, konstruerede han sig begge efter sit Hoved; men han foer ofte vild i historiske Data, og af poetiske Værker bedømte og fordømte han mange uden at kjende dem ret.«

Men nu Goethe? »Aus den Augen, aus dem Sinn! Han greb enhver Gjenstand, der mødte ham, med opmærksom Genialitet. Saaledes behagede ogsaa mit Væsen ham — den unge, fremmede, ham beundrende Lærling. Men da jeg stod, ogsaa som tydsk Digter, paa mine egne Been — da Tydskland begyndte at blive opmærksom paa mig, var det forbi. Om min Palnatoke, som jeg i Forveien havde sendt ham, talede han ikke et Ord. Correggio kunde han ikke lide, den var for sentimental. Var Palnatoke ogsaa for sentimental? Nei! Goethe kunde nu ligesaa lidt lide det Heroiske, som det Følsomme meer. Helte har han egenlig aldrig skildret. Den kraftigste, elskværdigste Mand, han har tegnet, er Götz von Berlichingen, der dog ogsaa meest optræder i idylliske Forhold, og gaaer tilgrunde af raadvild Ubestemthed... Man har talet

saa meget om Goethes Fuldendthed, Formfuldkommenhed. Der kan ingen mere beundre hans guddommelige Genie end jeg — men — Formfuldkommenheden? Ja, det tydske Sprog bragte han i sine bedste Værker hertil; men han overdrev den Maade at sammentrænge og omdanne Ordene, tilsidst saaledes, at Sproget med Naturen og Klarheden tabte sin Ærlighed, og han bevægede sig tilsidst saaledes i fornemme, ofte forskruede Talemaader, at man ikke veed, hvad han vilde sige.... Nogle ville maaskee synes, at jeg her altfor ukjærligt og uærbødigt omtaler Goethe; men jeg lader ham visselig vederfares Ret i alt, hvad Ret er; det er ikke af Hævn som den af ham Forsmaaede, jeg taler her; hvad der er skeet, er 40 Aar siden. Jeg er nu selv en Gubbe paa 70 Aar, kun nogle Aar fra Graven, hvor han alt hviler. Her kan altsaa ikke være Tale om forfængeligt Nag; jeg elsker ham bestandig, har aldrig hørt op at elske ham; og Baggesens værste Fiendskab, kort efter min Hjemkomst fra Goethe, tildrog jeg mig, fordi jeg bebreidede ham hans uværdige Spot mod den store Mand. Men i et Digterlevnetsløb er Forholdet, hvori den ene Digter af nogen Betydenhed staaer til den anden, af Vigtighed; thi dette har deels havt sin Aarsag af foregaaende Værker, deels givet Anledning til efterfølgende, altsaa virket paa Tidsalderens Smag og æsthetiske Dannelse; hvilket er mere vigtigt end mange Smaatræk af det daglige Liv, hvori de fleste Mennesker ligne hverandre. Jeg maa derfor ved denne Leilighed udtale mig. Af den naturlige Datters, Epimenides's, Elpenors Forfatter, af For-

fatteren til Fausts anden Deel, og af den italienske Manzonis Beundrer kunde jeg ingen Sympathie vente for mine nordiske Begeistringer og Arbeider. Dette fandt jeg nu ogsaa adskillige Aar derefter fuldkommen Stadfæstelse paa, da Goethes og Zelters Brevvexling udkom. I et Brev fra den Sidste til den Første beklager Zelter sig over, at Theaterdirektionen i Berlin har givet ham et Stykke af mig at sætte Musik til. Efterat han først har gjennemgaaet Stykket som det elendigste Tøi af Verden, slutter han med: »Das Stück hat auch barbarische Namen: Axel und Valborg.« Goethe giver ham fuldkommen Ret og siger: »Wenn diese Nordländer ihre Bären auf den Hinterfüssen zu tanzen gelehrt haben, glauben sie was Rechtes gethan zu haben. Dieser gute Oehlenschläger ist auch einer von diesen Halben, die sich einbilden ein Ganzer zu sein, und noch etwas drüber. Ich habe von dem Gezücht viel ausstehen müssen.«

Hvad maatte nu være skeet, hvis Oehlenschläger skulde have slaaet Rod i Tydskland paa en Tid, da Classikere og Romantikere hæftig bekæmpede hverandre? Et af to! Enten maatte han være gaaet paa Parti med en af de herskende Skoler, være blevet Fører f. Ex. for Romantikerne; men et saadant Skridt var hans Natur imod, og ved at gjøre Vold paa sin egen Grundfølelse, vilde han have undergravet sit Geni. Eller ogsaa maatte han ved sin Alsidighed og sine Kræfters harmoniske Ligevægt have følt sig stærk nok til at magte de eensidige Partier, overstraale dem alle og tvinge dem til at bøie sig under hans Scepter.

Men var han dertil udrustet? Dette Spørgsmaal maa besvares med Nei. Lad os kun antage, at hans Genialitet har været tilstrækkelig, hans naturlige Digterkilder maaskee endda nok saa rige som Goethes, lad os antage, at selv det tydske Sprog med ægte Malme og luende Metalglands tilsidst var kommen ham forelsket imøde, havde favnet hans Sjæl og kysset hans Mund og viet ham ind i sine forborgne Skjønheder: der vilde dog været Hindringer, som ikke lode sig overvinde.

Der var et Røre i Tankerne, en Gjæring i Tidsalderen, en Bølgen og Brusen i det tydske Sind, og dertil en Naturgrændse i det Oehlenschlägerske Geni, som maatte gjort ham det umuligt at hæve sig til høieste Rang og blive national i Tydskland.

At Genialitet først og sidst beroer paa Umiddelbarhed, maa indrømmes. Geniet er væsenlig Lykke. Men Umiddelbarheden er af forskjellig Værdi efter det Forhold, hvori den indgaaer med den klare, selvbevidste Reflexion. Hvad Noureddin læser i den gamle Bog.

Du griber — Haabets Dør sig lukker til!
Hvis ei umiddelbar din Lod er falden,
Da blier du for din Higen kun et Spil;
Da hjælper ei din Forsken og din Kalden.

er uimodsigelig sandt; men dermed er det dog ingenlunde givet, at Umiddelbarheden altid skal være rødmusset og ligne en melkeblods Natur, »en uopdragen Dreng«, som ved et Lotteri i Blinde udtrækker Lodden; Poesiens Umiddelbarhed taaler godt Reflexionens Lys, ja trænger inderlig til dette Lys, trænger til Verdens-

kundskab, til Erkjendelse af virkelige Ting og til dybtgaaende Selverkjendelse; Umiddelbarheden tør ikke være saa sorgløs som en Aladdin, der, uvidende om Skattens Mynt, lader sig snyde med Sølvfadene af en gammel Jøde. Rigtignok er der en genial Umiddelbarhed, som formelig har Skræk for Reflexionen; H. C. Andersen fik ondt blot ved at lugte til »Begrebet«; men saaledes naivt var Oehlenschläger ikke fangen i det Umiddelbare. Han har i sine Mesterværker beviist, at han paa sin Maade var i Stand til at tænke sig dybt ind i Tilværelsens Modsætninger; og dog var hans Tænkning langt fra at kunne tilfredsstille den tydske Aand.

Der er en Sammenhæng mellem Poesi og Philosophi, inderligere, væsenligere og nødvendigere end de Fleste synes at indsee. Philosophien arbeider for Livsanskuelse, og bagved enhver poetisk Fremstilling af nogen Værdi staaer altid en Livsanskuelse. Er Livsanskuelsen fast og uanfægtet, saa kan Digteren vælge sit Emne. Hans Frembringelse vil blive vurderet i Forhold til den Sikkerhed i Opfattelse, den Stemningens Grundtone, den Klarhed og Dybde, hvormed Emnet er behandlet; der kan da nok tales om et nyt Syn paa disse eller hine Livsstadier, Tilstande, Charakterer, Optrin, men Alt føres dog i sidste Instans tilbage til de Grundsætninger, som den herskende, af Poesien selv uafhængige, Livsanskuelse indeholder. Anderledes derimod, naar en hidtil almeengjældende Anskuelse vakler; naar den kritiserende Forstand har gnavet i Grundpillerne saa længe, at den gamle Verdensbygning

er i Færd med at styrte sammen, og Mange blive huusvilde: da ere gode Raad dyre. Det truer med Omvæltning, med aandeligt Jordskjælv, Poesien gisper i den kvalme Luft, dens Vingemuskler ere lammede, og den finder ikke det, hvorpaa den kan staae; den længes efter Oldtiden, den sværmer for Middelalderen, den klynker, spotter, leer og græder paa een Gang, og maa tilsidst som et umyndigt Barn lade sig bære paa Philosophiens Arme. — Saaledes omtrent var Tilstanden i Tydskland, da Oehlenschläger betraadte sin Digterbane.

Den Hovedtanke, hvortil Kulturbevægelsens ypperste Ledere alt den Gang havde arbeidet sig frem, lader sig udtrykke i faa Ord: det Guddommelige kan ikke være et Hiinsidigt og Uopnaaeligt; Guddommen maa i al sin Uendelighed være virksom, nærværende som Naturen selv. — Den efter Sandhed forskende Aand var altsaa henviist til Naturen; men den sandselige Natur er Guddommens Slør, og hvilken Dødelig formaaer at løfte Sløret? Steffens havde med brændende Iver hengivet sig til Naturens Studium; »men,« klager han, »den slemme stykkevise Theoretiseren smittede mig, den herlige Heelhed, der fra min Barndom gjennemtrængte min Sjæl, døde bort under mine Hænder, faldt i tusinde Stumper og Stykker, og jeg søgte forgjæves kummerlig at lime en Heelhed sammen af den sønderslagne Gud. Min Glæde var borte; Alt hvad jeg endnu bestandig travlt samlede sammen, blev mere en trykkende Byrde, der ængstede mig, end en erhvervet Rigdom, der kunde oplive mig. Fra nu af var den

indre Fred tabt, en underlig Uro charakteriserede mit hele ødelagte Væsen. Jeg havde tidlig kjendt Goethe og kunde hans Faust udenad. En Straale af Haab brød altid frem, naar jeg læste den; jeg troede ofte igjen at kunne hæve mig til den tabte Himmel. Jeg gik tilbage i mig selv. Jeg følte, at den hele ydre Masse trængte ind paa mig, at jeg maatte erobre mig min Tilværelse, kæmpe paa Liv og Død. Men med hvilke Vaaben?«

Schelling besvarede ham dette Spørgsmaal og hjalp ham ud af Skjærsilden. »Speculation,« siger Schelling, »er Alt, er i Gud at skue, at betragte det, som er. Videnskaben selv har kun for saa vidt Værd, som den er speculativ, det er Contemplation af Gud, som han er. Men den Tid vil komme, da Videnskaberne mere og mere ville ophøre, og den umiddelbare Erkjendelse indtræde. Kun i den høieste Videnskab lukker det dødelige Øie sig, idet ikke mere Mennesket seer, men den evige Seen selv er seende i Mennesket.« Her var altsaa det, hvortil Tiden trængte, en Philosophi i sin Form videnskabelig, i sit Anlæg poetisk, en Philosophi, der formaaede at ophæve Stykværket, paavise Al-Eenheden og hele »den sønderslagne Gud.« I et Brev til Schelling, i Sommeren 1800, siger Steffens: »Jeg er ganske fordybet i Naturphilosophien. Et indre Liv er brudt frem, over hvis Fylde jeg forbauses..... At henstille sin Individualitet for bestandig som den evige Kilde til en bestemt Virksomhed er Apotheose; og den Evighed, som jeg ikke kjender og ikke troer paa — da det uhyre Dyr (Verden), der fødte mig, ogsaa

vil opsluge mig — opgiver jeg for hiin, som jeg kan tilkæmpe mig. Intet har saaledes begeistret mig, som Deres Trancendentalphilosophi..... Sjælden blev jeg i den sidste Tid rørt. Men her greb mig en forunderlig Rørelse. Den helligste Begeistrings Taarer styrtede af mine Øine.«

I Fornuftens Navn havde man begyndt med at ville udgrunde, hvad det første Oprindelige er. Fichte, en streng videnskabelig Tænker, paatog sig at føre Beviis for, at Guddommen, det uendelige Væsen, umulig kan være personlig: »I tillægge Gud,« siger han, »Personlighed og Bevidsthed. Hvad forstaae I da ved Personlighed og Bevidsthed? Dog vel det, som I have fundet i Eder selv, lært at kjende i Eder selv, og betegnet med dette Navn? Men at I paa ingen Maade tænke eller kunne tænke Eder dette uden Begrændsning eller Endelighed, det kan den ringeste Opmærksomhed ved Eders Construction af dette Begreb lære Eder. Ved at tillægge dette Væsen hiint Prædikat, gjøre I det altsaa til et endeligt, til et Væsen, der er Eder liigt, og I have ikke, som I vilde, tænkt Gud, men kun mangfoldiggjort Eder selv i Tænkningen.« — For at paavise Grundeenheden af det Subjective og det Objective, indførte Schelling den intellectuelle Anskuelse«, det vil sige, han tog Phantasien til Hjælp i Videnskaben. Al-Eenheden, det Absolute, er ingen Erfaringsgjenstand, dette Væsen kan ikke underkastes nogen endelig Forstandsprøvelse, det kan kun sees af intuitivt Geni. Intet Under, at Poesien følte sig tiltrukken af hans Philosophi. Goethe afviste med For-

agt de gammeldags religiøse Forestillinger om Gud som Personlighed og tog Ordet for den guddommelige Al-Eenhed, uden at ændse Theologernes philistrøse Indvendinger. Bekjendt er hans bidende Epigram:

Was soll mir eure Hohn
Ueber das All und Eine!
Der Professor ist eine Person,
Gott ist keine.

Men naar Phantasien, den være plastisk eller mystisk, først blev Overdommer paa videnskabelige Undersøgelsers Omraade med Myndighed til at afgjøre, hvad der er virkelig Sandhed, saa var det jo naturligt at den snart tilrev sig den hele Magt, nedsatte Virkeligheden til et Skin, og gjorde sig selv til Sandheden. I Medfør heraf kunde da Friederich Schlegel erklære, at Fichte egenlig ikke var absolut Idealist. Istedenfor det skaberiske Jeg maa man da sætte den skaberiske Phantasi; thi »Phantasien er Naturens Maal og Grund; Naturen er kun den synlig iagttagelige Phantasi, der er bleven til Maskine. Phantasien er den sig bevidste Menneskeverdens Grund og Maal; enhver Indskrænkning af Phantasien er Indskrænkning og Nedværdigelse af det sande og ægte Menneskelige, er Affald fra den medfødte Uendelighed.« Saaledes fik man da en Metaphysikens Poesi, en Ethikens Poesi, en Poesiens Poesi (Hettner: Geschichte der deutschen Litteratur im achtzenten Jahrhundert III, 2, S. 448).

Paa en saadan Opfattelse af Forholdet mellem Poesi og Philosophi har Oehlenschläger aldrig kunnet indlade sig; hvad han i »Digtekunsten« (1848) rimer

om Forholdet, viser, at Grundspørgsmaalet neppe har voldet ham synderlig Uro.

Philosophien er, som Poesien,
Imellem Centrum og Peripherien
En Radius, men glem ei denne Sætning,
En Radius i ganske modsat Retning.
— — — — — — — — — — — — — —
Lad hver da vandre sine egne Veie,
Lad hver sin Charakteer, sin Rigdom eie!
Fra Cirklens Centrum og fra Cirkelranden
Som Brødre møde daglig de hinanden.«

Oehlenschläger fandt ingen Smag i Philosophien, han følte sig »saalidet dreven til« at studere Metaphysik som Mathematik. »Jeg proberede,« siger han, »at læse Schellings Bruno; men den kunde jeg ikke faae Bugt med; derimod morede det mig at bladre hist og her i Jakob Böhmes Aurora, hvor den forunderlige Blanding af sjelden Dybsind, høi Begeistring, den dristigste Flugt til paa sin Maade at overskue Universet, den inderligste Gudsfrygt, den ærligste Stræben forbandt sig med Sværmeri og trættende vidtløftig Gjentagelse af det Sagte.« Sagen er, at Oehlenschläger aldrig har følt nogen dybere Trang til at grave sig ned i Tilværelsens Grunde; han elskede den aabne, solbeskinnede Natur og mærkede sig kun Skyggerne, for saa vidt de forhøie Lysvirkningerne og høre med i den tryllende Farveblanding. Han stolede paa den sunde Sands, og tog Livet overeensstemmende med den Verdensorden, som nu eengang ikke kunde forandres; han var en poetisk Rationalist, der troede paa Guds Godhed og Sjælens Udødelighed, men for Resten

lod det Ubegribelige være, hvad det er, — ubegribeligt. Det Aandelige, det Ideale skulde, efter hans Mening, ikke gribes med Forstanden, men med Hjertet, med Phantasien og Følelsen. Der var desaarsag hos Oehlenschläger langt mere Eenhed, Holdning og Ro end hos Steffens, for ikke at tale om de vildt sværmende Romantikere, om Lucindes Yndigheder, Skyggernes Elskov og de Dødes brændende Kys i Maaneskin; men saa var der igjen ikke den reflecterede Sindsdybde, den Rigdom af psychiske Erfaringer og smertelige Selvoplevelser, der betinger Overlegenhed i Aand.

> Wer nicht sein Brod mit Thränen ass,
> Wer nicht die kummervollen Nächte
> In seinem Bette weinend sass,
> Der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte.

Betydningen af disse Goethes Ord vil neppe tilfulde kunne uddybes af den, som ikke har kjendt de Fødselsveer, hvorunder et nyt Verdenssyn bliver til. Oehlenschläger kjendte ikke disse Veer; hans Umiddelbarhed i denne Forstand var rødmusset som et Sommeræble; hans Sind var barnligt, hans Livsanskuelse borgerlig assureret. Han kunde ikke dele de kæmpende Aanders »Sturm und Drang«, han egnede sig, kort sagt, ikke til at være med som Fører i den tydske Udvikling.

Heraf maa det da vel kunne skjønnes, at, om han end »lidt efter lidt var bleven en Tydsker ligesom Steffens,« saa var han dog ikke bleven tydsk national Digter.

Men det Særegne hos Oehlenschläger, der gjorde ham uskikket til at blive national i Tydskland, egnede sig netop til at gjøre ham til Danmarks store Digter, et Lys i Norden. Geniet betinges jo ikke alene af individuel Begavelse, men ogsaa, for saa vidt den Begavede har en Mission, af Samfundets Trang og Tidens Aand. Men Tidens Aand, hvor almindeligt dette Væsen end er, antager forskjelligt Præg hos hvert enkelt Folk saa vel i Forhold til dets Natureiendommelighed, dets Størrelse, geografiske Beliggenhed, Næringsveie o. s. v., som fornemmelig til det Dannelsestrin, hvorpaa det staaer. I sidste Henseende maa det vistnok indrømmes, at Aandskulturen i Danmark ved det Tidspunkt, da Oehlenschläger optraadte, var en heel Menneskealder bagefter den tydske. Man følte sin Afhængighed og ærgrede sig: »al vor Fortræd er tydsk«; men den patriotiske Iver for at fjerne det Fremmede og holde Sproget i Hævd var ikke nok til aandelig Frigjørelse. Holberg havde udviklet Sandsen for det Komiske og, saa at sige, skabt den danske Prosa, men han efterlod sig ingen Skole. Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme (fra 1759) udsatte Præmier, som ved at hjælpe lidt paa Digterne gjorde Sit til at forhutle Poesien.

»Mellem de af Selskabet udsatte didactiske Priisopgaver,« siger J. L. Heiberg (Udsigt over den danske skjønne Litteratur; Pros. Skr. III. S. 121), »var ogsaa den latterlige: At skrive en Ode over en af Guds Egenskaber. Ewald, som mellem Guds Egenskaber først havde valgt sig Godheden til Gjenstand, fandt

udentvivl snart, at hverken Tanken eller Digtekunsten kunde directe indlade sig paa saa triviel og upoetisk en Opgave, og den projecteerte Ode over Guds Godhed blev til det dramatiske Digt: Adam og Eva, hvilket han indsendte som en Besvarelse af Opgaven, men Selskabet fandt, »at Digtet ikke kunde komme i Betragtning«. Ikke bedre gik det ham med hans Rolf Krage, Oden til Indfødsretten og Balders Død.« Om »den skammelige Anvendelse af det danske Selskabs Midler, idet Ewald ikke erholdt Meer i Belønning og Opmuntring end nogle smaa Summer, der i et Tidsrum af 17 Aar beløbe sig til 180 Rdl., medens Jacob Baden for sin latterlige Oversættelse af Horatius fik 200 Rdl., og havde aarlig 150 Rdl. som Secretair i Selskabet,« henviser han til Molbech: Ewalds Levnet.

Som et Skolefag blev Philosophien jo vist nok dyrket ved Universitetet, men Dannelsesudbyttet har neppe været stort, da den almene Bevidsthed følte sig uoplagt til at gaae ind paa dybere Undersøgelser. »Jeg begyndte«, fortæller Oehl., »i mit nittende Aar atter flittig at studere, det vil sige, at læse og skrive Latin; thi det Øvrige, hvad jeg brugte til Forberedelsesexamen, en Sammensmeltning af Examen artium og philosophicum, paa Græsken nær — kunde jeg allerede det Meste af. — Dog maatte jeg endnu lære Risbrighs Logik og Gamborgs' Thelematologie. Den første kjedede mig, og jeg kunde ikke begribe, hvorfor man, for at tænke sundt og ordenligt, skulde spænde Tankerne i et saa stivt Snørliv. Midlertid var den gamle Risbrigh en lærd, sindrig Mand, og jeg tvivler ikke

om, at Feilen laa i min Ungdom og i mit Temperament. Det Eneste, hvad jeg endnu kan huske af hans Logik, og hvad jeg aldrig glemmer, er følgende meget sunde rigtige Tanke, som hver Dommer, og navnlig hver Kunstdommer altid burde have for Øie.

»For ikke at fælde nogen urigtig Dom, maa man undertiden suspendere sit Judicium.«

»Raad.«

»For ikke altid at suspendere sit Judicium, maa man Primo: erhverve sig et Forraad af Kundskaber; Secundo: Klarhed i samme.« (Erindr. I, S. 139).

Hverken det theologiske Facultet eller det Kgl. danske Cancelli synes imidlertid at have kjendt Risbrighs Logik, da Goethes »Leiden des jungen Werthers«, hvoraf en vis Proft havde anmeldt en Oversættelse, blev afviist med følgende Erklæring: »vi formode, at de Fleste ville lægge Bogen bort, saasnart de have af de 14 Ark læst en ganske liden Deel, ei udstaaende at spilde mere Tid paa en saa modbydelig og aldeles unyttig Læsning.» Hvad om Facultetet havde faaet Øie paa Goethes Faust med den forfærdelige Begyndelse:

Habe nun ach, Philosophie,
Juristerei und Medicin,
Und leider auch Theologie!
Durchaus studirt, mit heissem Bemüh'n.
Hier steh' ich nun, ich armer Thor,
Und bin so klug als wie zuvor;

mon det da — ihukommende Risbrighs Logik, vilde have »suspenderet sit Judicium, for ikke at fælde nogen urigtig Dom«?

Det nytter for Resten ikke stort at gaae i Rette med en Tidsalder om dens vrange Udtalelser, hvad det høiere Usynlige angaaer; Døgnets Domme være nok saa overfladiske, nok saa løse og skjæve: de mange Stemmer, der hæve sig til Forsvar for den regjerende Aandløshed, ville let overdøve selv den fornuftigste Indsigelse, og gjøre Almeenheden ør i Hovedet. Der hører Magtfuldkommenhed til at gjøre de Døve hørende, de Blinde seende og aabne en Idealitetens Synskreds. Saaledes som den aandelige Tilstand var i Danmark ved Aarhundredets Begyndelse, tør vi nok sige, at en ideel Vækkelse, omfattende, foryngende og dybtgribende, var det, hvortil der trængtes. En Strøm af Liv fra Stammens sunde Rod, nærende Safter af Oldtidens Marv maatte der til, for at fordrive Matheden og forfriske Blodet i Slægtens Aarer. Det gjaldt at lade Datiden see sit Ansigt i Fortidens Speil; det gjaldt at tale Skjønhedens, Kraftens, Begeistringens Sprog til den nationale Samvittighed: Nordens Mand, hvad er dit Væsen? hvo vare dine Fædre? hvor har du dit Hjem? En saadan Magtfuldkommenhed har kun Geniet. Paa denne Høide staaer Oehlenschläger for os som Musernes Yndling, Aandens Udkaarne. Hans Digterbegavelse, hans Dannelse, hans hele Sindsretning gjorde ham just skikket til at løse en saadan Opgave.

Tidlig følte han sig hendragen til Mythologi og Historie; men han tabte sig ikke i kritiske Undersøgelser: han var ikke Historiker. Han havde virkelig tilegnet sig, hvad vi kunne kalde en Duft af den Schellingske Naturphilosophi; men han bearbeidede ikke

de systematiske Tankeformer: han var ikke Philosoph. Hvad gjorde han? Han aabnede sin Sjæl for store Indtryk, han indaandede historisk Luft, han optog Heltene i sig og levede med de gamle Guder. Netop derved blev han en Aandens Tolk, en Fakkelbærer for hele Folket. Hvad skulde det vel have hjulpet, om han havde begyndt med det strengt Historiske og udarbeidet en nok saa grundig Lærebog til nyttig Almeenlæsning.

Der er Forskjel mellem folkelige Bøger og populære Skrifter. De sidste ere gode til at klare vore Forestillinger om endelige Ting og udbrede nyttige Kundskaber; men Aand og Beaandelse kunne de ikke give. Det er gavnligt og dannende at faae Noget at vide om de nordiske Guder, hvilke Navne de have, hvorledes de saae ud, og hvilke Bestillinger, man tillagde dem; men, siger man tilsidst, naar det Hele er gjennemgaaet, »det var den Tids Tro, en gruelig Overtro, hvad kommer det egenlig os ved? Vi have, Gud skee Lov, en bedre Oplysning«. Dermed er man færdig. Det er baade gavnligt og dannende, at gjøre sig bekjendt med de vigtigste Begivenheder i Historien, saa vel i den almindelige Verdenshistorie som især i Fædrelandets Historie; ja, det Gavnlige og Dannende træder her langt stærkere frem, og hvorfor? Fordi Personer og Handlinger høre til det Virkelige, fordi der i al denne virkelige Udstykning er Noget, den endelige Forstand kan faae fat paa, her er en Sammenhæng mellem det Foregaaende og Efterfølgende; vi faae en Forestilling om, at Nutiden staaer paa For-

tidens Skuldre. Men er det dog ikke besynderligt med alt det, vi saadan i populær Forstand lære af Historien? Det synes ved første Øiekast at være overordenlig meget; og dog, naar vi forsøge at gjøre en Anvendelse deraf paa vore egne nærværende Livsforhold, saa bliver det borte med Eet, det svinder ind til et Intet. »Saadan gik det til den Gang, men nu er Tiden en anden« — Sagen er, at man i den populære Fremstilling vel kan ræsonnere over de forandrede Tider, men aldrig bringe det til Indsigt i Forandringernes Grund og Væsen. Skal Folket komme med og faae Øiet op for de forskjellige Tiders Aand, da maa Digteren træde til med sit Tryllespeil.

Hvad der kan vise sig i et saadant Speil, faae vi at see ved at kaste et Blik paa de store Emner, som Oehlenschlägers Poesi har draget frem og løftet op til ideel Forklarelse. Vi ville begynde med »Nordens Guder«.

Et Sagn fuld værd at høre
Med gamle Runer staaer;
Laaner mig Eders Øre,
Mens jeg Guldharpen slaaer.
Hvad i de mørke Skrifter
Er sæt med sindrig Hu
Om Asernes Bedrifter,
Det vil jeg tolke nu.

Synspunktet for denne Tolken findes angivet i et kort Forord. »Aser og Jetter fremstille de to modsatte Naturkræfter: Den skabende, skjønne, den forstyrrende, plumpe Magt; Loke svæver mellem begge som den vaklende Tidsaand«. Men dermed ere vi dog

ikke færdige. Der gives nemlig tre grundforskjellige Synspunkter for Mythologiens Behandling i det Hele, nemlig det poetiske, det historiske og det philosophiske. Schellings Behandling er philosophisk, Oehlenschlägers er poetisk, Grundtvigs historisk. Spørgsmaalet er ikke det: hvilket Synspunkt er det ubetinget rette? thi de have alle tre uafviselig Gyldighed. Men Spørgsmaalet er: hvilket af disse Synspunkter er det oprindelige, det i egenlig Forstand folkelige? I denne Henseende tage vi ikke i Betænkning at vælge det Oehlenschlägerske. »Mythologie«, siger J. L. Heiberg (Pros. Skr. III, S. 5—7) »er Culturens første umiddelbare Trin«; den indbefatter forskjellige Grene, saasom Religion, Philosophi, Videnskab, Historie, som først adskille sig under Udviklingen. »Men i litterær Henseende betragtes den blot fra den poetiske Side, som den der indbefatter og underordner de øvrige Retninger. For saavidt kan man sige, at Litteraturen ikke blot ender, men ogsaa begynder med Poesie«.

Værdien af den poetiske Behandling er afhængig af den Seerkraft, hvormed Digteren overalt formaaer i Guderne at opdage Naturlivet, og i Naturlivet at opdage Guderne. Lad os see, hvorledes det gaaer til hos Oehlenschläger.

Han har et eget Blik for den nordiske Natur; men til den nordiske Natur hører Havet, det vældige Hav med Kyster og Øer:

I Havet stander Øen;
Nu Hlesey kun er liden,
Thi Bølgerne med Tiden
Har pløiet den i Søen;

Men stor i Oldtids Dage
Den kneised høi og brat
Og trodsed Nordens Drage,
Det sorte Kattegat.

Naar man seer paa Landkaartet med lidt Phantasi, kan man vel nok faae Øie paa den sorte Drage. Men hvor ere Guderne? Det solaabne Hav med det brede Bryst, der indgyder Sømanden Tillid, danner en følelig Modsætning til Bunden med de mørke Grunde, det skumle Dyb, der lurer paa Bytte. Denne Modsætning, som Mythologien har udtalt i Forholdet mellem Ægir og Ran, vinder hos Oehlenschläger anskueligt Liv. Istedenfor at opregne de to Guddommes Attributer stykkeviis, lægger han dem ind i de tilsvarende Individualiteter paa en saa organisk virksom Maade, at det er, som om Havet selv blev individualiseret.

Der, hvor sig Tanget snoede,
Der stod af Muslingskaller
De hvælvethøie Haller,
Og der Hler Ægir boede.
Mens Ran paa Dybet hvæste,
Han sad ved Perlekruus;
Snart drak han, og snart blæste
Han paa sit Sneglehuus.

Ægir er med al sin Styrke godmodig; der er Gemyt i Ægir. Rolig, veltilfreds, som han her har siddet for Digteren, kan han endnu sidde hele Dage i Solskin, lege Hviskeleg med Bølgerne, fange Skyerne og fure Vandspeilet med »demantkroget Stage«, uskyldig som et Barn, der spiller paa Munden med sin Finger. Men Ran er ikke at komme nær, hun er saa ondskabsfuld.

Fæl var den grumme Qvinde,
Den skumle Ran, som spættet
Udspænder Druknenættet
Som Ligenes Gudinde.

Man kan forstaae, at Guderne foretrække Ægir for Ran.

Høit Ægir elskte Guder,
Og han var Guder kiær.
Mod Søen Himlen luder
I sammensmeltet Skjær.

I Anledning af Freiers og Gerdas Bryllup bød Ægir alle Guderne til Gjæst. Naar saa mange og høie Gjæster ere indbudne, gjælder det naturligviis om at have Noget i Kjøkkenet. Det er en Fornøielse at see, hvor nøiagtig Digteren er underrettet, saa vel om Beværtningen, som om den eiendommelige Maade, hvorpaa Hler Ægir fik sit Kjøkken forsynet:

Han brygged Øl i Kummer
Af Flintesteen og Iis;
Og Fisk og Krebs og Hummer
Blev kogt i tusindviis.

Ægir har som Havets Behersker ikke blot for staaet at vælge sine Tjenere:

Han bruger lidt kun Ilden,
Ham hylder hver en Elv;
Alt sødet blier ved Kilden,
Som koger af sig selv.

men han har ogsaa vidst at benytte alle de Midler, som en velberegnet Brug af det vaade Lokale tilbyder. Ingen Krog staaer ledig, ingen Naturkraft faaer Lov at være ørkesløs; Dybet selv er paa sine Steder polytechnisk indrettet:

Hvor Malestrømmens Tragter
Nedhvirvler i en Hule
Med Skum de Bølger gule,
Med rædsomt fæle Fagter,
Der knuser Eldirs Kølle,
Hvad Havet blev til Deel;
Der knager Ægirs Mølle,
Der maler han sit Meel.

For saa vidt Gudeskikkelserne træde op i fyldig Individualitet med bestemte Former, hersker det Plastiske; for saa vidt de svømme ud i Betegnelser af almindelige Naturkræfter, hersker det Symbolske. I hvilken Grad Oehlenschläger har havt saa vel det Plastiske som det Symbolske i sin Magt, med hvilken Sikkerhed i Tegning og Fiinhed i Farver og Afskygninger han har forstaaet at gjøre Overgangene fra dette til hiint og fra hiint til dette, viser især hans Behandling af de klimatiske Guddomme. Den milde Niord, den lyse Van fra Sydens Egne, vil gjerne have godt Veir, Mairegn, Solskin og Frugtbarhed, men Jetinden Skade, hans Hustru, har et andet Sind; hun vil altid have Kulde, Blæst, Uveir og Ødelæggelse. De leve ikke godt sammen.

Af Vrede Niordur græder, naar Skade slaaer hans Egn.
Da Niordurs høie Taare forvandler sig til Regn:
Naar ned da Regnen falder, den tynger Blæstens Vinge;
Saadan paa alle Maader han søger den at tvinge.

Det er da ogsaa gaaet ulykkelig til med det Giftermaal. Da nemlig Aserne droge herop til det mørke raa Norden, vare de bange for, at Kulden skulde blive dem for streng, og overtalte desaarsag nogle af Vanerne, de varmblodige Sydlandets Guder, navnlig

Niord med hans Søn Freier og hans Datter Freia, til at følge med. Det er et oplivende Syn at see Niord i Spidsen for den hele Gudeskare gjøre lyst paa Veien, adsprede Taager, tørre Moser, lufte Skove. Det dages overalt, det gaaer med en Fart.

Hurtig Nærmen, hurtig Fiernen,
Snart besøgt og snart forladt!
Morgenstjernen
Stod paa Gudens blanke Hat.

Men ogsaa Mørket har Kræfter; Jetterne pønse bestandig paa Asernes Undergang. Jetten Thiasse fanger Loke og tvinger Forræderen til at bortstjæle Ydun fra Valhal. I den ulyksalige Tid, da Guderne begyndte at blive blege og matte, trænger Thiasses Datter, Skade, sig ind i Valhal. Det er et emanciperet Fruentimmer; men frisk er hun. Hun gjør en Vind og Blæst i Vingolf, saa man ikke reent ud tør afvise hendes Frieri. Hun vilde gjerne havt Baldur, men fik af en Feiltagelse Niord.

Da slog hun op en Latter, saa Hvælvingen skjalv,
Hun krysted ham til Barmen, som Linet skjulte halv.
Hun qvad: Vi to, vi passe, vi udgjør et Par!
Naar Ydun kommer atter tilbage med sit Kar,
Da kan igjen Du blæse; jeg hæver Nordens Vind,
Saa skifte vi vort Arbeid med ulige Sind.

Symboliken kommer her paa den naturligste Maade tilsyne i det beaandede Foredrag, hvormed Skade selv besørger Pagtens Indvielse. Det er en Tale saa indtrængende, smuk og belærende, at den gjerne kunde trykkes som en Brudevielse. Hun kjender sin Mands Pligter og hun kjender sine egne.

Du rider paa din Skinfax ved høilyse Dag;
Paa Hrymfax om Natten forfølger jeg mit Vrag.
Du vifter mellem Blomster, jeg hviner mellem Fjeld;
Jeg Skade bringer Skade, Du fremmer Nordens Held.

Om Somren, om Høsten, det er din gode Tid,
Du spreder minc Taager, nedvifter Varmen blid;
Da løber jeg i Finmark med Buen paa Ski,
Og bryder gjennem Sneefog min useete Sti.

Der kan mellem Ægtefolk være ulige Anskuelser, ja Uligheden kan endog i visse Maader bidrage Sit til at gjøre Foreningen inderligere; men der skal være Maade med Alt: den Ene maa rette sig lidt efter den Anden. Hvad hjælper det, at Manden er føielig, naar Kvinden er uregjerlig?

Niord, som nys ægted Skade, sit Bryllup alt fortrød;
I Brudeseng paa Dofre hun kjærligt ham indbød;
Da opstod der en Hvirvelvind i hver en Fjeldets Krog;
Vandhose, Skades Broder, trak paa de hvide Brog.

Med Armene han sig hængte ved Tordensky og loe;
Dybt Benene neddingled. Da var kun lidet fro
Den ængstelige Skipper. Vandhose blev til Vand,
Og skylte ned fra Skyen, som fra bundløse Spand.

I Vandhoses Forvandling naaer Symboliken sit Høieste; man vil forstaae, at en saadan Forvandling er af ganske anderledes væsenlig Betydning end Yduns Forvandling til en Nød eller Lokes til en Lax. Forvandlingen falder her sammen med Functionen; Skikkelsen gaaar frem igjen af Opløsningen: Vandhose kan atter faae Individualitet som Skades Broder.

Digteren maa jo vel beklage, at vore Guder for Veir og Vind kun altfor ofte ligge i Kjævleri, at

Taagen tidt er for klam, Østenvinden for skarp, at »Intet kan formilde den vrede Skades Sind«;

Men slumrer hun i Hulen, da virker Asa-Niord
Og hvælver lysblaa Luften om Freias grønne Jord.
Og mere deilig findes vel ingen Skov og Vang,
End Dannerskov, som dufter til Nattergalesang.

Der er ført Strid om, hvorvidt de nordiske Guder egne sig for Billedhuggerkunsten eller ikke. De, som paastaae, at de græske ville i denne Henseende for bestandig hævde deres Forrang, maae vistnok af flere Grunde have Ret. Man fortæller, at Phidias, da han arbeidede paa sin kolossale Zeus til Templet i Olympia, skal, efter eget Sigende, have faaet sin Inspiration gjennem følgende Vers af Homer:

... da nikkede Zeus med de sortblaäe Bryn i det Samme,
Og fra udødelig Isse faldt Gudens ambrosiske Lokker
Bølgende ned, og høien Olymp han kom til at skjælve.

Saaledes plastiske ere de nordiske Guder vel ikke; men et andet Spørgsmaal er, om de ikke skulde egne sig for Malerkunsten. Malerne elske jo især Lysvirkning og Gruppering. Man maa fra dette Synspunkt indrømme, at Oehlenschläger, ved at samle Guderne til »Glæden i Valhal«, har udstillet et Maleri, hvori der er Lys og Skygge, Liv og Bevægelse. Hvilken Festlighed, hvilket Selskab af Guder og Gudinder! Ydun med Foryngelsens Gaver er atter iblandt sine Egne.

Det skjønne Æblebæger paa Disk for hende stod,
Nu blomstred alle Guder med første Rosenblod.
Hos Ydun saa man Bragi; han vendte sig paa Stol
Forelsket som en Solsik mod sin yndige Sol.

Som en smilende Værtinde seer Frigga tilfreds paa den friske Bladkrands, der er hende sendt fra den foryngede Jord, og skjærer Serimner for i lange, store Skaar, medens Fulla og Gna opvarte ved Bordet.

At Odins Møer ikke mangle, forstaaer sig af sig selv:

De Bægre bar Valkyriar, ombød den gode Drik.
Mens Aser drak, forelskte de saae i deres Blik.

Thor sidder hos Sif.

Den Gud for Seiervinding
Mod hendes Skulder heldte sin mægtige Tinding.

Ved Gefions Side seer man Heimdal. Hvor han smidsker og gjør sit Bedste for at indsmigre sig i Jomfruens Gunst! Forgjæves. Den kjølige Skjoldmø vil ikke forstaae sig paa Elskovssuk. Lykkeligviis er der dog Andre, som ville forstaae sig derpaa; der er

Den stille Sjofn, saa kjælen og saa øm,
Som fylder Ungdomshjertet med første kjære Drøm.

Ogsaa de Vældige fra Havet ere med. Ægir, »i muskelskjællet Brynie«, drikker af sit Sneglehuus og gjør et beroligende Indtryk; men Ran med det grønne Haar af Siv seer skrækkelig ud:

De bange Diser skottede til Ægirs fule Viv.

Og dog — det er Godhedens og Reenhedens uendelige Overlegenhed — dog kan et Blik af Baldur formilde den bistre Gudinde:

...... hun talte med ham gjerne,
Hun smilte som en Bølge ved Skinnet af en Stjerne.

Hos Baldur sidder Nanna, og hos hende igjen den blomstersmykkede Lofn, en venlig Dise af huldsalig Indflydelse:

Naar unge Hjerter glædes af dine Drømme, Sjofn!
Da naar hun stærkt anraabes, hun tryller Sjælen fro;
Uagtet hver en Hindring forbinder hun de To.

Hødur og Vidar, Natten og Stilheden, sidde broderlig hos hinanden; man mærker knap en Hvisken. Vidar med det gjennemborende Blik er »Hemmelighedens Vogter«, Taushedens stærke Gud. Hødur famler i Mørke:

Hødur er Nattens Konning, han er saa blind som stærk,
Han sad med Sølverstjerner i kulsort Pandsersærk.

Vi forbigaae de Øvrige, og lade dette være nok til en Prøve.

Skulde disse Oehlenschlägerske Gudeskikkelser slet ikke have Noget, der kunde tænde Ild i en Malers Phantasi, ligesom den Homeriske Zeus havde Noget, der tændte Prometheusgnisten i Oldtidens guddommelige Billedhugger? Man indvender, at det ikke lader sig gjøre, da vor Tro paa Guderne forlængst er uddød. Hvorledes? Skulde Gudetroen virkelig være reent uddød? De, som ikke kunne troe paa Sjofn og Lofn, maae vel kunne troe paa Baldur; og hvis deres Baldur er død, maae de nødvendig troe paa Ran og Hødur. — Tændes blot den guddommelige Ild, skal man nok faae at see, at Gudetroen lever.

Det er i denne Sammenhæng ikke vor Opgave at udhæve de store dybsindige Tanker, der gaae igjennem

den nordiske Mythologi, og vidne høit om Nordboernes Naturanlæg og Begavelse. At Oehlenschläger ikke har forsømt at benytte, hvad der ligefrem laa i Stoffet, forstaaer sig af sig selv. Hvad vi her skulle henlede Opmærksomheden paa, er netop den geniale Sindrighed, hvormed han har benyttet Stoffet, idet han her og der har udviklet Idee-Indholdet saa rigt, at han i væsenlig Overeensstemmelse med Grundtanken har faaet Mere ud deraf, end der umiddelbart og ligefrem ligger i det Overleverede. Dette gjælder navnlig om Thorsmythen. — »Thor drager paa Eventyr med Loke:« det Plastiske og det Symbolske smelter her sammen med det Eventyrlige.

I sin Oversættelse af Gýlfeginning har R. Nyerup en Anmærkning (S. 62), hvori det hedder: »I Harbartzliodh (Edda Sæmondi Pag. 105) anføres Thors Ophold i Skrymners Handske som et Beviis paa hans Feighed, hvad det dog« — tilføier den lærde Oversætter — »saaledes som Fortællingen her lyder, ikke synes at være. Kun seer man, hvilken lille og uanseelig Person Thor var, i Sammenligning med den gigantiske Skrymner«. Ligeledes fremgaaer det af Texten, at Thor egenlig ikke tog Bondens Børn, Thialf og Roska, med sig af Godhed for dem, men simpelthen til en Erstatning for den Skade, der var tilføiet hans ene Buk. »De bleve da hans Livegne og fulgte ham siden bestandig«. Endelig finder man i den oprindelige Beretning da heller ikke et Ord om, at Thors Vei til Utgaard er gaaet igjennem Helheim.

Alle tre Punkter ere hos Oehlenschläger satte i et heelt andet Lys; vi skulle see, med hvad Ret.

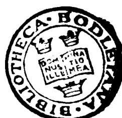
Forholdet i den nordiske Mythologi mellem Aser og Jetter er af anden Beskaffenhed end Forholdet mellem Olympiere og Titaner i den græske. Den græske Gudekrig ender til et bestemt Tidspunkt, og de salige Guder kunne derefter hengive sig til fri og sorgløs Nydelse. Den nordiske Gudekrig fortsættes derimod bestandig og ender først med Ragnarok; og Følgen heraf er, at Guderne aldrig kunne slaae sig til Ro, at navnlig Thor uophørlig maa være paa Færde. Dette har igjen en afgjørende Indflydelse paa det Forhold, hvori Guderne sætte sig til Menneskene. Hos Grækerne ere kun Guderne udødelige, Menneskene ere dødelige, og Grændselinien mellem Udødelige og Dødelige, paa faa Undtagelser nær, meget skarp. Uagtet Olympens Guder kunne med stor Iver tage sig af de menneskelige Anliggender og gribe ind i Begivenhederne med Raad og Daad, er det dog mere af Lune og til Tidsfordriv end virkelig Alvor. Naar det endelig kommer til Stykket, drage de sig tilbage og sige med et Smil: det er ikke værd at gjøre saa meget Væsen af en Dødelig. Valhallas Guder derimod staae i et langt inderligere Forhold til Menneskene. Grændsen mellem Dødelig og Udødelig er jævnet; de høie Guder, der selv maae leve i uafladeligt Arbeide og Anstrengelse, Kampe og Farer, vide anderledes at dele Menneskenes Lod og leve med dem. Gud Thor er herpaa et lysende Exempel.

Det har Digteren seet, og desaarsag opfattet Thors Ynk over Bondens Nød fra en ganske anden Side.

Han sagde: vil du mig give
Din Søn og Datter bold,
Da skal de hos mig blive
Og føre Stang og Skjold.

Thor tager sig faderlig af disse Menneskebørn; de ere ikke at ansee som hans »Livegne«, men som hans Pleiebørn. Han har Glæde af Thialf.

Det kan jeg fuldtvel sige:
Thialf blev en Helt saa god;
Han var en Kæmpes Lige
I Førlighed og Mod.

Det er et rørende Træk, at Digteren lader Roska vandre ved Thors Haand gjennem Hallen, hvor den gustne Hel med Knokkelscepteret hersker over de rædde Skygger.

Det var sig Roska liden,
Den fagre Lilievaand,
Hun vandred Thor ved Siden,
Og holdt ham i hans Haand.

Hermed følger saa en ganske anden Forstaaelse af Thors Affaire med Skrymner og hans Fataliteter i Utgaard. Efter Fortællingen i Gylfeginning maa Thor nødvendigviis komme til at staae i et latterligt Lys, da han jo ikke kan gjennemskue Kogleriet, og enhver af hans Kraftprøver mislykkes. Han mener at være i et Huus og see, saa er Huset en Handske; han slaaer af al Kraft paa den sovende Jette, men det lange snorkende Uhyre agter saa lidt de tre Paamindelser af den tunge Hammer, at han ved sin Opvaagnen første Gang for-

moder, at det nok er et Blad, anden Gang at det er et Bær, tredie Gang, at det maa være én Green, der er falden ned paa ham. Hos Utgaards Loke kommer Thor tilkort baade med at tømme Hornet og at løfte Katten og at brydes med den gamle Kjælling. En saadan burlesk humoristisk Spot over en enkelt individuel Guddom er ikke enestaaende i Mythologien. — Hvorledes har nu Digteren taget Sagen? Et Skjær af det Komiske er naturligviis blevet tilbage; men, istedenfor at gjøre Guden latterlig, falder Lysningen just saaledes, at Begrændsningen af Magt og Forstand netop tjener til at udhæve det Menneskelige i Thors Væsen og fremstille ham som en virkelig Menneskegud, en sand Heltegud.

Heltens Storhed bestaaer jo ikke deri, at han formaaer at overvinde alle Hindringer og slaae al Modstand til Jorden, men meget mere deri, at han tør kæmpe med de største Hindringer og, selv under de mest eventyrlige Farer, aldrig taber Modet. Det er Modet som Mod, det urokkelige Mod, hvorpaa det kommer an. I denne Forstaaelse lyser Thor som Heltenes Fører og Forbillede. Vi høre ham sige til Skrymner, som, pralende af sin Jettestyrke, spotter over hans Lidenhed:

Hvor vover Utgards Kæmpe
Vel tale saa til Thor?
Vil Du mit Mod neddæmpe,
Du Myr' i sorten Jord?
Skjøndt Du Dig høit kan række
Fra disse Tidsler ud,
Tro ei Du kan forskrække
Valhallas stolte Gud.

Modet er ikke for Krigeren alene eller for Manden alene. Mod i videre Forstand er en Sindets Fasthed, som gjør, at et Menneske kan stole paa sig selv, og at Andre kunne stole paa dette Menneske. Der hører Mod til at stride, men der hører ogsaa Mod til at lide: Taalmod er væsenlig Mod. Der hører Mod til at tage et Ansvar og sige Sandheden, og der hører Mod til at vedkjende sig den eengang udtalte Sandhed: Sanddruhed er væsenlig Mod. Der hører Mod til at binde an med en udvortes Fiende, og der hører endnu større Mod til at binde an med en indvortes. Helteguden er altsaa berettiget til at samle alle høiere Dyder i Modets Eenhed og gjøre Krigermodet til Symbol. Har et Menneske først tabt Modet, saa har det tabt Alt, og staaer ikke til at redde. Et Folk, som i den Grad har mistet Tilliden til sig selv, at det istedenfor at ruste sig til Forsvar, kun klynker over sin Lidenhed, har aldrig forstaaet, hvad Mod er, har aldrig seet Gud Thor i Helheim og aldrig agtet paa hans Ord til de feige Sjæle:

I usselige Daarer,
Som frygted Saar og Død,
Nu Hel Jer evig saarer
Med Qval og bitter Nød.
I lod ei Hjelmen hvælve
Kring Issen kjækt i Strid;
I skabtes til at skjælve,
Saa skjælv til evig Tid.

Man hører undertiden den Indvending fremsættes imod Oehlenschlägers »Guder«, at de ikke ere nordiske nok, at Malmen og Kraften mangler; »de ere«, siger man,

»forfinede, afglattede, omdannede efter Nutidens Smag, for at behage det gode Selskab.« Det skal nu ingenlunde nægtes, at der maaskee i en kommende Tid, naar Forskningen har bragt Alt i Kildeskrifterne paa det Rene og faaet Stoffet drøftet med behørig Kritik, kan produceres en Mythologi, der har kraftigere Oldtidsmærker end den Oehlenschlägerske. Men, det maa udtrykkelig fremhæves; at det mythiske Stof kun har ideal Betydning, for saa vidt det er gjennemtrængt af Digterens Aand og Bevidsthed. Der maa da fremstaae en ny Oehlenschläger, som igjen i Forhold til sin Tids Dannelse kan bemestre sig Materialet; thi den bare Lærdom med al sin Kritik skaber ingen Guder. Der vil da atter i sin Tid blive Spørgsmaal om, hvorledes man skal opfatte det Fællesmenneskelige, der i Folkets Liv forener Oldtid med Nutid. Oldtid og Nutid maa jo, aandelig taget, forholde sig som Hedenskab og Christendom. Skal man nu lægge Vægt paa Uligheden eller paa Ligheden? Oehlenschläger overseer ingenlunde Forskjellen mellem Hedenskab og Christendom, men han gjør sig ikke til Apostel for den positivt bestemte Menighedstro; han nøies med at paavise Ligheden, Slægtskabet, det Almeenguddommelige, saaledes som det paa lavere Trin aabenbarer sig i Hedenskabet paa høiere Trin i Christendommen.

I et Brev til Grundtvig, der havde bebreidet ham Lunkenhed i Aandens Tjeneste, begynder han med at spørge: »Hvorved fortjener jeg de nærgaaende Beskyldninger, som De gjør mod min høiere Menneskelighed, det evigt Hellige, som forbinder mig med Guddommen

og Evigheden? Hvormed har jeg i mine senere Arbeider viist en Afvigelse fra mit høiere Maal? . . . Hvordan vi end betragte den christelige Aabenbaring, saa kan man dog ikke andet, end efter dens Aand, ansee den for det evigt Guddommelige, der blev tilsyne i Tiden paa en sandselig Maade; det var Gud der blev Mand, Aanden, der blev Kjød og boede iblandt os. Det Guddommelige maae vi betragte som Uforanderligt; men det Sandselige, det Menneskelige er for Tiden og maa forandres med den. Istedetfor nu altid at holde sig til Christusbilledet, saaledes som den historiske Bibelefterretning giver os det, søger Digteren at forene Christi Aand med flere Billeder. Dette er hans Væsen, og uden dette er der ingen Digtekunst. Den evige Kjærlighed har aabenbaret sig baade før og efter Christus; han selv staaer som det skjønneste, helligste Exempel paa Foreningen af det Guddommelige og Menneskelige. Men hans Stilling er saa høi, at den beskedne Digter, der mistvivler om at kunne fremstille ham saa herligt, som han fortiener, heller i Ydmyghed vender sig til noget Menneskeligt, som er ham ligt, og som har et Skiær af hans himmelske Dyder. Lyset bryder sig i Farver; med disse kunne vi male, ikke med Lyset. Jeg har intet imod, at man kalder dette en Leeg med det Aandelige, det er et Spil, som Corregio siger; men dette Spil indeslutter i sig den høieste Alvor. Den Runding og Skiønhed i Kunsten, som De ogsaa lader til at betragte som noget meget Underordnet, higer den sande Kunstner ogsaa efter; thi Skiønhed er ikke andet, end det Godes fuldkomne

Form, og Runding er Modenhed og Kunstnerens Herredømme over Værket.«

Af denne Udtalelse lære vi, hvad Meningen er med det Guddommelige og det Fællesmenneskelige under vexlende Skikkelser. Det har vist aldrig været Oehlenschlägers Tanke at reducere Religionen til Mythologi eller sætte de nordiske Guder enten paa lige Trin med eller i Stedet for Christus og hans Apostle. Spørge vi Digteren: troer Du paa Thor saa vel som paa Christus? saa vil han vel svare: Jeg troer i Egenskab af Digter paa det Guddommelige ɔ: det Gode og Skjønne overalt, hvor det menneskeligt aabenbarer sig; jeg kan vel gjøre Forskjel mellem Thor og Christus og see, hvor uendelig dybt hiin staaer under denne; men derfor seer jeg dog noget Guddommeligt i Thor saa vel som i Freia. Hvad er vel Thor, og hvad er Freia? Forkyndelser af Aand, Budbringere fra det Evige, Styrkens og Kjærlighedens opklarende Ætherglimt i Naturlighedens Taager: Lyset skinner i Mørket, og Mørket begriber det ikke.

Hermed er det humane Standpunkt charakteriseret; men det humane Standpunkt er væsenlig Eet med det folkelige.

Oehlenschlägers »Nordens Guder« er i national Henseende en Folkebog af første Rang. Da denne Sætning let kan misforstaaes, skulle vi søge at forklare den lidt nærmere.

Ved en Folkebog forstaaer man almindeligviis en Bog, hvis Indhold tiltaler Menigmand, en Bog, som Almuen gjerne læser. Denne Opfattelse hænger sammen med

den indgroede Vane at gjøre det Folkelige eenstydigt med det Almueagtige og sætte en fast Grændse mellem Almuen og de Dannede. Paa denne Maade kommer ikke blot Videnskab, men ogsaa Kunst og Kunstpoesi udenfor Folket. Lige saa misledende er Adskillelsen Folkeligt og Ufolkeligt. Videnskaben er hverken folkelig ei heller ufolkelig; men den er af høieste Betydning for Folkelivets intellectuelle Udvikling.

Adskillelsen mellem Ikke-Folkeligt og Folkeligt beroer væsenlig paa en forskjelligartet Dannelse. Der gives en Dannelse, som efter sin Natur er saa særegen, at den udkræver Kundskaber, Studier og Øvelser, som umulig kunne erhverves af Alle, og da heller ikke siges at være absolut fornødne til et sundt og dygtigt Menneskeliv. Man kan være et i høi Grad dannet Menneske uden at være enten Mathematiker eller Physiker eller Historiker eller Philosoph, og man kan omvendt være Philosoph, Mathematiker, Physiker af Fag uden just derfor at udmærke sig ved alsidig human, personlig Dannelse. Vistnok hører et almindeligt Kjendskab til Mathematik, Physik, Historie og Philosophi med i den humane Dannelse; men dette Kjendskab paa anden Haand er vidt forskjelligt fra grundig Indsigt.

For at vinde almindelig Udbredelse, maae Videnskaberne gjøres populære; men det Populære er endnu ikke det Folkelige. Folkeligt er kun det, som efter sin Natur er en Fornødenhed for Alle, er tiltalende, fatteligt og forstaaeligt for Alle, og det er navnlig Poesien. Af Aandsmeddelelsens humane Former er Poesien utvivlsomt den folkeligste.

Dermed er ikke sagt, at Alle og Enhver uden videre kan forstaae den høiere Poesi; men Enhver, der har Sands for det dybere Menneskelige — og hvilket Menneske skulde være denne Sands ganske berøvet — kan uden særegne Fagkundskaber arbeide sig frem til Forstaaelsen. Saaledes kan den, der har lidt musikalsk Sands, ved idelig at høre god Musik efterhaanden danne sit Øre til at forstaae de store Mestere.

Anvende vi, hvad hermed er sagt, paa Oehlenschlägers Fremstilling af »Nordens Guder«, da kunne vi med fuld Ret sige, at denne Bog i høieste Forstand fortjener Navn af en Folkebog.

En Folkets Lærer skal ikke blot læmpe sig efter den menige Mængdes Fatteevne, men han skal ogsaa, staaende paa det øverste Trin af den humane Dannelse, hvortil hans Tidsalder er naaet, formaae at tale saaledes, at han lidt efter lidt løfter Folket op til sig, det hele Folk. Thi han skal ikke tale til de Lærde alene eller til Skjønaanderne alene eller til den fine Portion af Publicum alene, saa lidt som til den smagløse Uvidenhed, der sætter den høieste Kraft i en raa Næve; han skal ikke tale til de Kirkelige for sig, saa lidt som til de Ukirkelige; han skal tale til Alle, Døbte og Udøbte, Jøder, Christne, Hedninger uden Forskjel, thi han skal tale Humanitetens grundmenneskelige Sprog. Og hvilket Sprog er grundmenneskeligt som det dybsindig klare, vidunderlig gribende Digtersprog, et Sprog, der er fælles for Guder og Mennesker! Og hvilken Folkelærer har i sin Tid kunnet tale dette Sprog med en saadan Fynd, en saadan Liflighed, en saadan

Reenheds Kraft og Myndighed, som Oehlenschläger! De store Tanker melde sig, de ideale Magter røre sig, de Gamle i Skyerne samle sig, og Folket lytter, naar han begynder:

Laaner mig Eders Øre,
Mens jeg Guldharpen slaaer.

»Saa længe Ild og Vand og Jord og Luft er til, saa længe leve Odin, Ægir, Frigga og Freia. I Kjærligheden lever den Sidste atter, lige som den Første i Viisdommen; og saa længe Kunst og Heltemod ikke er forsvunden, saa længe virker ogsaa Brage og Thor. De Eviges Boliger staae endnu uforkrænkede: de høie Bierge, den hvælvede Himmel, det sølvblaa Hav, den flammende Sol. Og de eddiske Fabler og Facta leve op i min Sjæl paa ny, hvergang Naturens Virkninger tiltale mit Inderste. — Hvor er et Arnested, en Hiemstavn paa Jorden, dersom det ikke for Nordboen er i Norden? Og hvad i Norden er mere nordisk end Productet og Udtrykket af hele den nordiske Aand? Hellige Billeder af mine Forfædres Handle- og Tænkemaade forlader mig aldrig! I Eder vil jeg skue deres Enfold og Kraft, deres Sindighed og Aand, deres Religion og Sæder.«

Hvad Historien angaaer, have vi ovenfor fremhævet, at der maa gjøres Forskjel mellem den lærde, den populære og den folkelige Behandling. Det er ikke det kritisk drøftede Stof, men det Oplevede, saaledes som det speiler sig i Folkets Erindring, hvorpaa det ved den folkelige Behandling væsenlig kommer an. Med al Respekt for Kjendsgjerningerne og det udvortes

Virkelige, maae vi ikke glemme, at den Opfattelse, som under Sagnets Gang har dannet sig af en Marsk Stig, en Niels Ebbesen, en Valdemar Atterdag, ogsaa hører til det Virkelige, nemlig det indvortes Virkelige; slige Skikkelser have i Tidernes Løb faaet Hævd paa en egen Optræden; de have Kraften i Lys og Skygge, og ere mærkede af usynlig Haand; de indtage, kort sagt, en Plads i Folkets Bevidsthed, hvorfra de ikke uden videre lade sig fortrænge. Historikeren kan umulig rette sig herefter; han maa tage Sigte paa det faktisk Virkelige, om han end derved skal berøve Folket en nok saa yndet Sagnhelt. Den populære Historie maa igjen rette sig efter Kritikken: Almeenheden skal opdrages til at kjende de virkelige Begivenheder i deres Sammenhæng lidt efter lidt, og derved hjælpes ud af det taagede Drømmeliv. Men den folkelige Opfattelse vil altid have det Særegne ved sig, at det først og sidst maa blive Tidsalderens Aand, det Ideelle, Charaktererne, det Eiendommelige og dog Grundmenneskelige i Begivenheder og Forhold, hvorpaa der lægges Vægt. Hvor vidt f. Ex. Ingemann i sine historiske Romaner har opfattet de faktiske Grundelementer af Middelalderen i Danmark ganske correct, er et Spørgsmaal for sig; men vist er det, at hans Fremstilling, hans Stiil og Tone er ægte folkelig; og vist er det, at han paa sin milde, barnlige, noget eventyrlige Maade i høi Grad har vakt hos den unge Slægt historisk Sands og Kjærlighed til Folk og Fædreland.

Hvorledes Oehlenschläger har forestillet sig Opgaven, kan sees af hans Udtalelser; med hvilken Kraft

hans Genialitet har formaaet at løse Opgaven, kan sees af hans Værker.

»Jeg traf,« siger han (Erindr. III, 23), »ved min Hiemkomst en vis historisk Iver, som truede Poesien med Undergang. Ved Digterværker havde man lært at skjønne paa gamle Heltesagn; man lagde sig grundigt efter dette Studium og det var ret vel; men nu fandt man, at Digterne havde brugt Historien altfor overfladisk; man meente, at komme meget videre i Kunsten, naar man holdt sig til det blot Historiske. Digterne skulde fremstille troe Billeder af Oldtiden, aldeles fornegte deres egen Natur, egen Tid, egen Tænkemaade, og sætte sig ind i en barbarisk Tidsalder; først saaledes fik deres Værker dybere Betydning, Sandhed og Skjønhed. — Jeg meente, og mener endnu, at Poesie baade skal være Oldtid og Nutid, og hverken Oldtid eller Nutid... Digteren bør efterstræbe Idealet; det Menneskeskjønne bestaaer i harmonisk Forbindelse af aandelige og legemlige Fuldkommenheder. Til forskiællige Tider har snart det Aandelige, snart det Legemlige hersket; Digteren maa slippe noget af begge for at forene begge. Hans Helte skulle hverken være Barbarer eller Philosopher, men kraftige Mennesker med Forstand og Hjerte. Han maa altsaa lægge noget af sin Tids Dannelse og Blidhed over i den gamle Heltetids altfor vilde Charakterer, men han maa for en stor Deel bortfjerne Grumheden. I denne Aand har jeg digtet mine Tragødier. — Men ved min Hjemkomst fandt jeg en ny Aflægger af den nyere Skole med nogen Variation af det forrige,

men dog i samme Natur, hvis Formand var Grundtvig... Jeg læste Grundtvigs Kæmpeoptrin, og skjøndt det kun er Samtaler, som han selv kalder dem, uden dramatisk Handling og Kunst, saa forbausedes jeg dog over den Ild og Kraft i Sproget, den Fortrolighed med de gamle Sagn, og med mange charakteristiske Træk i Skildringerne, der gjorde denne Bog til et mærkværdigt Produkt i den danske Litteratur. Han var i en vis Retning seilet Historien adskillige Streger paa det poetiske Kompas nærmere end jeg; men alle hans Helte bleve dog kun lyrisk begeistrede Talsmænd for den raa Kraft; hvilket endogsaa gaaer saa vidt, at Vagn Akison, uden Misbilligelse af de Andre, bryster sig af at have skudt Øiet ud paa en Træl, da han vilde forsøge at eftergjøre Palnatokes Skud med Æblet paa Sønnens Hoved.« Mod de her udtalte Grundsætninger kunde der, saa længe vi blive staaende ved det Almindelige, vistnok gjøres adskillige Indvendinger saa vel paa Æsthetikens som Historiens Vegne, navnlig, hvad det angaaer, at lægge noget af sin Tids Dannelse og Blidhed over i den gamle Heltetid; men Hovedsagen er, at vi see, hvorledes de i Gjerningen blive udførte.

Den anskueligste og mest tiltalende Fremstilling af et historisk Stof er uden Sammenligning den dramatiske; her bliver det Forbigangne nærværende; det ellers Vidtløftige, Brede og Uoverskuelige sammentrænges, fortættes og afrundes i slaaende, charakteristiske Optrin; Alt er Liv og Handling: det Hele foregaaer for Tilskuerens Øine. Et Drama af historisk gribende Indhold, der er poetisk anlagt og mesterlig

udført, faaer ikke blot Værd ved de Begivenheder, det fremstiller, det er selv en Begivenhed, der sætter Samtiden i Røre. Det var i Sandhed en Begivenhed, en Aandsbegivenhed af national Betydning, da Oehlenschläger mødte frem paa Skuepladsen med sit første Drama, det nordiske Skuespil: Hakon Jarl hiin Rige.

Olaf Trygvesøns Kamp for at erobre sit Fædrenerige og indføre Christendommen i Norge, angiver et kulturhistorisk Vendepunkt. Striden mellem Hakon og Olaf er en Brydekamp mellem en gammel og ny Tid, og maa allerede af den Grund have Krav paa folkelig Opmærksomhed. Grundstemningen, der bærer det store Sørgespil, aander i Romancen Hakon Jarl.

De Nætter ruge saa lange og sorte,
Syvstjernen skimter saa mat,
Ud stormer Vinden af Himmelens Porte,
Fælt knager Granen i kolde Nat.

Den mørke Nat, Hedenskabets lange kolde Vinternat, som kun har Glimt af matte Stjerner, nærmer sig sin Ende. Blæsten tuder i Aftenlunden, hvor Guderne, gamle og graa, fornemme, at deres Tid er forbi, medens Kirken med de røde Mure og smalle, blyindfattede Ruder dæmrer svagt i Maanens Skin, og en Straale paa Alterets Crucifix smiler, som vilde den sige:

Du seirer vist,
Du hvide Christ,
Snart skal den vilde nordlige Zone
Neie sig for din Tornekrone.

Olaf Trygvesøn lander; med Rygterne herom begynder Stykket. Det har imidlertid ikke været Digterens Øiemed at skildre et udlevet Hedenskabs aandelige Afkræftelse i Modsætning til de Velsignelser, som den nye Tro med sine rigere Kulturmidler maatte bringe. Det hedenske Liv var endnu frisk i sin Alderdom, kraftigt og karsk som Hakon Jarl selv; og den virkelige Olaf Trygvesøn var saa langt fra at udbrede Christendommen paa evangelisk Viis, at han tværtimod, som en ægte Viking, foer frem i Landet med Ild og Sværd. Hvad er det da egenlig Digteren vil? Han vil have os med til Norge og lade os see, hvad det er for et Liv, der i hiin mærkelige Overgangstid har rørt sig mellem Fjeldene deroppe. Vi mærke strax, hvor vi ere. Bjergluften med en Duft af Graner slaaer os imøde; Birkene svaie fra hængende Klipper, det er, som hørte vi Fossene bruse, medens vi gjøre Bekjendtskab med Hlade Jarlen, med Einar Tambeskjælver, med Thora paa Rimol, med Bergthor Smed og de vrede Thrønder. Vel er det kun Hedninger, disse Bønder; men deres sunde Natur er i Slægtskab med det Ædleste og Bedste i et menneskeligt Samfund. Deres Hengivenhed for den gamle Kongestamme, for Halfdan Svartes og Harald Haarfagers Æt, deres ubetvingelige Mod, deres Frihedsfølelse og sædelige Alvor bliver sat i det klareste Lys ved Nødværget mod Jarlens vellystige Kvinderan, tyranniske Fremfærd og høitflyvende Kongeplaner.

Slaaende symbolsk er Slutningen af første Act. Hakon Jarl er traadt ind til Bergthor for at prøve Kronen. Trællen

Grib har imidlertid i den Gamles Fraværelse faaet Lyst til at tage den paa og lege Konge. Hakon ... overrasker ham. — Hakon til Bergthor, der kommer tilbage: »Er det din Svend? Bergth.: Det er min Smededreng og Thorer Klakes Træl. H.: Og til en Træl betroer Du Hakons Krone? Bergth.: Jeg fik Forfald, jeg maatte løbe lige fra mit Arbeid og lukke begge mine Døttre ned i Kjælderen. Imidlertid har Knægten sig understaaet — H.: Kjære! Dine Døttre? Bergth.: Ja, Herre! I har nylig seet den Ene; nu er hun bange, og det er jeg selv, at I faaer tiere Lyst at see det Syn. Nu er hun under Laas og Lukke. I Morgen sender jeg Bud til hendes Fæstemand, og holder Brylluppet, saa maa han selv tage Vare paa sit Gods. H.: Ei, Fader Bergthor! hvad er det for Griller? Veedst du, at du fornærmer mig? Bergth.: Ti stille! Det er jert ømme Sted, Herr Jarl! det veed I; lad os ei røre meer ved denne Streng. Vil I nu prøve Kronen? Jeg har en gammel Jernring, som blev gravet op i Offerhuset, hist i Medelhuus. Den gik i Arv fra Søn til Søn. Min Farfar har derom smeddet Halfdan Svartes Krone. Skjøndt denne Ring er rusten, er den kostbar; thi den er Kronens gamle Maal. Prøv nu! — Hakon tager Kronen paa; den falder ham ned over Øinene. — Bergth.: Den er for stor. Naar I den sætter paa, saa sortner det for Øiet. Hakon vred: Skaldepande, gav jeg dig ei mit Maal? hvor har du det? Bergth.: Thor veed det! det er kommen bort. Jeg tænkte, du skulde være Halfdans Krone voxen. H.: Ha, Bergthor, Bergthor! du est gammel, du est snild og kunsterfaren,

ærlig, djærv; jeg skaaner dig, men misbrug ei min Godhed! Smed Kronen om igjen! Den skal ei passe en uddøet Kongeslægt, men mig! Jeg giver dig endnu trende Dage. Vee dig, Bergthor! hvis Kronen passer da ei Hakons Hoved. — Bergthor seer stolt og rørt efter den bortgaaende Jarl. — Hvad vil du gjøre mig? Mit Haar er hvidt, tre, fire Timer har jeg end tilbage — dem vil du røve mig, og mener at jeg skulde skiælve for din Vrede? Nei før skal Bergthor falde i sit Sværd, før om igjen han smedder Norges Krone. Den bære Kronen, som er Kronen voxen!«. — Hvor forunderlig Alt slaaer til: ikke et Ord, ikke en Stavelse falder dødt til Jorden. Lyset fra den almene Samfunds-Sol bryder sig, som var det en Leg, paa Tilfældets Grene; men Legen er frygtelig Alvor. Individualiteterne belyse hverandre og speile sig i hverandre: Hvad er Bergthor? See paa Hakon! Hvad er Hakon? See paa Bergthor, hør hvad han siger! Det er under den gjensidige, mangesidige, farverige Vexelspeiling af Individer og Forhold, at Aanden kommer tilsyne.

I denne Sammenhæng ville vi kunne see, hvad Digterens egenlige Mening er, naar han taler om at »lægge noget af sin Tids Dannelse og Blidhed over i den gamle Heltetids altfor vilde Charakterer«. Her kan naturligviis ikke være Tanke om at gjøre en bestemt Tidsalder vilkaarlig enten værre eller bedre, enten mørkere eller lysere, end den efter det historiske Indtryk maa antages at have været. Det er netop Poesiens guddommelige Gave at see en Tidsalder lige ind i Hjertet og tegne Charaktererne saa tydelig, at

vi Andre ogsaa kunne faae dem at see. En Tidsalder, hvori den raa Kraft hersker, kan vel frembyde overraskende Exempler paa Tøilesløshed, vild Grumhed, oprørende Vold; dersom disse Raahedstræk ere saa mangfoldige og saa herskende, at de kunne siges at udgjøre Tidsalderens Charakteer, saa gaaer det Menneskelige tabt; men derved ophører en saadan Tidsalder at have poetisk Interesse, thi det Umenneskelige i og for sig kan ikke være Gjenstand for Poesi. Digteren med sin høiere Bevidsthed maa i Forhold til sin Tids Dannelse overalt, selv i det vildeste Barbari, kunne øine det Humane, opdage Spirer af sand Menneskelighed og bringe disse Spirer til en saadan Udvikling, at den raa Skal brister og Muligheder af en høiere Art lade sig tilsyne. Hvad de store, fremragende Individualiteter angaaer, da ere disse jo netop Tidsalderens Repræsentanter; det forstaaer sig da af sig selv, at Digteren ikke har Lov til at omdanne disse Skikkelser efter sin egen Tids Smag og Behag, om de end derved fik nok saa megen »Dannelse og Blidhed«. Men at Oehlenschläger har gjennemskuet Opgaven, kan sees af hans Hakon Jarl.

At give en nøiagtig historisk Copi af den virkelige Jarl, med hans Bedrifter og Hændelser, vilde lige saa lidt være muligt for Digteren, som det vilde have poetisk Interesse at faae Hvælvingen med Thoras Kiste — for Realismens Skyld — gjort om til en Svinesti. Hvad er det, Digteren vil give os? Et i store Træk udpræget Charakteerbillede, Billedet af en gammelnordisk Helt. Saa bliver det virkelig Hakon selv lys-

levende, og dog mere end Hakon, det vil sige: Hakon Jarl træder op som Bærer af den gamle Tro, som det hedenske Helteliv i Kjød og Blod, en imponerende Type for sin Tidsalder. Den virkelige Hakon kan i enkelte Tilfælde have været mere barbarisk, maaskee i andre Tilfælde mere aandsklar og mindre overtroisk end han her viser sig: Digteren maa, hvad den skiftende Overvægt af Aandeligt og Kjødeligt angaaer, slippe noget af begge, for at forene begge. »Hans Helte skulle hverken være Barbarer eller Philosopher, men kraftige Mennesker med Forstand og Hjerte.« Lad os see, hvorledes dette slaaer til, idet vi samle vor Opmærksomhed paa den vældige Hakon.

Allerede i første Act, i Samtalen med Thorer, høre vi hans Grundtanke: »Hvad Mennesket er skabt til, føler han, og medfødt Drift udvikler medfødt Kraft; han sætter det igjennem som han kan, og anden Grund behøver ei hans Daad.« De sidste Ord ere især af Vægt for Hakon; de hjælpe ham med hans Natursamvittighed at kvæle de nagende Minder om Harald Graafeld og Guldharald; de lade ham affinde sig med Thorer Klakes lumske Plan at snigmyrde Olaf i Skoven; de lyse med Lueskrift i hans stolte Sind, hver Gang han seer tilbage paa sine Bedrifter. »Mit hele Liv, især mit sidste Værk ved Hjøringsvaag, da Jomsborgsvælde svandt, da Bue sprang fortvivlet over Bord med Armens Stump i Pengeskrinets Hank, har viist at jeg besidder Kraft, som Snildhed.«

Man skulde troe, at Mødet med Olaf, efter at Mordanslaget er forraadt og han pludselig seer sig i sin Fjendes Vold, maatte give ham et Tryk og bøie ham; men nei, der er Granit i Hakon, hans klippefaste Selv er nok til at holde ham opreist. Paa Olafs Bud: »Bliv Jarl paa Hlade, som du varst, og sværg mig Troskab, hvis ei, da fly! Hvor vi da sees igjen, det gjælder blodige og røde Pander!« — svarer han stolt og rolig: »Det Sidste vælger jeg, det Sidste, Olaf! Du kalder mig en Nidding og en Træl! Det lokker høit et Smiil paa mine Læber.« Sammenstødet er voldsomt; fra begge Sider slaaer Vreden ud i flammende Ord. Ved Tanken om, hvormange Eder Hakon Jarl har sveget, udbryder Olaf: »Gamle blinde Gubbe! Jeg ynkes over dine sølvgraa Haar.« Men Hakon svarer med Foragt: »Ha, spar din Ynk! Saa som du seer mig her, seer du det sidste Glimt, den sidste Gnist af gammel nordisk Kraft og Helteliv. Den skalst du ikke slukke, Ungersvend! med dine sygelige Feberdrømme. Jeg veed det vel, det er de Christnes Sæd at ynke, at omvende, at forbedre; vor Sæd er den: dybt at foragte eder, at pønse paa jer Undergang og Død, som Gudernes og Heltelivets Fiender. Det Hakon gjør, og derudi bestaaer hans Niddingsfærd.« Olaf truer med det næste Møde, Hakon truer igjen, og den dramatiske Virkning culminerer i Slutningsreplikerne:

Olaf: Himlen vil træffe dig med sine Flammer!
Hakon: Nei, Thor skal splintre Korset med sin Hammer!

Nu samler Hakon sine sidste Kræfter; og han har endnu store Kræfter, ikke blot materielle Stridskræfter,

men fremfor Alt kolossale Sindskræfter. Digteren aabner os dybe Indblik i Heltens Indre, han afslører og blotter de inderste Fibrer. Vi see med Gru, hvilke Elementer af Trods og Vildhed, Hævnfølelse og blind Fanatisme, der gjære og bruse, gløde og flamme i denne Kæmpenatur. Der er en Jetternes Afgrund derinde, et Muspelheim af knittrende Luer. Lidenskaberne bryde løs; vi forfærdes for det Umenneskelige. Men en høiere Magt sætter Grændse, der glimter et Lys i det uhyre Mørke; Poesiens Aand svæver skabende over Ginungagab, tvinger det Ubændige, ordner det Forvirrede og holder det Grundmenneskelige i Hævd; see, hvor Aanden leder den naturbundne Sjæl i Gudetroens Aftenrøde Skridt for Skridt til Maalet!

At Hakon har et menneskeligt Hjerte, er kjendeligt nok af den Enetale, hvori han giver sin Smerte Luft ved Budskabet om, at Olaf i Søslaget har dræbt hans Søn Erland, og kun fortrød, at det ikke var ham selv — »Og du blev vred, fordi du ikke trafst mig, Olaf? Ha! Du kunde aldrig truffet bedre. Ham, ham trafst du ei, min Erland trafst du ei; Ran tog ham i sin moderlige Favn, og hæved ham, den fagre Ungersvend, til Valhal. Men hans Fader har du truffet, dybt har du truffet Hakon i sit Hjerte. O Erland! Erland! o, min Søn, min Søn!« — Den blodigste Ugjerning, Hakon begaaer, er den, at han offrer Erling, sin lille Søn, til Odin. Har Digteren nu her forsøgt at tilsløre det Barbariske ved at lægge Noget til af sin Tids Dannelse og Blidhed? Ja! — Nei! lige som man forstaaer det. Offerhandlingen selv er ingenlunde skudt

i Baggrunden, den er tvertimod anskueliggjort saa omstændelig i saa rørende og dog gruopvækkende Træk, at det isner i Blodet: her er et Offer, der koster, et Afgudsoffer til den dyreste Priis. Ikke desto mindre er det heri Umenneskelige dog menneskeligt, ja menneskeligt i høiere Potens. Det er allerede kommen saa vidt med Hakon, at han ikke længere kan tænke paa sit Eget, sin Krone, sin Nydelse af Magten og den Alderdomsro, hvorom han havde drømt. Det er ikke ham selv, der skal seire, det gjælder en Kamp for Valhals Guder. Hakon er, i fuld Overeensstemmelse med sig selv, opløftet over sig selv; men just i denne Opløftelse viser sig hans menneskelige Storhed. Han læser Indskriften paa det gamle Offerhorn:

Brøster for din Brøde
Din Lykke, Bonde!
Gak til høie Guder,
Giv dem det Bedste!

Han læser med Eftertanke, og gjentager med Vægt: Giv dem det Bedste! Men — hvad er det Bedste? Det er dybsindigt af Digteren, at han lader Tangbrand selv i al Christelighed bifalde denne Indskrift. Han vilde ladet Hornet smedde til en Alterkalk; men, siger han, Indskriften skulde min Kalk beholdt; »hvad kan vel gives bedre, end et uskyldigt og taknemligt Hjerte?« Hele Eftertrykket ligger altsaa paa det Spørgsmaal, hvorover Hakon grunder: hvad er det Bedste? I Spændingens Øieblik, midt i Overtroens og Vildfarelsernes mørke Nat, staaer den forfærdelige Hakon dog med sit Spørgsmaal i et menneskeligt Lys. Hvor

ligger saa det Umenneskelige? I det blot Naturliges egen Unatur, i Asatroens inderste, selvmodsigende Væsen! — Det Bedste? »Hvad græder hist bag Busken? — Erling, bløder du? Stak jeg for dybt?« Hakon føler Saaret brænde, og styrter sig med vild Begeistring ind i Kampen.

> Nu er Timen kommen,
> Som vælger mellem Odin eller Christus.
> Hør, hvor det toner! Det er lutter Skjoldmøer,
> Lutter Valkyrier, som flagre hen
> I Luften, og med frygtelige Raab
> Til Kampen kalde . . .

Det er ikke Hakon, der svigter sine Guder; ak nej, det er Guderne, de gamle, graae, der svigte ham; det er kun mosgroede Stene, møre Støtter, disse Guder; de skjælve, naar Blæsten tuder i Offerlunden: deres Tid er forbi. Hakon falder — i en Uveirsnat for Himlens Lyn, han falder som en Gran fra Fjeldet. Spørg den Faldne, hvad han var og hvem han er, han svarer: »Den blege Skygge, du seer, var eengang Norges Herre, mægtig; de stærke Nordmænd lød hans Vink. Han faldt i Striden, i en Strid, som stod paa Hlade. Ha, det er længe siden, fast forglemt! Nu gaaer hans Gjenfærd kun omkring og spøger ved Nattetid.« — Men i sin Sjæls Ruin, med Dommens hvasse Sværd i Hjertet, er Helten dog endnu sig selv. Han seer sin Undergang, men viger ikke; han vakler ei, han griber med besluttet Sind om Dødsgudindens kolde Haand. »Kom, min Valkyrie, min vakkre Hel! . . . Troer du, jeg skjælver for dit bistre Aasyn? . . . Du kvæler langsomt, fælt, med Angstens Iis, først

Mandens Mod, du Grumme! siden ham. Men lige meget! lad os ile, kom! End har du ei min Stoltheds Funke slukt; jeg følger dig med faste Skridt i Graven.«

Det er en længst forsvunden Fortids Tro og Sæder, hvoraf et Billede her er oprullet; Trækkene ere saa talende, og Farverne saa friske, at der ikke behøves særegne Forstudier, for i disse Figurer at opdage det grundmenneskelige Væsen. Naar nu derhos Opfattelsen kan gjennemgaae alle Dannelsens Grader lige fra det naive Indtryks første Umiddelbarhed hos den menige Mand til den Sagkyndiges litterære Bedømmelse og Kunstkjenderens allerfineste Kritik: behøves der saa andet, mere slaaende Beviis for, at en saadan Fremstilling er folkelig?

For imidlertid at gaae nærmere ind paa Oehlenschlägers Betydning som Folkedigter i det Store, er der et Punkt, der vel ovenfor er berørt, men dog trænger til omhyggeligere Drøftelse; det er Forholdet mellem det Religiøse og Humane. Det kommer naturligviis ikke an paa Digterens private Mening, men vel paa den Livsanskuelse, der afgiver det usynlige Grundlag for hele hans Poesi. Han ærer den positive Religion; men han er ingen Beundrer af theologisk Videnskab og ingen begeistret Tolk for de kirkelige Dogmer. Hvorledes er det at forstaae? En Sammenstilling af hans Hakon Jarl med hans Palnatoke vil lede os paa Sporet.

I Norge, hvor Olaf Trygvesøn vil fortsætte Hakon Adelsteens afbrudte Gjerning, er Christendommen først i Begreb med at blive indført. Olaf bebuder en ny

Tid og taler begeistret om sin nye Tro: »Her planter jeg det christne Banner dybt i Norges Grund. Igjennem Fieldets Stene det, som et Træ, skal skyde stærkt sin Rod, og det skal blomstre frem og bære Frugter, ja syvfold qvægende, livsalig Frugt. Med Længsels og Bodfærdighedens Taarer dets Rødder vandes skal, og fromme Suk skal komme bølgende, som lune Vinde, og modne Saften i det fulde Bæger. Som Fuglesang skal Menighedens Røst til Himlen qviddre i den høie Hvælving, og som en gammel hundredaarig Steen-Eg, skal Træet brede sine stærke Grene ud over Fædrelandet.« I Sandhed, en skjøn Bebudelse; men, naar vi saa besinde os paa, hvad Olaf egenlig forstaaer ved det, han kalder Christendom, saa nedstemmes Forventningen noget. Han siger ved Begyndelsen, idet han fatter sin Beslutning: »Ja, ja! jeg føler det, jeg føler det. Min Arm er stærk, Kraft luer i mit Bryst. Ja, jeg skal være din Apostel, Herre! Med dette Sværd, Forløser! som er gjort i Korsets Lignelse, med dette Sværd skal jeg bestride al den Frækheds Magt, som vil modsætte sig din Herlighed.« En Apostel med korsdannet Sværd i en muskelstærk Arm! Hvilket Væv af Misforstaaelser, der ligger skjult bag disse Ynglingens fromme Løfter, behøver ingen udførlig Forklaring; Middelalderens Historie taler om slige Misforstaaelser paa hvert Blad. Dog, det var Tidens Aand. Trætte af Hakon Jarls Vilkaarligheder, hilsede Nordmændene deres unge Konge med glad Forventning, vendte sig mod den opgaaende Sol, og fandt sig i at sværge ved Olafs Gud.

I Danmark derimod, hvor Kirken d. v. s. Geistligheden allerede er en politisk Magt, see Forholdene anderledes ud. Biskop Popo nærer ingen lyrisk ungdommelig Begeistring, men er ved alle sindige Midler betænkt paa at sikkre og udvide Hierarchiet. Hans Tiltale til Harald Blaatand »som Christendommens første danske Konge« (Begyndelsen af 1ste Act) er fra dette Standpunkt charakteristisk nok. »Hvor var den Hersker, der med Kraft, som I, den gode Sag har vældig understøttet? Hos Harald Klak, hos Gorm hiin Rige, Frode beundres ene kan den gode Villie. Kong Erik lod sig døbe, det er sandt, han var Ansgar en Ven, han bygte Slesvig den Kirke, hvor I satte mig til Bisp; men ak! han faldt som St. Sebastian for Hedningernes Piil. Først eder blev det givet, heldig at stadfæste Troen, og derfor meer end hine Kongers Navne, end Ebbos, end Ansgarii, Rimberti, end Adalgars, end Unnis, Adeldags, vil eders, fromme Harald, funkle frem høit over alle Christendommens Helte.« — Harald er ikke desto mindre mistænksom og gnaven; han har ingen Brug for de gode Raad og de mange kraftige Velsignelser, som sendes ham fra »Bisp Libents i Hamborg«; han veed nok, hvad det er, Keiseren, Paven og Erkebispen stile paa: Indskrænkning i hans kongelige Magt! Popo trøster ham: »Uhindret har Du Verdslighedens Arm, kun Geistlighedens styrer Erkebispen.« Harald svarer: »Ret saa! Eenarmet staaer jeg, det er Tingen. Før havde Danerkongen tvende Arme.« — Foruden Keiser Ottos Sværd og Popos Mirakel med den gloende Handske er der især

een Ting, som bevæger Harald til at holde paa den nye Tro, Haabet om at faae Bugt med »Oprørsmændene«, de hedenske Frihedsmænd. Han takker Gud, at Palnatoke »alt har brudt sin Hals paa Skaanes Bakker«; — skjøndt det rigtignok snart viser sig at være en Feiltagelse. Da Popo hører, at Palnatoke er død, sukker han og udbryder: »Nu, det var vel; thi værre Diævel gik paa Jorden ei. Han egged Sønnen op mod Faderen, og han var Hedenskabets Marv og Næring.«

Man maa imidlertid ikke troe, at Popo er et saa indskrænket Hoved, at han ikke, naar Omstændighederne kræve det, skulde kunne agte Palnatokes Heltedyd og erkjende Prinds Svends Adkomst til Thronen. Da Palnatoke nemlig ikke, som Kong Harald formodede, har mistet Livet, men møder med en saadan Styrke, at det gjælder om at hjælpe sig ud af Kniben ved Baghold, Rænkespind og snilde Underhandlinger, er Popo Manden, den rette Mand, der veed at ramme det fælles Bedste. Han melder sig hos Palnatoke og begynder: »Det undrer eder vist, min tappre Herre, at over denne Tærskel Biskop Popo tør vove sig. Palnat.: Hvi saa, min fromme Herre? Troer I, jeg holder selv mig for en Ulv, Jer for et Faar, og denne Stue for en Morderkule? Popo: Nei, jeg veed, I er en ædelmodig Helt; og kommer freidig. Palnat.: I taler jo, som om I havde gjort et farligt Tog, Hr. Bisp, til Biarmeland. Popo: Jeg kjender eders Hjerte, Jarl! I kan ei være Christendommen fiendtligsindet... I strider ei af Had mod Christendommen, men for at

ende Landets indre Krig, og for at hjælpe Svend til det, som Ret er.« Under Samtalens videre Gang gjør Popo reent ud følgende Tilstaaelse: »Jeg holder mig til Harald, ei fordi jeg hader Svend, men kun fordi jeg nødes at gribe til den første, bedste Støtte, at dog den spæde Blomst kan finde Noget at vinde Stilken til. Hvis ei Svend Tveskjæg foragted Christendommen, maatte jeg, saavel som nogen brav, forstandig Mand, langt heller ønske Danemark en Konge med Ungdomskraft, end en, som gaaer i Barndom, og som har intet Andet af en Christen end netop Navnet.« Ja, han gaaer endog saa vidt, at han — naturligviis alene for at afværge videre Borgerkrig og spare uskyldigt Blod — erklærer sig villig til at lyse Harald i Band. »Jeg træder«, siger han, »for Haralds Hær — det sidste Baand, som holder hans Magt, det kan jeg med et enkelt Ord brat sønderrive — træder for hans Hær: jeg byder dem at lægge Sværdet; vidner, at Harald er en Synder, at Kong Svend bør efter Himlens høie Villie kaares; stadfæster det ved et Mirakel; Svend bestiger Thronen; Landets Krig er endt.« Palnatoke, som har gjennemskuet den listige Præst og truffet Foranstaltninger, tager ham paa Ordet: »I vil stadfæste det ved et Mirakel? Har Rygtet Ret, og kan I virkelig, uden at brænde Huden, bære Handsker af gjennemglødet Staal? Popo: Sligt Jertegn skienkte mig Himlen, for at overtyde Mængden. Palnat.: Det havde selv jeg megen Lyst at see. Hvo veed? maaskee jeg med blev overtydet. Popo: Kom til mig i min Celle, naar det mørknes; der skal I skue det med

egne Øine. Palnatoke: I vil mig vise Kunsten? Popo: Hjertens gjerne. Palnat.: Fortræffeligt! Det kan skee, paa Øieblikket, strax. Vi behøver ei at vente Mørket. Hvad jeg skal see, det seer jeg bedst ved Dagen. — Han slaaer paa sit Skjold. Palnir og Svend bringe en gloende Jernhandske ind paa et Fyrfad, som de sætte tause for Bispen. — Popo bestyrtet: Ha, hvad er det? Palnat.: En Vante, god for Kulden. Træk den kun paa! Jeg siger eder god for, I vil ei fryse paa den høire Haand. Popo: Et forud overlagt, iværksat Spil, for at forhaane mig? . . . . Jeg gaaer herfra. Palnat. griber om hans Arm: I bliver. — Dersom jeg betragter Tingen blot som en Kunst, saa har I Ret til Afslag; til Kunster kan man Ingen tvinge. Men I har afskaffet Tvekamp, grundet paa vor Olds Natur og den almene Villie, og indført Jernbyrd; saadan skal man bevise sin Uskyldighed, sin Ret. Saa følg jer egen Lov paa Øieblikket! Drag Handsken paa, som en uskyldig Mand, hvis ei, da gaa herfra som en Bedrager. Popo: Den mindste Deel af Hoben findes skikket til retlig Indsigt; til at dæmpe Tvedragt blandt Mængden, er det korte Middel bedst. Faa fatte det Guddommelige; naar den Vise bruger sandselige Midler, for at opnaae ét himmelsk Øiemed, da er Bedraget, om det saa kan kaldes, uskyldigt og tilgiveligt Bedrag.«

Man vil forstaae, at den Popo, som her taler, ikke er grebet i al historisk Tilfældighed, som et enkelt fordærvet Subject, en sørgelig Undtagelse fra Reglen, en umoralsk Charakteer, som Kirken ikke vil ved-

kjende sig, og for hvis Ord og Gjerning den ikke kan kaldes til Regnskab. Nei, Popo er typisk correct; i ham er det kirkelige Væsen fuldt ud repræsenteret, at sige: fra Skyggesiden. At den pavelige Christendom ogsaa har sine Lyssider, at den har Mænd, for hvis Fromhed og Selvopoffrelse Menneskeheden maa nære den største Høiagtelse, er Digteren saa langt fra at have overseet, at han, hvad det Punkt angaaer, endog lader Hedningen Palnatoke gjøre Skilsmisse mellem Mørket og Lyset. »Ha, hvad en Munk dog ei udsmykke kan! Henrevet af Forundring har jeg — siger han til Popo — seet jer skjule bag en smidig Silketunge et Blaargarnshjerte; har jeg seet jer listig med rene hvide Klæder at udpynte de sorteste Forbrydelser. Kong Harald, som — være han for Resten, hvad han vil — er eders Ven, Velgjører, vil I svige, vil I forraade! Af en Nidingsfrygt, da Alt I seer, til hvad Kant Vognen helder, hidkommer I til mig, den Mand, som I af Alle hader meest, og spiller Ven. Og Christendommen, en uskyldig Lære om stille Dyd, maa selv beqvemme sig til Skalkeskjul for eders Synder. — Popo! Du vilst dig sammenligne med Ansgar? med Rimbert? med de dydefulde Mænd, hver uden Egennytte, ærlig hver, og agtet hver af Hedning, som af Christen? Du vilst dig sammenligne her med mig? og troer, en tapper Fyrste, at en Hær af Danekæmper skulde takke Seiren din Munkelist? Ha! gaa du falske Judas! Svøb skamrød ind dit blege Ansigt i den sorte Kutte! Gaa! bliv atter Skaffer for Brunos Kloster-

kiøkken hist i Køln! Mæsk dig i Dovenskab af Bondens Sved; men vov dig aldrig meer for mine Øine!«

Denne hele typiske Fremstilling hviler paa en egen Forudsætning. Hvad Digteren her har Øie for, er den psychologiske Kjendsgjerning, at middelalderlig Christendom kan gjøre Menneskene baade slettere og bedre end de af Naturen ere. Aand og Natur kunne i Menneskets Sind indgaae saa splidagtige Foreninger, at de største Yderligheder, de uhyggeligste Overgreb maae blive en Følge deraf. Slaaer Kirketroen Rod i et kraftigt Sind, uden dog at være i Stand til at magte Driften, saa vil den virksomme Aand nære det Selviske, fylde Individet med stærke Indbildninger, hidse Egenvillien, Herskesygen, Fanatismen, — ja fra en saadan Dybde op til en saadan Høide, at det Djævelske viser sig. Hos umiddelbare Individualiteter kommer Blodet i Kog, og Troesbegeistringen skummer i den Lidenskab, hvormed de gribe »det korsdannede Sværd«, myrde de Vantroe og hugge deres Dødsfjender, Kjætterne, ned for Fode. Det er Guds Hævn, det skeer til Syndernes Forladelse og den Korsfæstedes Ære. Hos de reflecterede Individer, Guderigets Huusholdere, Kirkens hellige Styrere, antager Egoismen og Herskesygen et aandigere Præg. Man tager Verden, som den er, og bruger dens Midler; intet Middel er saa lavt, saa slet, at det jo kan vies og helliges af Kirken og Naaden. Snilde Bedrag, anvendte med Klogskab, ere især vækkende, virksomme, opbyggelige; thi Verden vil bedrages, den uvidende Hob taaler ikke Synet af Sandhedens Lys. Bevidsthedsfordobling er altid

Betingelse for Aand; men den hierarchiske Fordobling er væsenlig Mystification: Alt kan skee, naar det kun skeer under Fromhedens Maske. — Man kan være ond i Hedenskab, og man kan være ond i Christendom; men der er stor Forskjel. For at faae dette beskueligt, behøve vi blot at betragte f. Ex. Thorer Klake i »Hakon Jarl« og Biskop Popo i »Palnatoke«. At Thorer, reent ud sagt, er en Skurk, derom tvivler Ingen. Den usigelige Fryd og Nydelse, hvormed det godter ham at forevise og beskrive den forgiftede Daggert, som Grib skal støde i Olafs Hjerte, er saa oprørende, at vi oprigtig takke den ædle Træl, at han, som han udtrykker sig, tog feil, og stødte den i Thorers. Ogsaa Hedningen har Samvittighed; Grib veed, hvad han har gjort, idet han peger paa Liget og siger: »Han seiler ned ad Elivagas Bølger til Niflheim.«

Dersom en Forbrydelse alene bestod i en Handling, saa vilde Thorer Klake maaskee kunne overbyde Biskop Popo; men, naar vi see paa det Indvortes, saa kommer det jo væsenlig an paa, i hvilken Dybde den Handlende er blevet sig det Onde bevidst, og hvorledes han har stillet sig dertil. I Hedenskabet er det ethiske Lys saa svævende og usikkert, at en medfødt Tilbøielighed let kan stikke Øiet ud paa den indre Dommer om Godt og Ondt. En fiin, men falsk Forstandsudvikling kan i denne Henseende være ligesaa farlig som Tankeløshed og Stupiditet. I en natlig Samtale med sin Træl spørger den ængstede Kong Harald (Palnatoke 4de Act): »Siig, est du aldrig plaget

af en Svartalf, som man har kaldt Samvittigheden?« Skofte svarer: »Nei, jeg kjender lidt til Vittigheden, mindre Samvittigheden.« Havde Hakon Jarl gjort Thorer Klake det samme Spørgsmaal, vilde han vel, om end i en anden Tonart og med en anden Forstaaelse, have faaet det samme Svar.

Først med Christendommen kan Samvittigheden egenlig siges at blive til; her er det Aanden selv, der lyser ind i Sindets Grund, over det Godes saa vel som over det Ondes hemmelige Udspring; Sandhedsaanden viser det Grændseskjel, hvor de uforligelige Magter mødes og skilles. Ingen er Christen i ethisk Forstand, som ikke har seet dette Grændseskjel. Popo har seet det; men, hvordan har han stillet sig til det?

Popo har en Bevidsthed om, at der maa være Noget, som ubetinget er Sandhed, men Erkjendelsen heraf har netop gjort ham det muligt at fornægte Sandheden og vælge Bedraget. Bedraget med Handsken kunde maaskee undskyldes som et enkelt »tidssvarende« Middel, dersom Øiemedet, hvori dette Middel blev anvendt, virkelig indeholdt Sandhed. Men den foregivne Sandhed, Kirkens og Geistlighedens Magt, bliver jo netop, idet den fremmes ved slige Midler, selv et Bedrag. Bedraget i Popo er bundløst. Han bedrager Andre, og han bedrager sig selv; men han bedrager sig selv, fordi han vil Bedraget. Saa kan Sandheden ikke hjælpe ham; den maa vise sig for ham i hvilken Skikkelse, den vil, minde ham, gribe ham, mane ham fra hvilken Side, den vil: det hjælper ikke, han seer den overalt som Bedrag. Han

har ikke og kan ikke — for saa vidt han da opfattes typisk i Forhold til Aand — have en fast Forestilling om ukrænkelig Sandhed staaende ved Siden af mangfoldige Forestillinger om Usandhed; thi just da han stod ved Grændseskjellet og skulde vælge: enten at fornægte sig selv og tjene Sandheden eller nedsætte Sandheden til Middel og tjene Egoismen, valgte han det Sidste. Ved dette Valg blev Grændsen udslettet, og Sandheden selv blev Bedrag. Ved Christendommens Hjælp er det, med andre Ord, blevet Popo klart, hvad Samvittighed er, men derved er det ogsaa blevet ham muligt, med klar Bevidsthed at slaae Samvittigheden ihjel. Kunde vi trænge ind i en saadan Sjæls inderste Aflukke, i den Helligdom, som Forhænget skjuler, og spørge: hvad Sandhed er der nu i alt det om Kirkens Myndighed og Pavens Magtfuldkommenhed og de store Nøgler til Himmel og Helvede? da vilde en Stemme hviske: »Altsammen Bedrag, som Bedraget med den gloende Handske, Altsammen Middel for det virkelige Maal, den virkelige Magt over Sjælene!« — Men den virkelige Magt over Sjælene? »Er i Grunden ogsaa Bedrag! men et gavnligt Bedrag for Fredens Skyld, et trøsterigt Bedrag, der stiller Folkenes Længsel, et livsaligt Bedrag, der forherliger Kirken og mætter den helliggjorte Egoisme!«

Thorer Klake vilde myrde Olaf Trygvesøn, Biskop Popo vilde myrde Samvittigheden; saaledes er Biskop Popo en Forbryder af høiere Orden end Thorer Klake: Popo er en Forbryder imod Aanden selv, en Aandsforbryder.

Der er endnu en anden Side, hvorfra Digteren seer det Farlige ved Hierarchiets Opkomst, det er det udvortes Autoritetsvæsen. Finder Myndighedsordet Indgang i uselvstændige Sjæle, saa skeer det let, at de blive usikkre paa sig selv, endog i den Grad, at de ikke længere tør søge Dommen om Godt og Ondt i deres eget Indre. Det er, som om Kirken havde taget deres naturlige Samvittighed fra dem og sat sine egne Forskrifter i Stedet. Hos nogle Blindttroende kan Lydigheden virkelig gaae saa vidt, at de miste hele Samvittigheden paa et eneste Stykke nær, det nemlig, som holder dem fast i ubetinget Afhængighed af den kirkelige Autoritet. Et saadant ægte, vel præpareret Troens Redskab kan lyve, myrde, stjæle, naar blot Skriftefaderen vil det, og sige med Skofte: »Jeg gjør, hvad man befaler mig, og lader de Andre tænke efter, om min Daad er vel gjort, eller ikke.« Det er et eget Slags Mennesker, disse Autoritetstroende; de maae ikke forvexles med Korsfarere, hos hvilke Driften og de naturlige Lidenskaber kun blive opildnede af Troesiver; hos de Blindttroende gjælder ingen Drifter eller Naturtilskyndelser. De tør heller ikke sættes i Rang med en Popo, der har en hemmelig Viden om, at det Hele er Bedrag; tvertimod! for dem er Præsteautoriteten ikke Bedrag, men ubetinget Sandhed: de ere samvittighedsløse af samvittighedsfuld Lydighed.

Skjøndt Oehlenschläger ikke har havt Anledning til at skildre den Slags Charakterer i sin Palnatoke, har han dog havt et skarpt Øie for Faren. Vi see det paa Fangevogteren, den gamle Søbiørn. Denne

har nemlig af Popo faaet Ordre til at styrte Svend Tveskjæg, som sidder i Taarnet, tilligemed hans Medfange Thorvald Vidførle, efter Forløb af en vis fastsat Tid, ned i Hulen; men hans naturlige Samvittighed gjør Indsigelser. »Hvad har jeg«, siger han, »vel af at lade de arme Djævle styrte ned i Hullet til Ormene? — I Fald det ikke var for Aldrens Skyld, hvis ikke Biskop Popo mig havde tordnet det i Ørerne, og truet mig med Svovelpølen — hu! hvis det var koldt, brød jeg mig feil derom. Jeg er en gammel Nordmand, vant til Frost, har i al min Levetid holdt mig fra Ovnen; og skulde nu tilsidst — det var for stærkt! Han sagde mig: saafremt han ikke kom, før Sol gik ned, da skulde jeg i Guds Navn lade Lemmen falde; thi da havde Kong Svend (hvad nu han vilde undersøge) fortjent sin Død. Det mørknes nu alt stærkt. Ifald han kom og fandt det ikke fuldført, blev jeg vel bandsat paa min gammel Alder.« — Den Gamle kommer imidlertid pludselig i Tanker om, at det dog kun er Svend, som Bispen vil have dræbt, og at den Fremmede altsaa kan reddes. Men da de kom i Mørket, og han ikke veed, hvilken af dem, der er Svend, saa beslutter han sig til at raabe den ud, som ikke er Svend, og bliver i høieste Grad forundret over at træffe Thorvald, der engang har reddet hans Liv paa et Vikingetog, og er hans Velgjører. »Saa har«, udbryder han, »vor Herre hørt min Bøn, saa kan jeg dog lønne Godt med Godt, og Liv med Liv. Gaa Herre! skynd jer! der er Nøglen; luk jert Fængsel op, skjul jer i Skoven, fly! Vogt jer at møde Bispen!«

Thorv. »Og Kong Svend?« Fangefogd. »Maa blive. Han er en Forbryder, siger den fromme Bisp, og ham maa jeg vel troe. Men om han sagde tusind Gange, Thorvald! at I var en Forbryder, skyldig Døden, saa troede jeg ham ei, om saa han bar ti tusind hede Handsker til Beviis.« Man seer, at der endnu er Kræfter i Søbiørns naturlige Samvittighed, — den har formodenlig havt godt af Søluften; og dog er den nærved at bukke under for Popos Autoritet. Til Thorvalds Yttring: »Bispen har vidst at daare eders Eenfold; hans Kunst med Handsken er et plumt Bedrag.« svarer den Gamle advarende: »Forsynd jer ei! jeg veed, I er en Hedning; men jeg er døbt, maa ære Christendommen.« Først da Thorvald, som kategorisk har erklæret, at han ikke vil skilles fra sin Ven, Kong Svend, forelægger ham Valget: »Gjør, hvad I vil! Betænk jer, hvem af os To I meest bør stole paa, hvad enten den, der gav jer Sundhed, Liv og Søn tilbage, hvad heller den, der drog en glohed Handske paa Haanden, uden at forbrænde Huden.« faaer den Gamles Samvittighed en Hjertestyrkning. Han staaer alene og grubler: »Hvad enten den, der drog en Handske paa, hvad heller den, der drog sin Glavind ud og redded mig med egen Fare? Himmel! tilgiv den gamle Søbiørn, hvis han feiler; jeg holder med den Handskeløse.«

Hvad der for jævne, kirketroende Folk især synes at være et slaaende Beviis paa Christendommens guddommelige Sandhed, er den høist mærkværdige Omstændighed, at Alt hvad der i Bibel og Kirkehistorie

berettes om Englene, Miraklerne, Jomfru Marias og Helgenes lige saa vel som Christi og Apostlenes, er historisk virkeligt, og at Præsterne kunne indestaae for det; medens alt det derimod, som fortælles om Thor og Odin, Baldur og Freia, er Løgn og Bedrag tilhobe. Hvad der siges om Himmelnøglerne og Svovlpølen, er bogstavelig sandt; hvad der fables om Valhalla og Helheim, om Gimle og Nastrond, er et Opspind af Djævelen.

Digteren, der skal skildre de forskjellige Tidsaldre og sætte Phantasien i Bevægelse, maa nu ganske vist have det Overnaturlige med; men Spørgsmaalet er, hvorledes han benytter det. Oehlenschläger var i dette Punkt klar, conseqvent, rationel. Han gjør ofte Brug af det Overnaturlige, Varsler, Aandesyner, Gjengangere o. desl., men han gjør det i skarp Modsætning til Romantikens Mystikere paa en saadan Maade, at det Tvetydige forsvinder, at Læseren eller Tilskueren strax faaer at vide, hvor han er.

I Aly og Gulhyndy spiller det Overnaturlige — i Form af det Eventyrlige — med, og det med lige saa phantastisk Farveglimmer som i Aladdins vidunderlige Lampe. Ingen kan tage feil. Men selv paa Virkelighedens og de historiske Begivenheders solidere Baggrund kommer det Overnaturlige dog kun til at træde frem under Betingelser, som muliggjøre en naturlig Forklaring. I Axel og Valborg (4de Act), da Broder Knud, Bjørn Gamle, Kolbein og flere Kæmper sidde sammen i Domkirken, reiser Hellig Olaf sig af Kobberkisten, just som Midnatsklokken slaaer. Fra

Choret skrider han igjennem Kirken i sin gyldne Rustning, med sin lukte Hjelm, omkrandset af Karfunklen, med sit lange Spyd og med sin Sølvmorskaabe, som slæber efter ham i Kirkegangen. Munken flygter. Endeel vil følge ham; men Bjørn Gamle holder dem tilbage. — »Den er en Stimand, som forskrækket flyer for Olafs Aand. Hvad er I bange for? Han er vor Skytspatron. Hvi flygter I, ifald han tale vil med sine Børn? Kolbein: Det kommer nærmere. Kæmperne: Gud staae os bi!«

Spøgelset.

Hvad hvisler i min Hvælving,
Hvor Døden hviler?
Hvad kalder Kongens Knokler
Af Kobberkisten?
Hvad buldrer, hvor den Blege,
Blodløse blunder?
Forlader uden Larmen
Med Sværd og Landser
De mulmbeklædte Mure,
Det bælne Mørke;
Og lader før fra Læben
Ei Ordet lyde,
Før Solen i sin Skiønhed
Min Grav bestraaler!

Her, kunde man sige, er nu igjen et Bedrag, liigt Bedraget med den gloende Handske. Men see vi nærmere til, saa skjuler den udvortes Lighed over en væsenlig og dybtgaaende Ulighed. Det kirkelige Bedrag bestaaer egenlig deri, at man fanger Sjælene til en tankeløs Stolen paa udvortes Mirakler. Imellem Popo og Sortebroder Knud hersker der — trods Afstanden i Tid — den fuldeste Overeensstemmelse, hvad den

Sag angaaer. Kort før Aande-Aabenbaringen skeer, paa Kolbeins Spørgsmaal: »Er det da sandt, ærværdige Herre! at Kong Olaf gaaer igjen? svarer Knud: »I Normænd er et uregjerligt Folk; da bliver det vel nødvendigt, at selv stundom de Døde stige frem af Gravene, for at formane jer til Frygt og Bedring.« Og da den Spørgende synes at yttre en Tvivl, advarer Munken ham høitidelig: »Forsynd dig ei! Saa gjerne kanst du tvivle, Søn, om Himlen og om din Salighed, som om St. Olaf og om hans Jertegn.« Først da Gjenfærdet har overrasket ham selv, og han, efter at have faaet Tid til Eftertanke, seer, at Aanden ikke vil den Vei, han vil, bliver Sortebroderen pludselig aabenhjertig, og erklærer reent ud: »Der spøger ingen Aander; det er Fordom. Man vil bedrage Kongen. Overvinder jer Overtro! Sanct Olaf er en Støvhob, en Ormesæk; hans Magt er længst forbi;« — og da han, gjennemboret af Spydet, vaander sig i Dødskampen, kommer det for Dagen, at det Hele selv med Kirken og dens Himmerig er Bedrag. »Alt døer, der er jo ingen Evighed.«

Overtroen med Gjengangervæsenet var, i kirkelig Stiil, paa det Kraftigste indpræket af Præsterne; ved at benytte Tidsalderens herskende Fordom, indføres altsaa ikke noget nyt Bedrag. Den eneste Brug, der til Sandhedens Fremme maaskee lod sig gjøre af Bedraget, vilde være, om Phantasien kunde sættes i en saadan Bevægelse, at det forskruede Indre rettede sig igjen, og den oprindelige Samvittighed vaktes af sin Dvale. Det er i denne Mening, at Axels Ven Vilhelm vil forsvare for Erkebiskop Erland, at han,

for at frelse de Elskende, vover at vise sig som Kong Olafs Gjenfærd. »Naar Dagen synker, og Duggen falder kold paa Gravens Steen, Tvivlen paa Mandens Mod, og Ængstligheden paa Synderens Samvittighed; naar Kirken er fyldt af det høitidelige Mørke, og Nattens Lampe kaster mat sit Skin igjennem Mulmet hen paa Gravene; naar Klokken slaaer sit dumpe tolvte Slag; naar Uglen tuder og naar Hanen galer, da stiger Olaf i sin Kongepragt, som Nattens Konning, at forfærde Lasten, at fælde Niddingen, at tørre Graaden af Uskylds Øie med sin Svededug.«

Man seer, at Vilhelm og Broder Knud gjøre forskjellig Brug af det Overnaturlige, fordi de have forskjellig Mening om Samvittigheden. Sortebroderen stiller det Overnaturlige op, at det skal see ud som et udvortes Virkeligt og tjene hans egoistiske Øiemed: for Resten troer han slet ikke paa dets Realitet. For Axels Ven er det Overnaturliges ydre Virkelighed af underordnet Betydning; han seer i det et Symbol, et Vehikel for det Aandelige; men i denne Forstand troer han selv fuldt og fast derpaa; og det er aabenbart, at Digteren deler hans Tro.

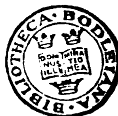
Skulde vi maaskee kunne naae til en endnu tydeligere Forklaring?

Det af alle Oehlenschlägers Digte, som især maatte give os Oplysning om hans væsenlige Forhold til Religionen som Religion, skulde jo være Aarets Evangelium: J e s u C h r i s t i g j e n t a g n e L i v i d e n a a r l i g e N a t u r. Hvad er det nu for et Synspunkt her er valgt? At det ikke er det supranaturalistiske,

falder strax i Øinene. Det begynder med Christi Fødsel.

Hver Vaar, naar Taagerne flygte hen,
Da fødes det lille Barn Jesus igjen.
Den Engel i Luft, i Lund, i Elv,
Det er vor Frelser, det er ham selv.

Man forestille sig Theologernes Overraskelse! Ikke blot de Orthodoxe maatte blive forargede; men selv Rationalisterne følte sig stødte, og kunde paa ingen Maade finde denne Fødsel forenelig med en grammatisk-kritisk Fortolkning af den græske Text.

Den reneste Dugg er hans eneste Drik,
Til Himlen stirrer hans fromme Blik,
— — — — — — — — — — —
Hans Lallen er Zephyr, hans Vugge Straae,
Hans Øine funklende Himmelblaa.

Det seer unægtelig ud, som havde Digteren lagt an paa en poetisk Naturallegori, hvori Livet selv er Ynglingen, der skal frem, og rensende, drivende Kræfter maae berede ham Veien. Vi høre Johannes i Stormen:

Bort nu, fort!
I Tudser, I Øgler, I Slanger!
Snart forsvinder det natlige Mulm med Anger,
Snart lovpriser sin Gud den bevingede Sanger.
Høit nu Johannes fra vrinskende Ganger
Styrter hver Orm.
— — — — — —
Hyler, I Øgleunger! afsted!
Drivskyen brager, Gud Herren er med!

Men en naturphilosophisk Romantik kan imidlertid ikke give os Nøglen til den rette Forstaaelse. Vi

maae vel lægge Mærke til den høie Alvor og sædelig hellige Reenhed, der aander i Jesu Lære:

Glem da nu her for din Nødtørft et Øieblik Sorgen,
Tænk ei med Ængsten i Dag paa den Dag i Morgen.
— — — — — — — — — — — — — — — —
Seer du ei Spurven hisset saa munter at hoppe,
Qviddrende høit, i de øverste, farlige Toppe?
Den er rolig, dens Bryst ingen Sorger beklemme;
Frygter ei for at falde, — Gud kan den ei glemme.
— — — — — — — — — — — — — — — —
Aldrig de smaalige Sysler mod Jorden Dig bøie,
Vend til de store Bedrifter med Undren dit Øie!
Kummer og Armod og Qval ei din Taare kun vinde,
Ogsaa ved Livets uskyldige Leg lad den rinde,
Vindenes Suk,
Blomsternes vinkende Buk,
Pigernes salige Smiil og ved Tidernes Minde.

Og nu endelig den energiske Opfordring til at virke for det hellige Maal, at stride for Sandhed og Ret:

Du, som er ung, som er kjæk, som er freidig til Mode,
Flygt ei til Skoven, drag Sværdet, og kæmp for det Gode!
Tilgiv din Næste, naar du kun fornærmet er vorden;
Men vær det Nedriges Rædsel, en Hævner paa Jorden!
Luften er qvalm,
Bortsvier Blomsten til Halm;
Da kommer luttrende, rensende Lynild og Torden.

Hvad er det da? Nogle have anseet det Hele for en dybsindig Leg med en livlig Phantasi, men da en saadan Phantasi efter deres Mening maa være yderst farlig, have de tillige i Fornuftens Navn advaret ethvert besindigt Menneske imod at hengive sig til Phantasi og Mysticisme. Man kan have Forfriskning og Glæde

7

af at gaae ud og betragte Naturen; men det maa skee i al Ædruelighed. De sige med Nicodemus:

Saa kom, Natur! mit Øre
Jeg laaner dig, du maa mit Hjerte røre.
— — — — — — — — — — — — — — —
Og spotter du end Tidens Trællelænke,
Jeg vil dig dog Opmærksomheden skjenke.

Men hvad svarer den hellige Stemme?

Hør mit Ord i Nattens Vind,
Lad det af dit Hierte mødes;
Ingen gaaer i Himlen ind,
Som paa Ny ei barnlig fødes?

Nicodemus.

Du tvinger mig til Latter;
Hvorledes kan den Fødte fødes atter?
Nu æres jeg, en voxen Mand
I Embed, Velstand med Forstand,
Og skulde forfra dog som Barn begynde?
Vil du mig Sværmerier her forkynde?

Den hellige Stemme.

Kiød er Kiød, og Aand er Aand.
Snart udslettes Jordens Farve.
Hvad som fødes ei af Aand,
Det kan aldrig Himlen arve.
Tidens Lænke dig omsnoer,
Evighed er dig en Gaade?
Hvem ei Lys i Hjertet boer,
Nyder ikke Lyfets Naade.

Digteren har, ifølge egen Erklæring (Fortale til Poet. Skr. I, 1805), ingenlunde havt til Hensigt »at reducere Christus til en Mythus af den aarlige Natur, da han tværtimod bestandig har søgt at vise Naturen

som en aarlig gjentaget Mythus af den guddommelige Forløser. Denne Mythus vilde i ingen Heenseende have nogen Betydning, dersom han ikke troede paa det hellige Culminationspunkts Guddommelighed i selve Historien. Det bliver derfor nødvendigt, det hele Digt igjennem at have Christus i Tiden, i Naturen og i Hjertet for Øine paa een Gang, da de uafladeligen, meer eller mindre, blande sig mellem hverandre gjennem det hele Digt.« — Hvilken Forskjel er der nu egenlig imellem: at gjøre Christus til en Mythe af Naturen og at gjøre Naturen til en Mythe af Christus? I det første Tilfælde drage vi det Høiere ned i det Lavere og løse Aandens evige Liv op i Naturlivet; i sidste Tilfælde see vi i det Lavere en Afglands af det Høiere, og lade Naturen vise ud over sig selv, idet den peger opad mod Aandens og Salighedens Egne.

Elskte! den Løn, som dig venter, den salige Glæde
Kan ingen Tunge, kan ikke Naturen udqvæde;
Bølgernes dæmpede Rislen og Fuglenes Tone,
Hyrdernes Viser og Vinden i Bladenes Krone,
    Alt er kun Klang,
    Enkelte Lyd af den Sang,
Som af Cheruberne synges om Skaberens Throne.

Vi dvæle ved denne Opfattelse, fordi den afgiver et væsenligt Bidrag til at charakterisere den aandelige Tilstand ved Aarhundredets Begyndelse. Oehlenschläger havde fra Barndommen af — han skrev som niaarig Dreng en Morgenpsalme (Erindr. I, S. 35) — en dyb religiøs Følelse. Han beklager »den sørgelige Indifferentismus, hvori Menneskene, blot med det sløve Øie heftet paa den daglige Nødtørft, forskandser sig med

7*

den endelige Forstands malmløse Floskler, som man forskandser Lastdyret med Øreklapper, at de jo ikke skulle skotte til Siden og forstyrres af alle Særsyn, som vise sig rundt omkring dem, og vække Ideer om det Evige, Trang til Religion — denne sørgelige Indifferentismus fortjener vel inderlig Medlidenhed, men kan aldrig gjøre Fordring paa Agtelse.« Men den Religiøsitet, for hvilken Digteren saa kraftig tager Ordet, er ingenlunde den, som den rettroende Kirke kan vedkjende sig. Man kan derfor ikke undre sig over, at Digtet »Jesus i Naturen« gjorde forskjellig Virkning. Den ærlige Biskop Balle blev saa altereret, at han i en Bispevielse indflættede et heelt Stykke imod det: »Jesu Historie,« siger han, »vil man vide at være bestemt til Maleri over Naturens adskillige Forandringer. Den skal kun afbilde, ikke fortælle: »en Guldgrube for Digtere, men ingen Kilde til at opløse Begreber om sand Religion. O Gud! Hvilke Forvildelser! Paa samme Maade forvender jeg med lige Ret enhver anden Fortælling, saa vel om Oldtidens Begivenheder, som Nutidens Tildragelser, og al vor Kundskab forsvinder, ligesom Røg og Damp paa hjerneløs Lufthimmel (Erindr. II. S. 14).

Om vi end indrømme, at Biskop Balle her har taget skjævt Sigte, saa maae vi dog, hvad Meningen angaaer, give ham fuldkommen Ret. Han gjør en skarp Adskillelse mellem Afbildning og Fortælling. Forsøger man nu at forvandle, hvad Digteren afbilder, til ligefrem historisk Fortælling, saa seer det unegtelig heelt besynderligt ud med Jesu Mirakler. »Her er

En, der bader sig i en Bæk, og Bækken bugter sig, og det bekommer ham vel: det skal afbilde Miraklet med den Værkbrudne. En Anden sidder og drikker Zephyrer, medens Kilden spiller paa Cithar, og indsuger Rosenrødt, medens Solen staaer op: dette i Forening med Morgenduggen og Lærkens Sang skal afbilde Miraklet med Bespiisningen i Ørkenen. Endelig loves der, at naar En blot vil tage en Haandfuld Vand af en perlende, rindende Bæk, saa skal det blive til Viin paa Stedet. Ja, der siges med rene Ord, at om Du end er baade halt og blind; naar Du kun vil gaae ud og sætte Dig ved Roden af et Bøgetræ, da skal Du faae dit Syn igjen, og Du skal komme til at staae fast paa din Fod. Hvilken Overtro! Saadanne Mirakler gjør Jesus ikke i Naturen. Og hvordan afbildes den hellige Nadvere? Ved svulmende Druer og smilende Viin og Purpur-Rubin, ved milde Blus og svale Bølger og Blomsterflor! Det Hele løser sig op i et Kling Klang, hvoraf det ikke er muligt at uddrage Begreber om sand Religion.« — Saaledes har Biskop Balle uden Tvivl forstaaet det, eller rettere, saaledes har han fra sit Standpunkt nødvendig maattet forstaae det; thi han var en Mand af den gamle Skole: han havde Dogmet om Aanden, men neppe Anelse om Idealitet.

Nu er det vistnok saa, at Idealitet, et Dæmringsskjær af det Usynlige, hvorved vi forstaae det aandig Lysende, det Almeenguddommelige, ikke uden videre kan gjælde for Aand, endnu mindre for Religionens hellige Aand; men derfor er det ligefuldt sandt, at den, der skal have et Begreb om Gud, nødvendig maa

have et Begreb om det Almeenguddommelige, og at Ingen kan faae at vide, hvad Aand er, som ikke har Forestilling om, hvad Idealitet er.

I en aandløs Kulturtid, det vil sige: en Tid, som ved eensidig Forstandsdannelse er bleven fremmed for Aand, er det fremfor Alt nødvendigt at vække Sandsen for Idealitet. Det var dette, Oehlenschläger saae, og lykkeligviis var der En til foruden ham, en geistlig Mand, som ogsaa saae det, og det var hans Ven, den senere Biskop J. P. Mynster.

I et Brev af 19de Juli 1805 (Erindr. II, 15) skriver Mynster: »Tak for dine Digte, som have glædet mig særdeles. At Noget deri ikke er ganske efter mit Sind, vil ikke undre Dig; hvorledes Meget er derefter, skal Du, vil Gud, erfare, dersom jeg skriver derom. Det er ikke saa let og snart gjort; thi den første Begeistring, et Digt vækker, er ikke kritisk, og det er ikke saa ligefrem at sige, hvordan det Gode er godt. Især vil det være mig vanskeligt at tale forstandige og gavnlige Ord om Digtet Jesus, da jeg til dette Brug ikke kan levere en Christendoms Philosophie, og neppe Fragmenter deraf. — Hvad Du siger om vor Pligt, ikke at tie, er just den samme Stemme, som taler i mig selv. Jeg har derfor ogsaa isinde, vil Gud, at oplade min Mund, og paa forskjellige Maader, rigtignok først til at forsøge, hvad Gjenlyd der vil svare min Stemme; men ganske forgjeves skal det dog ikke være; thi jeg veed, at jeg er iblandt de Kaldede, og jeg pønser Dag og Nat, under Aarvaagenhed og Bøn, at jeg ogsaa kan vorde af de Udvalgte.«

Fra Mynster kom der dog ingen Rescension; men han sendte siden Oehlenschläger et Digt, hvori han fornemmelig udtaler sig om Jesus i Naturen. Det hedder deri blandt Andet.

Hvo fri for Livets Trældom veed at skue
Ind i sig selv med uforstyrret Sands,
Han ogsaa i Naturen seer den Lue,
Som brænder overalt med hellig Glands,
Den Kraft, som Stjernerne paa Himlens Bue
Indflætter i den store gyldne Krands.
Hvad taus han veed, det skal han glad fornemme,
At Skialden synger med sin klare Stemme.

Derfor, o Ven! med Lyst jeg har fornummet,
Med festlig Lyst Din Harpes høie Klang.
Det stærke Qvad, som længe var forstummet,
Det har jeg hørt gjenlyde i Din Sang,
Thi under Aaget har vor Slægt sig krummet,
Og sukker mat kun paa den træge Gang.
I skændig Tvang nedtynget veed den ikke
Fra Jordens Dynd at hæve sine Blikke.

Om Mynster dog maaskee, navnlig med Hentydninger til Syndefaldet, ikke lægger noget Mere ind i Digtet, end det egenlig kan bære, ville vi her ikke undersøge; men betegnende er det, at de to Mænd vare saa enige om at gaae tilbage til en fælles oprindelig Forudsætning.

Oehlenschläger forenede i sig det Religiøse og det Rationelle paa en ret eiendommelig Maade. Til Hverdagsbrug, naar han befandt sig midt i Endeligheden, kunde han udtrykke sig saa strengt rationelt om de naturlige Aarsagers uigjennembrydelige Kjæde, at man skulde troe, han ikke havde gjort Andet end studere

Physik; men, naar Musen kom med de guddommelige Syner, saa tøede Endeligheden op, og en overstrømmende Frihedsfølelse fyldte hans Sjæl. Den, der har seet ham i et saadant Øieblik, glemmer det aldrig: Øiet flammede, Sproget glødede, Aanden løftede ham paa sine Vinger; — ingen Ordets Forkynder iblandt os har endnu kunnet træffe det menneskelige Hjerte dybere end han.

Man skulde troe, at en Digter med Oehlenschlägers Phantasi maatte, hvad det indre Livs Hemmeligheder angaaer, især være udsat for at forvexle Indbildningskraftens Fostre med Aabenbarelser af det Overnaturlige, og hilde sig i mystiske Illusioner; men hans sunde Sands holdt Vagt og advarede ham overalt mod det Usunde. »Jeg besaae,« fortæller han (Erindr. II. S. 77) »førstegang Galleriet i Dresden med en Veninde, et hjertensbravt midaldrende Fruentimmer, en Mamsell Alberti, men som i høi Grad var anstukken af det nyere Sværmeri. Med hende traadte jeg hen for Rafaels Madonna. Jeg forbausedes over den overordenlige Skiønhed og Sandhed i dette Billede; men da jeg saae min Veninde grædende og næsten knælende, som en Katholikinde for Helgenbilledet, og hun i en Omvendelsestone spurgte mig: »Nu Oehlenschläger? Hvad siger De nu?« svarede jeg koldt: »Det er meget smukt!« — »Gud i Himlen!« raabte hun sukkende, »smuk kalder De Rafaels Madonna?« — »Kjære Veninde,« svarede jeg venlig, »siig mig blot een Ting: Troer De, at Rafael vilde været istand til at male et saadant Billede, hvis han havde staaet saaledes og grædt?« — Et

andet Exempel er lige saa betegnende. En Normand Nicolai Møller, der var en Ven af Fr. Stolberg og aldeles betagen af den mystiske Philosophi og exalteret Fromhed »besøgte os«, siger Oehlenschläger (Erindr. III. S. 53), »i Kjøbenhavn. Min Jesus i Naturen havde han læst, og den behagede ham, men kun som det første Skridt af det endnu forfængelige Verdensbarn. Han vilde omvende mig. Jeg besøgte ham, og fandt ham læse Martyrlegender i en stor fransk Foliant. Da han trængte ind paa mig, om at forbedre mig og gaae i mig selv, for at blive Rettroende, spurgte jeg ham ganske naivt: hvordan jeg da skulde bære mig ad? — »Beed!« sagde han, »Du skal bede Gud om at opklare Dig!« — »Farvel, Møller!« svarede jeg venligt, trykkede hans Haand, og gik. Jeg saae ham ikke siden.«

Hvorledes vil dette »Farvel Møller!« nu egenlig lade sig forene med Oehlenschlägers virkeligeReligiøsitet? Vi maae erindre, at det ikke er en Religionslærer, men en Digter, vi have med at gjøre. Religionslæreren maa kunne oplyse os om, hvad Tro i høieste Forstand væsenlig er, hvorvidt den danner sig paa overnaturlig eller naturlig Maade, eller, saa sandt den er betinget af en Vexelvirkning mellem det Naturlige og det Overnaturlige i Menneskets Indre, maa han kunne gjøre det klart, hvorledes Enhver, som alvorlig vil, virkelig kan komme til at erfare denne Vexelvirkning. Det kan Digteren ikke gjøre; men han kan forlange det af Religionslæreren, især af den, der trænger paa og vil omvende ham.

Digteren aander i det Religiøse, som han aander i sin Poesi. Han kan erkjende, at det personlige Væsen er Villie, og at Villien maa være Troeslivets Midtpunkt, han kan erkjende, at den Sindets Grund, hvori og hvorved det sande Gudsforhold bliver sat, maa være en oprindelig Villiesgrund; men en Uddyben af dette indre, religiøs-ethiske Villiesliv ligger ikke for Digteren som Digter. Derimod kan han genialt opleve, digterisk eftergjøre alle de Rørelser, Bevægelser og indre Oplevelser, hvorpaa opvakte, omvendelsessyge Sjæle have en saa stor Overflødighed; han veed paa sin Viis, hvorfra de foregivne Overnaturligheder stamme, og lader sig, saa sandt han er klar over sig selv, ikke saa let fange. Det er ingenlunde Foragt for Bøn og Omvendelse, der bevæger Oehlenschläger til at unddrage sig den velmeente Paatrængenhed; det er Bevidstheds-klarhed: Han skulde havt en virkelig Oplysning, og see saa faaer han en altingsigende og just derfor intet-sigende Anviisning: »Beed!« — »Farvel Møller!«

At kunne forene en klar Erkjendelse af de virke-lige Erfaringers Verden med en Ideernes Mangfoldighed, en Vrimmel af Illusioner, hvori dog en evig Sandhed lyser, uden at forblande det Virkelige med det Uvirke-lige, forudsætter en overlegen Aand. Oehlenschläger hørte vel ikke til dem, der i strængeste Forstand kunne siges at sætte Villieskræfterne ind og arbeide med Aanden som Aand; men han hørte til de faa Udvalgte, som med sindig Kraft formaaede at løfte Humani-tetens Banner. Han førte dette Banner; og han

holdt det, uden at bøie sig hid og did for Vinden: han var en fri Natur, en ærlig Sjæl.

Det er ingen ligefrem Sag med, hvad man kalder det Humane? det har forskjelligt Udseende. Betragte vi den Mangfoldighed af Livsanskuelser, Troestheorier og dogmatiske Lærebygninger, som Tidens Haand har været med at opføre paa Tilværelsens store Torv, da finde vi, at disse Bygninger langt fra alle ere lige varige, at nogle staae paa løsere, andre paa fastere Grund: hvor dybt maae vi grave, for at naae ned til det fælles Underlag? Det er Menneskets Væsen, hvori vi søge at komme til Bunds. Dette Væsen være saa dunkelt og dybt som det vil, det maa dog have en egen Natur, i Forhold til Jordisk og Himmelsk, en egen Trang og et eget Krav, og kun for saa vidt vi heri træffe den rette Grændse, det rette Maal, opdage vi det Grundmenneskelige, det i Sandhed Humane. — Har nu Oehlenschläger i Et og Alt truffet det Grundmenneskelige? Vistnok ikke. Men han har peget derpaa, han har draget det frem, han har udgydt Strømme af Lys, Skjønhedens, Sandhedens, Idealitetens Sollys derover. Her er hans Standpunkt; paa dette Stade staaer han i sit Lands, sit Folks, sin Tidsalders ideelle Centrum, og staaer urokkelig fast.

Der er i Menneskets Natur en Dobbelthed, en Trang til umiddelbar Velværen og en Drift, en ustandselig Higen mod det Ideale. Denne Dobbelthed var kjendelig nok hos Oehlenschläger. — Har der da været to Væsener i ham, en jordfødt Epikuræer og et Geni fra Himlen, en Prosaiker og en Digter?

En vulgær, overfladisk Misforstaaelse! Der er aldeles ingen Grund til at tale om uethisk Splid i Oehlenschlägers Væsen. At hans Sandselighed var lige saa sund og stærk, som hans Phantasi var kydsk og reen, kan sees af hans Digte; at han med al sin Ærefrygt for det Evige, det Hellige, ikke var bange for at træde paa Jorden og løfte sit Hoved, kan kun en sygelig Pietisme bebreide ham.

Naar vi betragte Correggios hellige Hieronymus eller Michael Angelos Propheter, faae vi Indtryk af, at der skal Kjød til for at bære Aanden. Aanden er ikke for Kjødets, men Kjødet for Aandens Skyld. Lad den yngre Slægt besinde sig paa, hvad dette vil sige, naar den staaer foran Oehlenschlägers Billede. Dette Hoved med den klare Pande, den fiint tegnede Næse, de fyldige Kinder, de sydlig svulmende, kjækt bøiede Læber, dette formskjønne Hoved, som ædle danske Kvinder fandt, at Laurbærkrandsen klædte saa godt, dette Hoved — glemmer det ikke! det har været Værksted for arbeidende Tanker, lysende Kræfter, Livsideer, der have deres rette Hjem i Norden.

Allons! Allons! Courage! Courage! Courage!
Skjønne Rariteter, Løier og Spas!

Hvor ere vi nu? Paa Dyrehavsbakken! Det er en Appel til det store Publicum: Digteren vil have den kjøbenhavnske Befolkning i Tale. Kunne »Løier og Spas« da ogsaa regnes med til folkelig Vækkelse? Vi faae at see! Her begyndes fra et Udgangspunkt, der er det mythologiske saa modsat som muligt. Det er

ikke mægtige Elementarguder, som Ægir og Ran eller Niord og Skade, ikke den nordiske Natur med dens klimatiske Forandringer i store imponerende Kredse, vi her have for os; det er en skyfri Himmel, et stille, smilende Sommerlandskab, der lokker Hovedstadens Indvaanere fra de lumre Gader ud i det Frie. Det er Strandveien, Sundet med Tycho Brahes Ø, det er Emilies Kilde og den friske Bøgeskov, der drager de Kjørende til sig; hør, hvor de synge!

Huulveien mod Havet
Nedluder saa brat,
Med Skygge begavet,
Med Træer besat.
Her risle saa milde
De Bølger fra Land,
Fra venlige Kilde
Langt ud i den himmelblaa Strand.

»Sanct Hansaften-Spil« frembyder en broget Vrimmel af Figurer og Smaabilleder i kaleidoskopisk Afvexling. Der foregaaer Meget, og dog skeer der egenlig Intet; her er mange Bevægelser, men ingen Fremskridt, en fælles Stræben, men ingen Eenhed: hver Flok gaaer paa egen Haand, Enhver morer sig paa sin Viis. Indfaldet raader, Alt er tilfældigt og løst: man skulde troe, Tilfældigheden selv var gaaet ud at sole sig og havde ladet Nødvendigheden blive siddende hjemme. Ikke desto mindre er her dog baade Plan og Sammenhæng; hver Deel er paa sin rette Plads, og det Hele kunstnerisk afrundet.

Det er en egen Side af Menneskelivet, som kan blive belyst paa Dyrehavsbakken; her er til en vis

Tid om Aaret en Tumleplads for frie Individualiteter. De regelmæssige Arbeider og de statsborgerlige Pligter, hvoraf Folkelivet væsenlig betinges, ere for nogle Øieblikke suspenderede. Conveniensens Snørebaand løsnes, man kan være sig selv bekjendt; Ordet er frit, man tør sige sin Mening. Skjøndt Samfundets civiliserende Indflydelse middelbart lader sig tilsyne i de Træk af Opdragelse, Sæder og Smag, som den bevægelige Mængde uvilkaarlig bærer til Skue, er her dog intet herskende Almeenvæsen. Her er, i Ordets egenlige Mening, ikke engang et Publicum. Et Publicum forudsætter altid noget Almeengjældende, Noget, hvorom Alle kunne samle sig, og som kan fængsle Alles Opmærksomhed, det være nu et Musiknummer, et Skuespil, et Fyrværkeri eller hvad som helst; men Præstationerne paa Dyrehavsbakken — Dandseren paa Voltigeerlinien, Manden med Hunden, Marionetspilleren, Jøderne under Træet, den declamerende Poppedreng o. s. v. — hvor underholdende og belærende de hver for sig kunne være, ere saa udstykkede, spredte, og drage paa een Gang til saa forskjellige Sider, at Publicum løser sig op og kommer under levende Deeltagelse i de forskjelligartede Forestillinger selv til at spille med. Herved blive Individualiteterne frigjorte til at yttre sig umiddelbart, og Spørgsmaalet er: hvad faaer Digteren ud af de frigjorte Individualiteter?

Man deler undertiden Menneskene i to Klasser: Hverdagsmennesker eller Dusinmennesker og Genier eller overordenlige Mennesker. At en saadan Inddeling kan have sin Betydning, ville vi ikke nægte;

dog er det os, netop med Hensyn paa det Folkelige, af høieste Vigtighed at faae at vide, hvad vi egenlig skulle forstaae ved Hverdagsmennesker.

Fleertallet af Individer i en Befolkning kan umulig henregnes til overordenlige Mennesker; Samfundet er tilfreds, naar de blot alle ere ordenlige. Men et ordenligt, honnet og skikkeligt Menneske er jo et Hverdagsmenneske. Ved et Hverdagsmenneske forestiller man sig sædvanligviis et ubetydeligt Menneske; er det nu rigtigt? Digteren maa give os en Oplysning.

Paa Dyrehavsbakken ere alle Mennesker Hverdagsmennesker, de velklædte lige saa vel som de luvslidte. Hermed skal ingenlunde være sagt, at Genier jo ikke ogsaa kunne tage i Dyrehaven; men deres Geni — med mindre de da ere tilsinds at optræde enten paa Voltigeerlinien eller i Marionettheatret — kan ikke gjøre sig gjældende. Ere da alle Hverdagsmennesker eensartede eller, som man siger, af samme Suurdeig? Digteren overrasker os her med det glædelige Syn, at der kan være stor, meget stor Forskjel mellem Hverdagsmennesker. »Værtinden« i Marionetstykket, der tudskraaler over sin salig Mand og dog falder i Armene paa »Frieren«, førend han vel er kommen ind ad Døren, hører ikke til samme Slags Hverdagsmennesker, som de syngende Piger inde i Skoven

I Skyggen vi vanke
Blandt lysgrønne Straa;
Sanct Hans-Urt vi sanke,
Hvor Blomsterne staae.
— — — — — — —

Døer den paa sit Sted,
Ak, da døe vi med.

— — — — — —

Da ikke vi kommer,
Saa glade, saa froe,
Her følgende Sommer,
Naar Blomsterne groe.
Hist, hvor Korset staaer,
Hist, paa Kirkegaard
Blege ligge vi
Da er det forbi!

Det kommer nu let til at see ud, som om den eneste Forskjel mellem ædle og uædle Naturer, Digteren kjender, bestod deri, at hine ere poetisk, disse upoetisk anlagte; men herved bliver han ingenlunde staaende. Dersom det, at være poetisk anlagt, skal betyde det Samme som at være anlagt paa at blive Digter, saa følger jo heraf, at Digternaturerne maae være de eneste ædle Menneskenaturer, og Digterne selv de ædleste blandt alle Mennesker. At Oehlenschläger ikke vil vedkjende sig en saadan Grundsætning, er da vel aabenbart. Naar Sands for det Poetiske derimod tages eenstydig med Sands for Idealitet, saa kan det med Sandhed siges, at alle dybere Naturer, alle ædlere Sjæle ere poetisk anlagte. Lad os sammenligne de to kvindelige Individualiteter, Maria og Cathrine. Maria sidder ved Claveret og synger:

Dybt Skoven bruser og Skyen gaaer,
Ved Strandens Blomsterbred Pigen staaer.
Høit opskyller Bølgen saa brat, saa brat,
Og hun synger ud i den dæmrende Nat,
Af trøsteløs Kummer henrevet.

Cathrine, som af Maria har faaet Løfte om et Par Ørenringe for at bringe hemmeligt Brev til Ludvig, siger, da hun er alene:

Saa skal vi i Skoven? en herlig Sag!
Skovtouren er min bedste Dag,
Det er den eneste Dag, jeg maa gaae
For min Madamme med Solhat paa.
Ellers siger baade Hun og Han:
Cathrine! klæd dig efter din Stand.
Naar dette Brev jeg nu bringer hen,
Saa gier den unge Greve mig Penge igjen.
Det er i Sandhed en herlig Fyr!
Saa seer jeg igjen disse rare Dyr,
Disse nysselige Abekatter og Hyæner.
Derude de Folk dog meget fortjener.
De trækker os Pengene ud af Landet,
Siger min Hosbond. Det er forbandet!
Ja, du gode Gud, hvad skal man sige?
Det morer dog altid en stakkels Pige.

Den uhyre Forskjel mellem disse Individualiteter, — skjøndt de begge ere Hverdagsmennesker — er nu vistnok forstærket ved to meget væsenlige Omstændigheder: Frøken Maria har Dannelse, det har Tjenestepigen Cathrine ikke; Maria er forelsket, det er Cathrine ikke; men desuagtet er der dog en saa stor Afstand imellem de to Naturer, at ingen Slags Dannelse og ingen Forelskelse vil være i Stand til at hæve den sidste op paa lige Trin med den første. Det er ikke den udenfra bibragte Dannelse, der rodfæster Forskjellen: Idealitet og Mangel af Idealitet er det Afgjørende. Idealiteten er Sindets Sangbund, og Tilværelsens Toner have forskjellig Klang, efter som Strengene ere spændte — paa en Harpe eller paa en Træsko. Idealitet er ikke blot en Dannelsens Bouquet,

men al sand Dannelses Grundbetingelse. Pigerne inde i Skoven have ikke saa fiin en Dannelse som Frøkenen, men dog have de væsenlig Dannelse. Hvis de kjendte Marias Forhold til Ludvig, vilde de strax kunne forstaae, hvad hun synger ved Claveret; men Cathrine med Drikkepengene og Solhatten vilde vist ikke forstaae det, om hun saa fik tyve Læremestre.

For at overdække den skjæbnesvangre Forskjel mellem dybe og flade Naturer, viser man hen til det Ethiske. Poetisk Sands, siger man, er ikke Alle given; men den moralske Sands maa være fælles for Alle. Enhver, som alvorlig vil, maa kunne erkjende sin Pligt og lægge Vind paa Dyden: alle Mennesker ere af Naturen ethisk anlagte. Vi antage det. Men nu opstaaer det Spørgsmaal: Hvorledes er da Grundforholdet imellem det Ethiske og det Poetiske i vor Naturbestemmelse? Skal det Ethiske have Noget med Aand og det Aandelige at gjøre, saa vises vi jo igjen tilbage til Idealiteten. Sands for det Gode er Sands for Idealitet lige saa vel som Sands for det Skjønne, eller skulde Pligten og Æren ikke lige saa fuldt være af ideel Natur, som enten det Rørende eller det Komiske? Der hører Følelse og Phantasi til, for at fatte det Poetiske, og der hører Følelse og Phantasi til, for at fatte det Ethiske; hvor er nu Forskjellen?

Vi maae fremfor Alt indskærpe, at det Idealitetsanlæg, vi i al Almindelighed kalde det poetiske, ingenlunde behøver at være saaledes beskaffent, at det nødvendig maa føre til poetiske Frembringelser i kunstnerisk Form. Dybere Naturer, være sig mandlige eller

kvindelige, kunne forbruge et stort Qvantum Poesi mellem Morgen og Aften; Poesien er dem en Livsfornødenhed, en uundværlig Mægler mellem Virkelighed og Ideal; Poesien er den Lysning, som over alle Timelighedens Gjerninger og Endelighedens Trængsler lægger et formildende Skjær af det Evige; Poesien er, kort sagt, den Idealitet, hvori de virkelig leve og aande. De syngende Piger i Skoven ere ikke Digterinder, den elskende Maria heller ikke; og dog er Poesien dem uendelig nær overalt; den boer i disse Sjæle, de have den hos sig, selv naar de hverken synge eller tænke paa, at der er Digte eller Digtere til.

Opfattes det Poetiske fra dette Synspunkt som en oprindelig Idealitetsbestemmelse, da indsees det ogsaa, at den i ethvert alvorligt Sind maa smelte sammen med en tilsvarende Villiesbestemmelse og lade sig udvikle ethisk. Hvilke ere saa de upoetiske, de forstandig tørre og trivielle Naturer? Er det maaskee dem, der bedst ere skikkede til at øve Dyden og tage kraftig fat paa Pligternes Opfyldelse? Digteren benægter det; og vi give ham Ret. Han klager ikke over deres Mangel paa særlig poetisk Begavelse, men han bebreider dem deres ringe Opmærksomhed for det Uendeliges Ret, deres indbildske Forgabelse i det Endeliges Maskineri med Nytte og Nytte uden væsenligt, selvgyldigt Formaal; han oprøres over deres Foragt for sand Idealitet, han anseer dem, reent ud sagt, for Philistre.

Her staae vi igjen ved det afgjørende Punkt. Folkelivet er i sin Grund poetisk, det var den

Hovedsætning, hvorfra vi gik ud, og hvis vi ikke ere ganske vildfarende, har Digteren Skridt for Skridt veiledet os til en Forstaaelse og Stadfæstelse af den opstillede Sætning. At Folkelivet i sin Grund er poetisk, siger nu det Samme som, at det i sin Grund er ethisk, at det i sin Grund er religiøst, at det, med eet Ord, er humant, og at det ægte Humane er præget af Idealitet.

Saa luftigt og let det Hele end gaaer i »Sanct Hansaften-Spil«, saa føres der dog fra Først til Sidst en uafbrudt Kamp for Idealitetens Ret. Allerede Tvisten om, hvem der er den rette Prologus, Harlekin eller den ærværdige Olding, giver Grundtonen an, og lader os forstaae, at det gjælder en Strid for Idealitet mod Philisteri. Oldingen træder frem:

Jeg er en gammel Gubbe. Digteren
Har bedet mig at træde frem og tale;
Han troer, mit Sølvhaar og min svage Stemme
Kan mildne eders Hjerter, aabne dem,
Og stemme eder for det lette Spil,
Som flygtig Phantasie har sammenføiet.
Betragter denne skjønne Foraarsmorgen!
Naturen taler varmere end jeg.
See, hisset nærmer sig en Spillemand!
Omringet af de blomsterklædte Sletter
Vil jeg ved Strængens simple, svage Klang
Paa Højen synge jer en Morgensang.
— — — — — — — — — — — — —
Du lave Høj!
Din Hvælving fjerner fra Lys og Støi.
Din Urne staaer
Fra Oldtids Aar
Af Aske fuld
I det dybe Muld;

Ubevægelig den staaer,
Til eengang den store Klokke slaaer.
— — — — — — — — — — — —

Det er nu Idealitetens Prologus; men Philisteriet har jo ogsaa Ret til at lade sig høre. Harlekin kommer styrtende op ad Høien, og er færdig at snuble:

De Gravhøie skulde Fanden flytte!
De staae her og gjør ikke den mindste Nytte.
(Gnider sit Been.)
Det er en Levning af Barbariet;
Jeg troer, jeg klager for Politiet.
(Kommer frem og bukker meget ydmyg for Publicum.)
Mine Herrer og Damer! jeg har rendt som en Hest.
Bryd jer ikke om den gamle Kjællingepræst;
Jeg er den rigtige Prologus jeg!
Forfatteren bad mig løbe min Vei,
Og krybe op paa denne Høi,
Og fortælle jer under megen Støi,
At nu skulde Stykket strax gaae an.
— — — — — — — — — — — —
Hans Snak skal I ikke bryde jer om;
Den gamle Nar gaaer i Barndom.
Han førte vel en lang Conferents
Om Composition og en høi Tendents.
En høi Tendents i et Dyrehavsspil!
I hans Pande det aldrig gaaer rigtig til.
— — — — — — — — — — — —
Nei, mine Herrer! med Galskabens Rangle
Eders ærede Bifaldssmiil at angle —
Derpaa Forfatteren ene vil pønske,
Det er hans høieste, fromme Ønske.

At hele det endelige Liv med dets Idrætter, Fortjenester og Æresposter i og for sig ikke er en suur Sild værd, naar det Evige mangler, at den Letsindige, der lever i Øieblikket, og den bornert Alvorlige, der skraber sammen til Fremtiden, til Syvende og

Sidst ere lige kloge, er en Idealitetssætning, som Philisteriet ikke kan fordrage at høre. Dandseren paa Voltigeerlinien, der spørger:

> Gavner jeg ikke nok?
> Heisa, hopsa, høit i Sky!
> Lad dem knye!
> — — — — — — — — — —
> Jeg svaier omkring,
> Til jeg gjør det allersidste Spring.
> Og spør saa St. Peder: Hvad Godt har du gjort?
> Svarer jeg Schweitzeren: Ikke stort!
> Men hvad har de andre Bengler da gjort?

gjør ingen Lykke hos de Alvorlige.

En Cancellieraad.

Den Knægt falder lidt impertinent.

En Officeer.

En Dragt Prygl han havde fortjent.

Et ungt Menneske.

Det er Skade, han svæver dem for højt.

En Borger.

Af mig skal han ikke faae en Døit.

Man forstaaer vel nu, hvad det vil sige, at de frie Individualiteter spille med under Forestillingen, og at hver enkelt derved uvilkaarlig kommer til at forraade, hvad der boer i ham.

Et lille Mesterværk, som »Sanct Hansaften-Spil«, kan naturligviis opfattes fra mere end eet Synspunct. J. L. Heiberg sammenligner det med adskillige af Tiecks Arbeider og fremhæver Forskjellen. »Hos Tieck«, siger han, »har det Polemiske en saadan Over-

haand, at Dramet selv ikke synes at være Andet end en beqvem Form, hvor under det fremtræder. Hos Oehlenschläger derimod er Polemiken og Satiren, hvorpaa Digtet ingenlunde har Mangel, underordnet en sød sværmerisk Naturpoesie, som næsten i ethvert Ord smelter Hjertet, og henriver til Begeistringens Taarer. Kildenymphen, Ellepigen, Døden, ja endog Sanct-Hans-Ormen og Træerne fremtræde som talende Personer, og Fuglene synge Slutningschoret, men Alle tale i dybe Naturtoner, som finde Gjenklang i det menneskelige Bryst.«

Det Synspunkt, Heiberg har valgt, er det udelukkende æsthetiske, det techniske. Med hvilket Mesterskab han bevæger sig paa dette Omraade, kan alene skjønnes af den Opmærksomhed, han skjænker de fem smaa romanceagtige Stykker, hvori Manden med Perspectivkassen forklarer sine Billeder. »Disse fem Smaastykker«, siger han, »er Noget af det mest Maleriske, som Poesien har at opvise; men hvad som især frapperer, er deres næsten utrolige Simpelhed, hvormed dog saa overordenlig en Virkning er opnaaet. Det første Stykke beskriver en Ruin paa en Klippetop; det andet et Feltslag; det tredie et Bjergværk; det fjerde Saxo Grammaticus, siddende om Natten ved et Bord; det femte en Kæmpehøi paa en Mark. Enhver af disse Beskrivelser er ganske kort, affattet i faa Ord, og dertil i de allersimpleste uden alle poetiske Billeder, og indeholder ikke et eneste Træk, hvorom man kan sige, at det er ret udmalet. Ikke desmindre gjør Læsningen deraf et Indtryk, der næsten grændser

til Trolddom. Man læser, og læser atter, og veed ikke at forklare, hvorfra den uhyre Illusion reiser sig, thi man troer ikke blot at see de beskrevne Gjenstande for Øine, men man troer at see dem saaledes som Digteren har villet vise os dem, nemlig i en Perspectiv-kasse. Jeg seer allerede i Tanken min Læser smile over denne Yttring, men jeg haaber at kunne gjøre den forstaaelig. Hvo har ikke følt, at de slette Billeder i Børnebøger, Perspectivkasser, Laternæ magicæ o. s. v. have i al deres Slethed noget Eiendommeligt, som i høi Grad tiltaler den barnlige Phantasie? Dette bestaaer især i den abstracte Umiddelbarhed, hvormed enhver Gjenstand er fremstillet. Det, som er Hovedsagen i et saadant Billede, staaer gjerne isoleret, uden Forbindelse med Omgivelserne. Fine Schatteringer og Overgange finde ikke Sted; paa Skygge er der i det Hele sparet: Alt staaer med skarpe Contourer, med skrigende og afstikkende Farver. Denne Smagløshed opfatter Barnet fra en poetisk Side. Det troer at see Naturen i et idealt Lys, der selv opfylder Gjenstandene, og i hvis Umiddelbarhed den er det nærmere beslægtet, end i sin virkelige Reflexion deraf. Mange, især de, som have levende Erindringer fra Barndommen, kunne endnu med et Slags Opbyggelse betragte slige abstracte Billeder, f. Ex. en yderst spraglet Ko, staaende paa en spinatgrøn Mark, i Baggrunden et Kirketaarn med et luerødt Tag. I de omtalte fem Smaadigte har Oehlenschläger, ved kraftigen at udhæve enkelte Træk, og forbigaae det Øvrige, frembragt en lignende kraftig Reminiscens fra Barn-

dommen. Beskrivelsen synes paa engang at vise os baade Billedernes Slethed, og den poetiske Erindring, som denne fremkalder hos os. De korte Vers (fiirføddede Jamber), hvori den er affattet; de haarde mandlige Riim, som følge umiddelbart paa hinanden, istedenfor kunstigen at afvexle; den Hurtighed, hvormed det Ene afløser det Andet, og som ikke giver os Tid til ret at dvæle ved nogen Gjenstand: alt Dette gjør virkelig samme Indtryk, som naar vi med Anstrængelse titte igjennem det lille Glas paa en Perspectivkasse, medens vor Opmærksomhed er deelt mellem det hurtig afvexlende Syn og Foreviserens laconiske Forklaring.« (Pro. Skrift. III. S. 229—31.)

Imod den artistiske Opfattelse stille vi her, paa Oehlenschlägers Vegne, den folkelige. Spørgsmaalet er om Grundforholdet mellem Livet selv og Poesien, et Spørgsmaal, der paa mange Punkter viser hen til Forholdet mellem Umiddelbarhed og Reflexion, mellem Stof og Form.

Paa Fuldkommenhedens Trin, hvor Idealet er naaet, er der ingen Strid mellem de to Synsmaader. Hvad skulde det vel være for et Stof, som uden poetisk Form lod sig optage i Poesien? Hvad skulde det vel være for en Form, der Intet formede uden Formen selv? Eller hvad vilde det blive for en Poesi, der af Iver for Stoffet forglemte Formens Reflexion? Hvad vilde det blive for en Poesi, der af Forelskelse i Formens Reflexion forglemte Stoffets Umiddelbarhed? Men da der paa menneskelige Vilkaar ikke kan være Tale om en virkelig Opnaaelse af Idealet selv, men

kun om en Stræben derefter, saa maae de to Synspunkter nødvendigviis træde ud fra hinanden. Der forekommer, i et Drama f. Ex., Personer med saa forskjelligt Physiognomi, saa forskjellige i Charakteer, Lidenskaber, Interesser og Formaal, at Nogle vække vor Sympathi, Andre vor Afsky, Nogle indgyde os Agtelse, Andre Foragt o. s. v. Naar nu alle disse Kræfter sættes i Bevægelse, naar et poetisk Resultat skal fremgaae af Vexelvirkningen, og det Hele kunstnerisk afrundes: saa kommer Modsætningen mellem det Artistiske og det Folkelige tilsyne.

Den artistiske Opfattelse erklærer sig ubetinget for Formfuldendelsen, d. v. s. for Ideen som Idee. Heraf følger: at ingen enkelt Charakteer, ingen personlig Følelse eller Lidenskab kan faae Lov til at gjælde ligefrem eller afgive et fast Midtpunkt. Al Existensens Virkelighed maa i den Grad gaae op i Illusionen, at Fryd og Smerte, Seier og Nederlag, Liv og Død forvandles til gjennemsigtige Momenter i den absolute Idee. Livets Strid kan være forfærdelig, Forbrydelsen himmelraabende, Sønderknuselsen rystende og Sindet skibbrudent i Lidenskabernes Brændinger; det kan et Øieblik see ud, som vare de existerende Sjæles Kvaler og Lidelser virkelig Noget i sig selv; men det er Illusion; det i Kjød og Blod Personlige er kun Skin, Ideen er Alt. Tilskuerne maae lade sig henrive; men Digteren ikke. Hjertet kan bløde, men, naar Ideen drikker dets Blod, er Forsoningen fuldbragt. Det veed Digteren med Ironiens Uendelighed, og derfor staaer han over det Hele. Med en alt overskuende

Besindigheds Argusøine vaager han over, at ingen enkelt Følelse eller Inspiration træder op med Krav paa ubetinget Gyldighed: alt Menneskeligt er relativt, kun Ideen er absolut. Gjennem Formfuldendelsen opløser Tragoedien sig tilsidst i den speculative Komoedie, en guddommelig Leg, som Ideen leger med sig selv.

En saadan Formfuldendelse er beundringsværdig, men folkelig er den ikke. Denne Art Reflexion laa da heller ikke for Oehlenschläger; ham var det umuligt at aande saa frit i Ideernes rene Æther: hans Umiddelbarhed hæftede ved det menneskelige Hjertes Realitet, han holdt sig til det Folkelige. Intet Under, at man fra Idee-Komoediens Standpunkt har kunnet finde Feil — vi tale om Grundfeil — i næsten alle hans Tragoedier; thi han havde et andet Synspunkt, et ganske andet Maal, og maatte derfor tage et andet Sigte.

I Hakon Jarl er Kampen mellem Hedenskab og Christendom ikke en Kamp mellem to Ideer, som da helst maatte være ført i Skyerne; men en historisk Kamp, der foregaaer paa Jorden, en menneskelig Kamp for og imod Hedenskabet, for og imod Christendommen. Hovedinteressen kommer, som Følge heraf, til at hvile paa de to kæmpende Individualiteter, Hakon og Olaf. Det er ikke Kræfterne i den hedenske Religion, men i det hedenske Helteliv, der blive skildrede. Heller ikke kan man, hvad Palnatoke angaaer, med Grund sige, at Christendommen bliver ilde behandlet i Biskop Popos Person, eller at Digteren »er gaaet

meget for vidt ved at drage Sløret fra den mysteriøse Ildprøve og vise os den som en almindelig Taskenspillerkunst«; thi man mærke sig vel, at det er Hedninger og Christne, ikke Ideerne: Hedenskab og Christendom, der staae imod hinanden. Hedningen Palnatoke er dog virkelig i sin gode Ret, naar han griber Leiligheden til at sætte sin christelige Modstander, Popo selv, paa en Prøve. Gud veed, hvad der skulde vindes ved at holde Ildprøven bag et mystisk Slør, at sige, naar Striden føres paa historisk Grund, og ikke mellem speculative Ideer. — Ganske vist er »Kunstneruskyldigheden« i Correggio skildret noget exclusiv; lige som det heller ikke kan nægtes, at de tre første Acter »udgjøre et Heelt« for sig. Men selv, naar dette indrømmes, selv naar det føies til, at det Sagn, der er fulgt, ikke stemmer med den virkelige Historie, ere vi dog forpligtede til at agte det Standpunkt, hvorpaa Digteren staaer. Han gjør slet ikke Forsøg paa at hævde Kunstnerlivets Fortrin over for andre Livsstillinger i den Grad, at Modsætningen, hvorunder det gaaer tilgrunde, desaarsag maa fremstilles som »lav Slethed og Lumpenhed«. Her er aldeles ikke Tanke om nogen Collision mellem Kunsten som Kunst og Samfundets øvrige Magter; nei, det er Kunstneren som Menneske i Forhold til sin Kunst, eller Forholdet mellem det at være Menneske og det at være Kunstner, hvorom her væsenlig handles. Correggio bliver fremstillet som en fattig Mand, der elsker sin Kunst saa høit, at han vil leve for den, hvis han blot kan fortjene det daglige Brød. Men Brødet maa han for-

tjene, thi der er Det til i Verden, som han dog elsker høiere end Kunsten, det er hans unge Hustru og Barnet. Hans Fordringer som Kunstner ere meget beskedne. Det er da heller ikke, fordi han er Kunstner, men fordi han er en stille beskeden Mand, at den plumpe Vært og den lystne Hertug, hver paa sin Maade bilde sig ind at kunne byde ham, hvad det skal være. Under disse Omstændigheder bliver det et Livsspørgsmaal, hvad Værd han egenlig har som Kunstner, thi han kjender egenlig ikke ret sit eget Geni. Michael Angelo træder til, giver sit onde Lune Luft, seer hans Billede, bryder Staven over det, og betager ham Modet. Her kommer nu Collisionen mellem det at være Kunstner og at være Menneske; og Mennesket i Correggio vinder den skjønneste Seier.

Velan, saa vil jeg aldrig male meer!
Gud veed, jeg gjorde det ei for at glimre;
Jeg gjorde det, som Bien gjør sin Celle,
Som Fuglen bygger i et Træ sin Rede.
Var det Blændværk kun. — Endnu engang,
Endnu engang skal han gjentage det!
— — — — — og saa god Nat,
Du skjønne Kunst! saa er jeg, hvad jeg var:
Et stakkels stille Menneske. Jaja!
Jeg vil ei sørge, ei fortvivle; nei!
Jeg har en reen Samvittighed. Er jeg
En Kunstner ei — o, jeg er ikke nedrig!
Om ogsaa Jordens største Angelo
Mig sagde dette paa, en indre Stemme
Har sagt: Du er det ei! Den kom fra Gud.

Det er folkeligt; thi det er grundmenneskeligt. At den fattige Kunstner tilsidst bliver anerkjendt for, hvad

han er, et guddommeligt Geni, kan umulig indeholde nogen Krænkelse af Ideens objective Magter.

Hvor stor Afstanden er imellem den artistiske og den folkelige Synsmaade, derpaa skal endnu kun anføres et eneste Exempel. Om Kjærlighedens Relativitet for Ironien udtaler J. L. Heiberg sig (Anfr. Skr. S. 258) paa følgende Maade. »I Axel og Valborg og i Hagbarth og Signe er Kjærligheden, som udgjør Hovedsagen i disse Stykker, skildret saa absolut, som om den var det Eneste i Verden, og som ingen anden Magt existerede. En saadan Tro er meget tilladelig for Den, som selv er forelsket, idetmindste for første Gang; men den dramatiske Digter maa ikke være forelsket i sine egne Personer, og især ikke yttre det saaledes, som man yttrer sin første Kjærlighed.« Dette maa vel gjælde, naar menneskelige Sjæle absolut skulde sublimeres til rene Ideer; men dale vi fra Reflexionens og Ironiens iisklare Regioner ned til Jordens varmere Egne, hvor Menneskehjerterne slaae, og Lidenskaberne banke i Blodet, saa seer det anderledes ud. Ogsaa her træde almene Magter op imod hverandre, kræve deres Ret, og sætte hverandre Grændser. Hvor forelsket Axel Thorsen end er i skjøn Valborg — hun er visselig hans første og sidste Kjærlighed — saa har Digteren dog hverken ladet ham være saaledes forelsket, ei heller forelsket sig saaledes i ham, at han skulde have glemt, at Kjærligheden ikke er »det Eneste i Verden«. Vel har han ingen Ironi over denne Kjærlighed, men desuagtet veed han dog, at der er Andet til, der skal respecteres. Han veed, at

der er et Fædreland, han veed, hvad en Mand af Ære er Konge og Fædreland skyldig, og veed det fuldt og fast, selv i det Øieblik, da han allermeest er fristet til at unddrage sig Pligtens Fordring.

> Græd ikke, Valborg! Al min Frygt er endt.
> Mit Hjerte slaaer ei længer tungt og bange.
> Jeg vil ei røve Valborg, nei, jeg vil
> Fortjene hende. Ha, vor Stammefader!
> Nu først forstaaer jeg dig. Du lægger Haand
> Paa Sværd; din Mine siger: »Red min Ære!
> Forlad ei Fædrelandet!« —

Endskjøndt Reflexionen og Umiddelbarheden, Ironien og den tragiske Pathos paa et vist Trin frastøde hinanden, og synes at være uforenelige, maae de ikke desto mindre forudsætte hinanden gjensidig. Ironien, kunstnerisk forstaaet, indeholder ingen Spot over det poetisk Umiddelbare, hvis Oprindelighed den umulig kan undvære; den geniale Umiddelbarhed har Ideen med sig, og bærer som saadan Formreflexionens, Selvbegrændsningens Spire i sig selv. Dette viser sig ogsaa hos Oehlenschläger. I Nordens Guder er Ironien paa sine Steder kjendelig, thi her er Ideens Uendelighed Væsenet selv; men i Hakon Jarl, Palnatoke, Væringerne, Erik og Abel, og overhoved i Behandling af Emner, der hentes fra Oldtid og Middelalder, maa den umiddelbare Pathos have Lov at slaae igjennem. Jo mere Digteren derimod nærmer sig den nyere Tid med den friere Selvforstaaelse, den skjulte Inderlighed og tilsvarende Bevidsthedsforviklinger, desmere fremherskende bliver det I n t e r e s s a n t e, og Ironien maa afdæmpe den pathetiske Umiddelbarhed. Oehlenschläger

har selv i sin Alderdom betraadt Reflexionens Vei og forberedt Nutidens Drama. Anmeldelsen af »Dina« (Intelligensblade 1842, Nr. 16 og 17) begynder Heiberg med disse Ord: »Man har i Anledning af dette Skuespil flere Gange hørt og læst den Yttring, at det er mærkeligt, at Oehlenschläger i sin nuværende Alder endnu har formaaet at henrive sine Tilhørere ligesaa meget som ved sine Ungdoms Arbeider. Isaafald maatte det være endnu mærkeligere, at Thorvaldsen i endnu høiere Alder kan producere det ene glimrende Værk efter det andet, ja, at hans Produktivitet aldrig har været saa stor og rig, som netop i de sidste Aar. Men Sagen er, at heri er intet Mærkeligt, at man søger noget Særeget eller Besynderligt i Det, som er ganske efter Naturens Orden. Det eneste Mærkelige er Geniet; hvor dette Mirakel engang har givet sig Virkelighed, ere dets Conseqvenser aldeles naturlige. I den omtalte Bemærkning ligger derfor en Miskjendelse af Geniets, og — i videre Udstrækning — af Kunstens og Poesiens Natur.«

At Oehlenschläger allerede i sin Ungdom maa have havt en meget opvakt Sands for en vis Side af Ironien, derom bære saavel mange af hans Digte som ogsaa af hans personlige Udtalelser Vidne. Blandt de sidste fremhæve vi følgende fra hans Ophold i Paris. »I Théâtre français ere endnu adskillige meget gode Skuespillere .... Den yngre Baptist er en prægtig Maske i de Molièreske Stykker. Han spillede le malade imaginaire forleden .... Jeg faaer altid Taarer i Øinene, og der løber mig en høitidelig Gysen over mit

hele Legeme, hver Gang det i Doktorkreationen kommer til det Sted, hvor Argan siger: Juro! Thi det var med disse Ord, at Molière faldt afmægtig om paa Scenen, blev baaret hjem, og døde faa Timer derefter. — Ligger der dog ikke noget Skjønt, Stort og Rørende i Tilfældet? Denne sjeldne Digter blev taget bort for Alles Øine i et af hans lystigste Stykker, ligesom for at Folket ret stærkt skulde føle, hvad det tabte i ham! Det overgivne burleske Optrin, hvori hele Theaterpersonalet tog Deel, for som Doctores at indvie den nye Doctor, blev en rørende Mythe, en til Taarer smeltende Ironie. Betragter det omvendt, saa forstaae I Meningen deraf: Det var ikke den unge Doktor, der blev indviet af de Ældre; det var den gamle Mester, som i sit sidste Øieblik blev kronet af sine Lærlinge. Og han svor endnu som en ærlig Søn til den høie Thalias Fane, da en venlig Engel vinkte ham til det Bedre. Saaledes blev hans Dødsscene en Fest; saaledes forvandlede det Burleske sig til en høitidelig Handling; og Melpomene skjulte sig et Øieblik under Thalias Maske, for, naar hun havde revet Masken af, at gjennemryste en heel Nation med sit blege Ansigt.« (Erindr. III. S. 128—29).

Hvorledes gik det nu til, at en Gjennemførelse af den poetiske Ironi til noget heelt Digt sjældent eller aldrig vilde lykkes for Oehlenschläger? Det var ikke Lunet, ikke Lystigheden, ikke Vittigheden der manglede ham. Vi have et Exempel i »Freias Altar«. Han beklager sig over, at en ublid Skjæbne aldrig har ophørt med at forfølge dette uskyldige Arbeide; han

var overbeviist om, ja vi tør sige, han er død med den Overbeviisning, at det var »et af hans bedste Stykker«. Hvordan forklarer man et saadant Særsyn? Vi ville vove en Forklaring og, om end med Fare for at blive udleet, sige ligefrem: Det kommer af, at hans Geni var saa folkeligt. Hvad der ret skulde sætte hans Phantasi i Bevægelse, maatte umiddelbart gribe hans Følelse. Nu kan en umiddelbar Paavirkning vistnok hidrøre lige saa vel fra det Latterlige som fra det Ophøiede; men det umiddelbart Latterlige kan ikke gaae over i Poesi og formes til en egen Digtart, med mindre det gjennemgaaer en saa luttrende Reflexion, at det høiere Komiske fremkommer. Have vi nu Ret i at paastaae, at en folkelig Digtergenius helst bevæges af umiddelbar Realitet, være sig Sorgens eller Glædens, være sig det Ophøiedes eller Latterliges Realitet, medens den derimod let kan blive usikker paa sig selv, naar Impulserne skulle gaae igjennem Reflexionen: saa synes vi jo her at have fundet en Nøgle. Hermed stemmer det da ogsaa, at den samme Digter, der kunde skrive saa begeistrende om Konge og Folk og Fædreland, kunde skrive de rørende Sørgedigte over Wiedewelt, over Vahl o. Fl., igjen kunde være uheldig med officielle Leilighedsdigte. Slige Uheld ville ikke saa let ramme dem, der ere sikkre paa Reflexion, nemlig paa den Ironiens Reflexion, som charakteriserer det Lette, det Gratiøse. — Genier kunne ikke gjøre Alt, hvad de ville; de maae, som andre Dødelige, erkjende, at der ikke blot gives Grændser, men ogsaa Skranker

Det er det Store ved Oehlenschläger, at han paa saa mange Punkter viser ud over sig selv; det er det Elskelige ved ham, at han ikke bar Nag — han bragte vemodig sin Krands til Baggesens Minde; det er det Herlige ved ham, at han var uden Digter-Misundelse. Han glædede sig oprigtig over de Heibergske Vaudeviller. »Komisk Lune, lystige Situationer ere unægteligt disse Stykker i Besiddelse af; hertil kommer, at de i musikalsk Henseende langt overgaae de franske Vaudeviller, hvis Dialog kun afbrydes hvert Øieblik af et enkelt Vers, der indeholder et lille vittigt Indfald (Pointe), sungen paa en almindelig bekjendt Melodie af Skuespillere, som slet ingen Sangere ere, som for det Meste ikke kunne synge, og i saa Henseende slet ingen Prætensioner gjøre, saa at Foredraget af deres Vers mere kan kaldes Recitation end Sang. Paa vort Theater, hvor Skuespil og Syngespil ere forenede, kunde Heiberg gjøre Brug af virkelige Sangere. Hans musikalske Kundskab og Smag gav ham Anledning til at vælge ganske fortræffelige Musiknummere, aldeles passende til Gjenstandene; hvilket ikke lidet bidrog til disse Stykkers Lykke. Men hvad der endnu mere skaffede dem Tilløb, var den Maade, hvorpaa de vare beregnede efter Skuespillernes Talenter. Saaledes gjorde Kong Salomon og Jørgen Hattemager, der i Hovedsituationen havde stor Lighed med Syngespillet Indtoget af Digterens Fader, overordenlig Lykke, fornemmelig ved Ryges ypperlige Jøde. I Aprilsnarrene fremstillede den herlige Winsløw en ganske egen Charakteer i Zierlich. I Recensenten

og Dyret og i de Uadskillelige stod Rosenkilde som en værdig Ligemand af Brunet og Potier i sin uforlignelige Trop og Hummer. I de Danske i Paris og Kjøge Huuskors beundrede vi Phisters herlige, fortrinlige danske Bønderkarle. Men hvad der allermeest i disse Stykker bidrog til at give dem den overordenlige Kraft, hvormed de virkede, var, at Thalia selv nedsteg fra Olympen og spillede deri. Hun fremtraadte først formummet som en lille dandsende Terpsichore i Balletten, og Heiberg var skarpsynet nok til at opdage hendes Værdi, til at tage sig af hende, lade hende opdrage og fremtræde i sine Stykker, hvor hun henrev alle Mennesker ved sin ubeskrivelige Gratie, sit muntre Skjælmeri, sin Ynde, sit Genie. Siden har hun lyksaliggjort hans Liv som hans Hustru, og i mange Roller givet os Leilighed til at beundre den udviklede Modenhed. Ogsaa mine Stykker har hun hædret og gavnet. Hendes Talent til at spille en elskværdig Dreng viste hun i »den lille Skuespiller«; i Gyda var hun den tragiske, udlevede Hex, og i Dina og Gudrun den yndige, blomstrende, eiendommelige Qvinde.« (Erindr. IV. S. 44—45).

Hvad en dramatisk Forfatter skylder de Kunstnere, der skulle give hans Stykker Kjød og Blod med Nærværelsens fulde Liv og Virkelighed, kunde Ingen mere paaskjønne end Oehlenschläger. »Sjælden har jeg tænkt« — siger han (Erindr. III. 17) — »paa nogen bestemt Skuespiller, naar jeg skrev mine Dramer, hvilket ofte har været dem til Skade. Thi i Skuespilhuset kommer man fornemmelig for at see Skue-

spillerne; de kunne gjøre et maadeligt Stykke interessant; og et godt Stykke, i det Hele taget slet spillet, bliver kjedsommeligt. Men det var mig umuligt at forme de Idealer og nye Charakterer, jeg søgte at fremstille, efter visse bekjendte Mennesker.« Dog gjorde den fortræffelige Michael Rosing en Undtagelse. »Med Rosing til Hakon Jarl var det en anden Sag. Han var ildfuld og pathetisk, han kunde være kold og klog, han var en Beundrer af Kjønnet, og han var en kraftig Normand fra Nidaros.« Det herpaa byggede Haab skulde desværre sørgelig skuffes. Da Oehlenschläger ved sin Hjemkomst gjensaae Rosing, var Kraften brudt; den før saa herlige Skikkelse sad nedbøiet af en skrækkelig Gigt, og kunde hverken røre Haand eller Fod; kun hans snart funklende, snart taarefulde Øine vidnede om, at han godt forstod, hvad Digteren læste. (Erindr. IV. 3).

Men, hedder det jo, Geniet har Lykken med sig. De, som bekjende sig til Leibnitz's Lære om en forud bestemt Harmoni (harmonie préétablie), kunne finde den bekræftet ved et skjønt Exempel, naar de see paa det mærkelige Sammentræf, at Mænd som Ryge og Nielsen just skulde optræde paa Scenen i det Tidspunkt, da den Oehlenschlägerske Muse stod og ventede paa dem. Man kan med Sandhed sige: de kom, som de vare kaldede. Ja, de vare kaldede! Hvis En af Guderne, eller, om man vil, Naturen selv havde faaet det lykkelige Indfald at udstyre en Mand til Sjæl og Legeme med saadanne Gaver, og lægge en saadan Funke af himmelsk Ild til, at just han skulde være den, der

havde det i sin Magt at vise forbausede Tilskuere, hvad der kan leve i en nordisk Helt, en Hakon, en Palnatoke, en Harald, en Tordenskjold, da vil det forekomme os, at denne Mand i Et og Alt maatte ligne Dr. Ryge. Høiden, Kraften, Skikkelsen, Stemmens Malm, den faste Gang, den kolde Ro, Forstandens Skarphed, Klogskabens Sindighed, Listens Indesluttethed, Lynet i Lidenskabens Udbrud: Alt er som prædestineret. Den, der i sin Tid har hørt Ryge udslynge Hakons Replik: »Nei, Thor skal splintre Korset med sin Hammer!« vil aldrig glemme den; den vil synge for hans Øren, saa længe han kan mindes en Oehlenschlägersk Tragoedie. Det Samme gjælder med nogen Ændring om N. P. Nielsen. »Man tør vel«, siger Bournonville (Mit Theaterl. II. 411), »uden at forurette hans Forgjængere, med Bestemthed paastaae, at inden man havde seet hans Axel, anede man ikke, hvorledes en Elsker fra den nordiske Heltetid kunde tage sig ud paa Theatret, ei heller gjorde man sig nogen Idee om den Kraft og Ømhed, som han forstod at lægge i sit tragiske Spil.« — Ja, havde Goethe seet Nielsen og Madam Nielsen som Axel og Valborg, da havde han ganske vist glemt at tænke paa »nordisk Bjørnedands«. Begavede Skuespilleres Evne til Forvandling er uberegnelig — Ryge som Hakon, og Ryge som Saft! men Forvandlingerne maae dog, hvad navnlig de store Typer angaaer, falde indenfor visse Grændser. Bournonville bemærker om Nielsen: »Endskjøndt han med usædvanligt Held gik over fra Elskerfaget til Faderrollerne og de mere udprægede Charakterer, naaede

han dog aldrig Ryge i saadanne Fremstillinger som Machbeth, Lear, Hakon Jarl, Palnatoke; han var ikke af det Malm, hvoraf disse Kæmpefigurer ere støbte, og selv hans Stemmes Klang forholdt sig til Ryges som det fyldige, men bløde Valdhorn til Kamplurens skarpe, gjennemtrængende Toner.«

Den Oehlenschlägerske Periode var en Opvækkelsesperiode ogsaa for vort nationale Theater. Store Livsindtryk virkede sammen med Kunstnydelsen; Følelserne vare stærke, Hjerterne varme; man lærte at troe paa Idealerne, Elskovens, Troskabens, Tapperhedens, Fædrelandskjærlighedens Idealer. Vor Tid troer ikke saaledes paa Idealerne, den troer paa Kritiken. Men selv Kritiken maa være Oehlenschläger taknemmelig, at han har skaffet noget Positivt tilveie, at han har givet den et Stof. Kritiken kan jo dog ikke leve af det reent Negative, den maa have Noget at tære paa; den trænger til Næring, hvis den ikke skal ende som en forhungret Krebs, der æder sine egne Kraller.

Man hører undertiden Yttringer som disse: »Oehlenschlägers Stykker passe ikke længere for vor Tid, de ere for pathetiske, for naive, for lyrisk-sentimentale; der er desuden ingen Flere tilbage, der kunne spille dem.«

Hvad det første Punkt angaaer, maa det indrømmes, at hine Skuespil ikke virke i Nutiden med den umiddelbare Friskhed, hvormed de have virket for en Menneskealder siden. Har Tiden forandret sig, maa dens Opfattelse af Poesien jo ogsaa have for-

andret sig. Vi opgive ikke Idealerne; men Virkeligheden er, saa at sige, rykket os saa nær ind paa Livet, at vi maae have Endelighedsbetingelserne med, og regne nøie efter, hvor vidt de naturlige Aarsager række, naar ideale Virkninger skulle frembringes. Istedenfor at begynde ovenfra og lade absolute Magter slaae ned i Virkeligheden, maae vi omvendt begynde nedenfra, tage det Virkelige, det Relative, som det er, anspænde Villiens Muskler og prøve, hvorvidt vi formaae at arbeide os opad mod det Ideale.

Hvad der svækker Indtrykket af de Oehlenschlägerske Skuespil, er uden Tvivl den Omstændighed, at de allerede høre til det Forbigangne og dog ligge os saa umiddelbart nær. Herved tænkes naturligviis ikke paa Emnerne, men paa Behandlingsmaaden; vor Opfattelse af Tilværelsen i det Hele er allerede noget forskjellig fra Digterens, og dog vil vor Bevidsthed under Nydelsen umiddelbart falde sammen med hans. Derfor er Spillemaaden os sjældent ret tilpas; ja man har endogsaa vovet den Paastand, at om Ryge selv stod op af sin Grav, vilde han ikke kunne imponere Nutiden, saaledes som han imponerede sin Samtid. Her er Noget, der ikke vil smage, det vil sige: her er en Forbigangenhedens Bismag.

Kunne vi da ikke nyde forbigangne Tiders Kunstfrembringelser? Jo, Intet er vissere end dette. Men for at Bismagen ikke skal bevirke Afsmag, maa Opfattelsen af det Givne som tilhørende et Forbigangent staae klart for Tanken. Man tænke paa Shakspeare, Molière, Holberg; disse Mesteres Værker nydes reent

og ublandet, thi de nydes objectivt. Det er ikke de store Navne alene, der holde os i Respekt; nei, det er tillige, og det fornemmelig, en Bevidsthed om, at Stilen, Fremstillingsmaaden maa bære Præg af en svunden Tid, og at vi desaarsag ikke have Lov til at indblande vore egne tilfældige Smagsdomme; Døgnets kritiske Bihensyn, der ellers saa let belæmre den æsthetiske Atmosphære, ere borte: der er luftet ud. En saadan Udluftning er ikke foregaaet med Hensyn til Oehlenschlägers Skuespil: de kunne, hvad Stilen angaaer, endnu ikke nydes reent objectivt. De Ældre blandt Tilskuerne mindes deres Ungdom, og savne de gamle Skuespillere; de Yngre begjære det Interessantes Brydninger mellem Indre og Ydre, det Moderne, Pikante, og anlægge en falsk Maalestok. Hvor lang Tid der maa hengaae, inden det Uvedkommende kan fjernes og give Plads for reen, objectiv Nydelse, kan ikke beregnes efter Almanakken; Forandringen skeer, naar man er blevet sig klart bevidst, at den Oehlenschlägerske Poesi er gaaet over i Evigheden, at den, med andre Ord, tilhører Historien. Dermed er den ikke skrinlagt; tvertimod! den er opstanden til et nyt Liv, et Liv i Forklarelse.

Hvad angaaer det andet Punkt, kan det vist nok siges, at de Kræfter, der høre til for at bære enten Oehlenschlägers eller Schakspeares store Roller over Scenen, ikke findes til enhver Tid, og at det af den Grund kan blive nødvendigt at lægge Stykker af stor Vægtfylde tilside. Men Et er, at slige Stykker lægges tilside som uudførlige, et Andet, at de betragtes som

udbrugte, som forældede. Alt vil i saa Henseende vist nok komme til at beroe paa Publicums Dom; men da Publicum ikke altid er enigt med sig selv, saa kan en indsigtsfuld Bestyrelse vel være beføiet til at rette sig mere efter Poesiens og Kunstens høiere Fordringer end efter Døgnets vexlende Modesmag. Der er jo mangfoldige Exempler paa, at Stykker, som i Begyndelsen kun fik en kold Modtagelse, siden hen, naar den offenlige Mening havde klaret sig, ere blevne beundrede som sande Mesterværker. Dette passer ikke blot paa de nye, originale Stykker, der først skulle skaffe sig Indgang, men ogsaa paa de gamle, der skulle drages frem af Glemsel.

Hvis Mænd af Aand og Smag ikke i sin Tid hos os havde holdt paa Holberg, men ladet det snærpede Fiintføleri for det Passendes Regning afgjøre hans Skjæbne, mon han da nu vilde have staaet som en Grundpille i vor Theaterbygning? Som det er gaaet med Holberg, vil det vel ogsaa, om end af ganske andre Grunde, gaae med Oehlenschläger: han maa, for at holde sin høie Plads, hævdes og værnes mod »den vaklende Tidsaand«. Har der, hvad Stiil og Spillemaade angaaer, dannet sig en Holbergsk Skole, og det med saa glimrende Virkning, at man skulde troe, alle Barselstuens Madammer kom susende lige ned fra Olympen; hvorfor skulde der da ikke ogsaa kunne danne sig en Oehlenschlägersk Skole? Der vil vist i en kommende Tid blive Trang til særegne Skoler for enhver af de Stiilarter, som den dramatiske Poesi efterhaanden har afsat — vi have jo allerede tre saadanne

Stiilarter, den Holbergske, den Oehlenschlägerske og den Heibergske. Lad kun Dramet og den dramatiske Fremstilling i Tidens Løb skifte Charakteer i Forhold til Civilisationens og Aandslivets Fremskridt, naar kun det Fortidige faaer Lov at belyse det Eftertidige, naar kun de store Led i Udviklingens Kjæde bevares med Troskab, da vil den høieste Institution for levende Eenhed af Poesi og Kunst staae urokkelig fast paa sit nationale Grundlag. At miskjende denne Institutions Betydning vilde da være at miskjende et af Folkelivets væsenlige Krav; thi er Folkelivet i sin Grund poetisk, saa er Dramet Poesiens Krone. — Tør vi tvivle om, at Oehlenschläger selv har opfattet det saaledes?

Det Indtryk, Billedgalleriet i Dresden gjorde paa ham, da han saae det første Gang, har han givet Udtryk i et Brev til sin Forlovede (Erindr. II 80): »Igaar var jeg første Gang i Billedgalleriet. Hvad skal jeg sige Dig om to Timers Ophold mellem disse Herligheder? Det er som det første søde Kys af den Elskede . . . .

— — — — — — —

»O Maler! Maler; rief ich laut,
Belohn' Dir Gott dein Malen
Und nur die allerschönste Braut
Kann Dir für uns bezahlen:«

Og hermed ere de ogsaa betalte. Thi den skjønneste af alle Piger, Udødeligheden, har hævet dem i sine Arme og krandset dem med evige Laurbær. Naar man saadan i nogle Øieblikke med et flygtigt Øie betragter den koncentrerede Kraft af Aarhundreders Genialitet og Flid, da bliver man tilmode, som

om Gud i en Aabenbaring lod Historien gaae tilbage og vise sig for os. Og det gjør han! Livets store Mirakler yttre sig ved Troldmændenes Kraft og Bud, og disse Troldmænd ere Kunstnerne. O, hvor takkede jeg Gud, at jeg ogsaa er en Kunstner, da jeg med bævende Skridt gjennemvandrede Kunstens Tempel, at ogsaa jeg havde dannet og skulde danne Billeder, som vilde indgyde Glæde og Andagt i kommende Slægters Bryst; naar længst mit havde ydet sin sidste Saft til en lille snart visnende Gravblomst, og mit Støv havde blandet sig med min Moder Jordens Støv!«

Hans Hjertes Ønske er blevet opfyldt. Han har malet Billeder, store og smaa, Billeder, der indgyde Hjerterne »Glæde og Andagt«. Det Billedgalleri han gav os i Arv, er ikke indskrænket til en enkelt Bygning; Digterens Billeder ere anderledes hævede over Rummets Begrændsning end Malerens, og have desuden det Fortrin, at Farverne ikke tabe sig med Aarene. Men Lys maa der til, og Lyset falder ikke paa alle Steder lige godt. Derfor malede han saa gjerne i det Kunstens Tempel, hvor han ret kunde lade Historien gaae tilbage og vise sig for os. I Helligdommen med Thalias Speil og Melpomenes Alter falder Lyset godt; Miraklet skeer ved Tempelpræsternes Kraft og Bud, og Billederne faae Liv. — Han sover nu i sin Moders Skjød, og sover sødt. Tiden skifter og Gravblomsten visner; men hvert Foraar kommer Udødeligheds skjønne Pige igjen og seer til Graven.

Som man taler om gode og daarlige Viinaar, saaledes kan man vel ogsaa tale om frugtbare og ufrugt-

bare Perioder for Poesien. Hvilke Tegn i Sol og Maane der maae gaae forud for Safternes heldige Klaring i Druerne, er os ikke bekjendt; hvad Poesiens Væxter og Misvæxter angaaer, kunde det, naar man regner generationsviis, let synes at forholde sig hermed, som med Pharaos Køer: først komme de fede og saa de magre, og saa gaaer det om igjen. At her i det Store er en historisk Lov for Periodernes Vexlen, kan vel ikke betvivles; men en nærmere Undersøgelse herover hører andensteds hen. Oehlenschlägers Tid var Poesiens frugtbare Tid. Da Skorpen først var gjennembrudt, viste det sig, at Jordbunden var god. Der var en Trivsel i Mulighederne, en Grøde i Sindene, en Mangfoldighed af Spirer, der laae og ventede paa Solens Opgang. Og Solen gik op, og nye Toner klang: smeltende Akkorder løde fra Digterkongens Harpe!

Ligesom der omkring Napoleon tidlig samlede sig en Stab af unge Krigere, hver med en Marschalsstav skjult i Tornystret, saaledes kan man da ogsaa, med en Ændring, som følger af Sagens Natur, sige, at der omkring Oehlenschläger tidlig samlede sig en udvalgt Kreds fra den begavede Ungdom, hvert Talent med en Sangfugl i Brystet. Vor Tids fremragende Digtere erkjende sig alle, mere eller mindre umiddelbart for Disciple af Oehlenschläger. Vi høre Heibergs Vidnesbyrd som moden Mand. »Ingen vil troe om mig, at jeg ikke bærer Ærbødighed for Oehlenschlägers store Forgjængere i vor poetiske Litteratur; men om jeg dengang kjendte Noget til dem, er mig umuligt at er-

indre, eftersom hine Værker af Oehlenschläger saaledes betoge mig, at min poetiske Bevidsthed saa at sige først vaktes fra det Øieblik af, da jeg lærte dem at kjende. Det forekom mig, som om jeg tilforn aldrig havde vidst, hvad Poesie var, men nu først havde lært det; og ihvor kjær jeg end fik mangen anden Digter, f. Ex. Baggesen, saa var det dog først ved det Lys, som Oehlenschlägers Værker havde tændt i min Sjæl, at jeg lærte at see og forstaae ham. En saadan Lærdom glemmer Hjertet ligesaa lidt som en Velgjerning, der grundfæster vort Livs Lykke.« Naar hertil nu føies følgende Sted af Baggesens Riimbrev:

Stiig op, stiig op
Høit! høiere! til Bjergets Top,
Der sæt Dig, Lykkelige!' ved min Side,
Og jeg — som ikke Lampen har, men veed
Om Lampens Brug og Lampens Aand Besked,
Vil lære Dig dens Kobberrust at gnide.

saa skulde man mene, at Æressædet paa Parnasset uomtvistelig var Oehlenschläger sikkret. Og dog viser Begivenhedernes Gang, at det endnu ikke var ganske sikkert. Hvorledes hænger dette egenlig sammen?

Det forholder sig ikke med ideelle Brydninger, som med Stridigheder i den reelle Verden. De sidste kan Almeenheden følge med langt større Sikkerhed end de første. Har en Mand arbeidet sig op til at repræsentere et eller andet intellectuelt System, være sig kirkeligt eller politisk, da kan han gjerne komme i stærke Conflicter med Tidens Aand, ja endog, for saa vidt Striden er litterær, give iøinefaldende Blottelser overfor Modstanderne: det vil dog ikke fælde ham,

saa længe han i det Bestaaende har Noget, der staaer bagved. Statstheoretikeren f. Ex. har i sit Parti Tusinder, der ere interesserede i, at Systemet praktisk holdes oppe; han vil, hvor svag Theorien end er, ikke blot finde Forsvarere, som forstaae at blænde Publicum med Talemaader og hule Argumenter: Partiet vil endnu gjøre Mere for ham. Det vil ved given Anledning vide, at organisere en saa festlig Demonstration, at den Feirede høitidelig kan blive fremstillet som den grundige Forsker, den dybe Tænker, der i sin Statstheori har bragt Videnskaben et mægtigt Skridt fremad. Det er jo egenlig en Videnskabssag, men ved Paukerne og de store Lovtaler bliver det nu i det hele Land en lovformelig Troessag: Almeenheden kommer til Ro i Eenhed af Tro og Viden.

Anderledes, hvis der ikke staaer Noget bagved; hvis Theorien skal holde sig alene ved Sandhedsgrunde, ja saa er den Feirede let overvunden. Man kan her uden Betænkelighed sætte det omvendte Tilfælde; man kan antage, at Theorien er i alle Hoveddele fuldstændig begrundet, ja man kan antage, at den, rigtig forstaaet, vilde være i hele Samfundets Interesse: dersom den ikke vil smage det Bestaaende, saa hjælper det ikke. Nogle unge, uerfarne Mennesker ville maaskee i Begyndelsen føle sig overbeviste, fare op og tale høit om Fornuft og sund Logik; men snart vil Verdensklogskaben hviske dem Noget i Øret, og Stemmerne til Forsvar ville efterhaanden sagtnes, spredes, forstumme. Den Stridende seer sig omkring: hvor bleve de Medstridende af? De ere borte, deres Sted findes,

som Bibelen udtrykker det, ikke mere; de dukkede sig og forsvandt som Agerhøns i Græsset. Saa bliver det da Almeenheden vitterligt, at en saadant Stridende er — lovformelig gjendreven.

At Digteren, hvilken hans Begavelse end er, naar der spørges om ideel Overlegenhed, ikke kan have eller være tjent med at have reelt Rygstød i det Bestaaende, er ved sig selv indlysende: Rangen paa Parnasset er incommensurabel med Statens Rangforordning, og Concurrenterne staae tidlig op. Det umiddelbare Geni kan ledes vild af Stemninger og nu og da være udsat for at tage feil af Indskydelser. — Hvad de Oehlenschlägerske Arbeider særlig angaaer, kunde de Krav, den artistiske Opfattelse maatte gjøre paa Formens og Correcthedens Vegne, nu og da være fuldt berettigede; men de Undersøgelser, som i saa Henseende vare berettigede, lode sig vanskelig holde inden for en grundig Æsthetiks videnskabelige Grændser. Lidenskaberne vilde med, og ubillige Angreb af hidset Indignation fandt en Retfærdiggjørelse i ubehjælpsomme Forsvar af plump Forgudelse. Heri var Digteren væsenlig uskyldig; og Folket selv var ogsaa uskyldigt. Slige Stridigheder trænge ikke ned i Folkegrunden; men de interessere et dannet Publicum; de gjennemryste Opinionen, og bevæge sig i en Atmosphære med vexlende Temperatur, der idelig er hjemsøgt af Hvirvelvinde. Hos et æsthetiserende Publicum, som let bliver færdigt med det Stores Eenfoldighed, higer efter Nyt og finder Tidselblomsten nok saa pikant som Rosen, kan den lette, vittige, lattervækkende Polemik med sine

Raab paa Fremskridt, let gjør Indtryk af virkelig Overlegenhed. Faa have Indsigt og Ro til at overskue Sagen i dens Heelhed. Saaledes kom der virkelig en Tid, da man betragtede Oehlenschläger som et tilbagelagt Stadium, som et Gjenfærd af sig selv eller, som han i et efterladt Digt (Erindr. IV. 142) betegnende udtrykker det: d a m a n d ø m t e A a n d e n a f h a m. Det smertede ham; men han opgav derfor ikke sin Trò paa Folket. Han tog det humoristisk mindende om en Replik i Sanct Hansaften-Spil, og trøstede sig:

Har man ei selv udrettet Stort —
Hvad har de Andre da vel gjort,
At de tør vise sig saa strenge?

Stod der saa ikke Noget bagved? Jo, ganske vist. Men det var af en saa ideel og aandig Natur, at der maatte hengaae længere Tid, inden det ret kunde samle sig og organiseres til at træde ud i klare, fyldige Vidnesbyrd. Dog, Tiden kom. Oehlenschläger har hos alle Nordens Folk, i Sverrig og Norge saa vel som Danmark, modtaget de utvetydigste Beviser paa, at Samtiden i Stilhed havde fulgt og forstaaet hans Gjerning, og vidste med taknemmeligt Sind at skatte hans Værd.

De Festligheder, som i denne Henseende bleve anstillede, hvor glimrende de end have været, søge ikke deres Betydning i en flygtig Stemning af Velvillie, endnu mindre i en klogt beregnet Foranstaltning af interesserede Tilhængere, som derved ville styrke deres Sag; nei, de have deres skjønne og blivende Betyd-

ning som tydelige, fuldt berettigede Udtalelser af, hvad der rørte sig i Folkenes Hjerter.

Det maa for Digteren have været et høitideligt Øieblik, da han paa hiin varme Sommerdag 1829 under Klokkernes Ringning og Kanonernes Løsen traadte ind i Lunds høie, kjølige Domkirke, og endnu mere, da han ved Høialteret stod hos den høit anseete Tegnér og Biskoppens hilsende Røst lød til den talrige Forsamling:

Skaldarnas Adam är här, den nordiske Sångarekungen,
Thronarfvingen i Diktningens verld, ty thronen är Göthes.
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Nu är det . . . . i sångens,
I den evärdliges namn, förnummen i Hakon och Helge,
Som jag Dig bjuder en krans, han är vuxen der Saxo har lefvat.
Söndringens tid är forbi (och hon borde ei funnits i Andans
Fria, oändliga verld) och beslägtade toner, som klinga
Sundet utöfver, förtjusa oss nu, og synnerligt Dina.
Derföre Svea Dig bjuder en krans, jag fører dess talan,
Tag den af broderlig hand, och bär den till minne af dagen.

»Med disse Ord,« siger Oehlenschläger (Erindr. IV, 80), »satte han en Laurbærkrands paa mit Hoved, under Paukers, Trompeters og Kanonernes Lyd. Alle Ansigter smilede venligt til mig derved; jeg var dybt bevæget, men fattede mig, tog et Digt ud af min Barm, som jeg havde skrevet til Tak for al den Godhed og Hæder, man viste mig første Gang; og i Lunds Domkirke tonede atter, efter flere Aarhundreders Forløb, det danske Sprog med høi Røst fra begeistrede Læber.«

I Sommeren 1833 gik Reisen til Norge. »Jeg havde,« hedder det (Erindr. IV, 102), »nydt en saa venlig Modtagelse i Sverrig, at Lysten til engang at

see Norge naturligviis maatte opstaae hos mig. Jeg tvivlede ikke om, at jeg ogsaa vilde finde Venner der. Rigtignok var der, en tidlang efter Norges Forening med Sverrig, indtraadt en besynderlig Stemning mod Danmark og Alt, hvad der var Dansk, at det næsten kunde afskrække fra sligt Besøg. Men denne Foragt, der næsten gik over til Had, fandtes kun hos nogle exalterede unge Mennesker, der rigtignok i de første Aar gave Tonen an. Nu havde Stormen lagt sig, Billigheden indtraadte, og de Ældres Røst blev igjen hørt. Lige fra den Tid, jeg kunde skjønne, til 1814, det vil sige, fra mine spædeste Barndomsaar til dybt ind i min modne Manddom, havde jeg været vant til at betragte Normændene som mine Landsmænd, og Norge som mit halve Fædreland. Derfor var der heller aldrig Spørgsmaal i mit Hjerte, naar jeg digtede, om Scenen skulde være i Danmark eller Norge, om Helten skulde være norsk eller dansk. Og uagtet den politiske Adskillelse har denne Følelse hos mig aldrig ophørt, fordi Sproget og Litteraturen og mange Familieforhold altid forbinde os aandeligt.«

At de Tanker, Oehlenschläger her troskyldig tog af sit eget Hjerte, ogsaa levede mellem Klipperne deroppe, bekræftede sig. Det havde runget i Fjeldene, da Hakons stærke Røst blev hørt, da Hellig Olaf stred ved Stiklestad, og Folket fornam, at Echo deraf endnu sang med Digterens Stemme. Den Modtagelse han fik, var hjertelig og hædrende. Et Par Dage efter hans Ankomst til Christiania kom Professorerne Sverdrup, Hersleb og Hansteen til ham i Hotel du Nord, for,

som en Deputation fra Universitetet, Storthingsmændene og Byen, at indbyde ham til et Festmaaltid. Om Sverdrup bemærker Oehlenschläger: »Denne sjældne, skjønne, kraftige Normand, dannet af den græske Aand, en af Landets første Statsborgere, som i Katastrophen 1814 havde havt stor Indflydelse paa Kong Christian, og blandt Andet formaaet ham til, da han reiste til Throndhjem, for at blive kronet, ikke at gjøre Fordring paa Souverainiteten; — denne Mand hædrede mig ved Festen med en Tale, som jeg sætter lige saa høit som en Fyrstes Ordensdekoration.« — Talen lød:

»At staae i sin Tidsalder udmærket ved store og sieldne Digtergaver som sin og alle kommende Tiders Lærer og Mønster, er stort og herligt og vækker Alles Beundring. Have disse Menneskeaandens herligste Evner udviklet sig af et fromt og dybt Gemyt, fremstraale de i Kiærlighedens milde og blide Glands, indtage og vinde de Alles Hierter. Levende Erkiendelse af vort Nordens store Digters høie Værd, Erkiendtlighed og Kjærlighed have i Dag samlet dette Selskab af norske Mænd og Ynglinge, som ønske at kunne tolke deres Taknemmelighed og deres høie Agtelse for Digteren Adam Oehlenschläger, som først lærte os ret at kiende de store aandelige Skatte, vore Forfædre have efterladt os i Arv, og i vort eget Hiem aabnede vore Blikke en ny og stor Verden for Poesie, Videnskab og Kunst; som med Geniets Falkeblik gjennemskuede, med den meest levende Phantasie forbandt og i de kraftigste, lifligste og meest smeltende Tonersang, hvad vore Forfædre have anet, tænkt, handlet

og lidt. Modtag, ædle Digter, den meest uskrømtede Bevidnelse af vor Høiagtelse og Kiærlighed, og vær velkommen, hiertelig velkommen i vore Fædres gamle Klippeland!«

I Aaret 1841 den 14de November, overrakte en Deputation Oehlenschläger Diplom som Æresmedlem af Studenterforeningen i Kjøbenhavn. I Sommeren 1847 foretog han sig med sin yngste Søn en Reise til Sverrig, der var et uafbrudt Festtog. Selv Tordenguden vilde gjøre Ære af ham. »I Upsala,« skriver han til sin Datter, Fru Maria Konow (Erindr. IV, 276—77), »havde vi ogsaa et Besøg, som billigt, af Aukathor. Han slog til Ære for Forfatteren af Thors Drapa nogle Vinduer ind hos Bøttiger, hvor jeg spiste til Middag, med store Hagl. Siden oplyste han meget smukt Talernes Ansigter med sine Lyn, og slog paa Pauker, saa det var en Lyst. At han ogsaa i sin vehlige Iver slog flere hundrede Ruder itu i Orangeriet, maa man tilgive ham, det var altsammen af billig Iver for at hædre sin Digter. I Upsalshøien traf jeg hannem ikke, men drak hans Minde i Miød.«

Man kunde næsten befrygte, at saa megen Virak, Viin og dertil »Miød« kunde gjøre endog den Stærke beruset, men Digteren, som tidligere havde smagt paa Miskjendelsernes Malurt, tog Kritikken med paa Raad, og holdt sig fuldkommen ædru. »Tro ikke, kiæreste Maria« — hedder det i anførte Brev — »at jeg er saadan et forfængeligt Menneske, at jeg skulde tage dette« — Blomsterregnen fra de Stockholmske Damer — »for mere end det var. Den store Hob lader sig

til visse Tider animere af dem, der føre Ordet, og give Tonen an. Jeg erindrer meget godt i min Forfølgelsestid, hvorledes en stor Deel unge Herrer ringeagtede, ja næsten foragtede mig, som gaaen i Frø, forførte dertil af mine Fiender og Misundere, som for en kort Tid havde faaet Magten, eller i det mindste førte Ordet. Sligt maa man tage for hvad det er. Men een Følelse troer jeg rigtignok var almindelig deelt, som ikke ganske var uden Realitet. Alle troede, at jeg havde været en af de Første, som havde bidraget til den gode Forstaaelse mellem begge Nabolandene. Dette yttredes af Alle.«

Den 14de November 1849 fyldte Oehlenschläger sit halvfjerdsindstyvende Aar. For at høitideligholde denne Dag paa en værdig Maade og give ham et Vidnesbyrd om hans Fædrelands Paaskjønnelse, var en Festkommitee itide traadt sammen og havde valgt den Kgl. Skydebanes store Sal til Afholdelse af Festen. Et stort Maleri af Marstrand, forestillende »Ægirs Gjæstebud«, bedækkede den ene Side af Salen, ligeover for dette var en festligsmykket Plads for Digteren mellem Busterne af Holberg og Ewald. Salen var glimrende oplyst, og frembød et imponerende Skue, da Æresgjæsten, smykket med Dannebrogsordenens Storkors, traadte ind og hilsedes af den talrige Kreds af Venner og Beundrere. Af den Tale, hvormed H. C. Ørsted indledede Festen, fremhæve vi Følgende: »Gjenstanden for vor nærværende Fest staaer i Sammenhæng med det danske Folks, jeg burde sige med samtlige nordiske Folks aandelige Udvikling. Efter en glim-

rende Oldtid og Indtrædelse i Middelalderen, fulgte en lang Række af Aarhundreder, hvori Norden ei formaaede at modstaae sløvende Kræfters Indvirkning. Vi have i de senere Aarhundreder atter hæderligt kæmpet os op over denne Fornedrelse. Uden at glemme den store Taknemmelighedsgjæld, som paaligger os for tidligere Alderes ædle Bestræbelser, kunne vi dog med Glæde og Stolthed sige, at vor Tidsalder har taget et nyt og alle tidligere overstigende Opsving, hvori Videnskab, Digtning og dannende Kunster have ført en herlig Veddestrid, hvor Ingen har tabt, men Alle vundet; og med den heraf fremspringende Dannelse er Folkeaandens Oplivelse og borgerlig Frihed gaaet Haand i Haand. Det er med disse Tidsalderens store Forhold, siger jeg, at Dagens Fest staaer i den inderste Sammenhæng. Det lever noksom i vores Alles Bevidsthed, hvor meget Stort Danmarks Adam Oehlenschläger har udrettet som Digter, først hos os, og videre ud over hele Norden. Han har derved vundet en nordisk Digterkonges Navn. Jeg vilde, som En af Digterens ældste og inderligste Venner, have undseet mig ved at udtale det store Ord, ja jeg vilde maaskee, i min Følelse af at være Dansk, med dansk Beskedenhed have holdt det tilbage, dersom ikke de nordiske Brødrefolk med en dem selv hædrende Enighed havde givet ham det. Medens vi føle, at en saadan Mand ikke trænger til borgerlige Udmærkelser, fordrede dog vor egen Fyldestgjørelse, at han ikke skulde savne dem; og vore Konger have handlet i samme Aand.«

Der blev talt og sunget, saa det er værd at mindes. »Men« — fremhæves der udtrykkelig — »det egenlige Glandspunkt i Festen paafulgte, da Pastor Grundtvig i de nordiske Qvinders Navn, rakte Oehlenschläger en Laurbærkrands med følgende Ord:

»Selskabet har ønsket, at jeg skulde overrække Dem Laurbærkrandsen fra Danske Qvinder, og Selskabet ønsker det jo, fordi alt fyrretyve Vintre ere henrundne, siden jeg hilste dem som den Hoved-Skiald i Norden, De nu i hele Norden med Hyldning erkjendes for; men det følger af sig selv, at denne Krands ei faaer sit Værd fra den, der overrækker, men fra dem, der bandt den, og Dem behøver jeg ikke at sige, hvad der gjør Krandsen fra Dannekvindens Hænder dyrebar! Derfor vil jeg kun bemærke, at Danneqvindens Ærekrands til Skialden har en egen mageløs Glands, fordi det er i Danmark alene, man har det Oldsagn, at Folket, da deres gamle Kongestamme var uddød, virkelig rakte Kronen til Hoved-Skjalden Hjarne! Gid de da længe lyslevende maa bære Krandsen med Krone-Glands, som vi veed skal omstraale Navnet, mens Bøgen har Løv og Danneqvinden har Hjerte!«

Den Stemning, hvori Oehlenschläger var, og de Sindets Rørelser, hvoraf han talte, afspeilede sig klart i hans Digterord ved denne Høitid.

Af Hiertet takker jeg i Festens Hal
Min Konge, som høimodigt mig belønner!
Jer, gamle Venner af den gamle Skiald!
Jer, yngre, haabefulde Danmarks Sønner!

Statsmand og Borger, Kunstner! — Hør mit Kald,
Hør, Danmarks Skytsaand! mine varme Bønner:
Lad Hver i Kraft og Mod og Gierning stige
Til Held og Hæder for vort gamle Rige!

I hædre mig! — Jeg nær ved Grændsen staaer,
Dog end af Mathed bugner Gubben ikke.
Jeg drikker med! et Glas jeg ogsaa faaer,
Thi det er ei mit Gravøl, som I drikke.
Ei Tiden har min Livskraft mig forødt;
Tre, fire Huse herfra blev jeg født;
Men derfra gaaer — vil det Naturens Orden —
Endnu en smuk Allee til Kirkegaarden.

»Neppe,« siger Sønnen, der skulde slutte hans Erindringer, »anede dengang Nogen, at Sørgesangen ved hans Jordefærd skulde lyde fra det Sted, hvor hans Vugge stod og i Nærheden af den Hal, hvor Jubeltoner nylig løde den kraftige, livsfriske Digter imøde.« Han vedblev at være sig selv liig til det Sidste. »Da Lægerne (hans gamle Collega Conferentsraad O. Bang og hans Huuslæge Dr. Hansen) om Formiddagen — den 20. Januar — samtalede om hans Sygdom i det tilstødende Værelse, spurgte han sin ældste Søn, hvad de meente om hans Befindende, og da denne svarede: »Du maa ei frygte,« afbrød han ham strax og sagde med Varme: »Kjære Søn, troer Du, jeg frygter Døden, nei langtfra! Efter et kort Øieblik lagde han til: »Hvad er det Hele — kun et Pust — og saa er det forbi!« — Da Bang samme Dags Eftermiddag gik fra ham, kaldte han ham tilbage, saae ham venligt i Øinene, trykkede hans Haand og sagde: »Tak for godt Kammeratskab!« — Kl. 8

om Aftenen følte han alt Dødens Komme, og forlangte en Pude, som hans Datter Maria havde broderet ham, lagt under sin Hovedpude. Af og til blundede han. Naar han vaagnede, saae han ofte til Uhret, som hang ved hans Seng, og spurgte flere Gange, om Klokken snart var 10. Da Klokken blev 9½, kaldte han sin ældste Søn og sagde til ham: »Du skal slutte Manuskriptet til mine Erindringer. Til min Sørgefest paa Theatret vil jeg, at min Sokrates skal opføres, men Scenen i Propylæerne skal udelades. Du skal nu forelæse mig det Sted af Scenen i 5te Akt mellem Sokrates og Kebes, hvor Sokrates omtaler Døden: det er saa u s i g e l i g t d e i l i g t!« Dette Sidste udtalte han med en inderlig Følelse og Varme. Det var følgende Replik:

Hvordan kan Døden gjøre Dig bedrøvet?
Den være kan jo dog blot Eet af To;
Hvad enten Noget, Kebes, eller Intet.
Hvis den os røved hver en Følelse,
Og blev en Søvn, hvori den Sovende
Ei ængstedes, selv ei af mindste Drøm —
Da var den alt en uskatteerlig Vinding;
Thi vist jeg troer, hvis Nogen sammenligned
Slig rolig Nat med alle Nætter, Dage,
Han tilbragt har i et uroligt Liv,
Da foretrak han slig velsignet Ro,
Men — hvis Bevidstheden ei Døden dræber,
Er den en Sjælsomskiftning, en Forvandling,
En Reise til et Sted, hvor, efter Sagnet,
Man atter træffer alle sine Kiære:
Tænk, hvilken Glæde det da vel maa vorde!
At leve der med Guder og at tale
Med Hesiod, med Orpheus, med Homer,
Og alle store Mænd, som var før os.»

Han hørte dette forelæse med største Bevægelse, idet han med et saligt Smiil stirrede ud for sig. Da Repliken var ude, afbrød han selv Læsningen, og tog Afsked med sine Sønner, sin Svigerdatter og hendes Søster, som tilligemed Huusfolkene stode ved hans Seng, indtil han drog det sidste Suk. Efter en kort og let Dødskamp, under hvilken hans Øine afvexlende hvilede paa Uhret og paa hans Børn, døde han, da Klokken slog elleve, roligt, uden Smerte og med fuld Bevidsthed lige til det Sidste.«

Store Mænd i en Tidsalder ere som høistammede Træer i ét Krat: jo friere de løfte deres Krone mod Himlen, desto dybere maae de have deres Rødder forgrenede i Jordbunden. Man skulde troe, at Mænd af Geni, der ere hævede over deres Samtids Fordomme og indskrænkede Synsmaader, maatte staae i uhildet Overlegenhed som Mønstre for alle Tider; og see! saa er det netop dem, der især ere mærkede af Tidens Aand, og bære de dybeste Spor af dens Eensidighed. Dette finder Anvendelse paa Oehlenschläger. Rationalisme og Humanisme i naiv Forbindelse med en romantisk Tro paa det Ideale, bestemme Grundcharakteren i hans Poesi. Det Umiddelbare og Naive i denne Forbindelse er Eensidighedsmærket for den aandelige Stræben, der, rigtignok med høist ulige Farveskjær, drager sit lysende Spor gjennem Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede.

Da altsaa den Eensidighed, hvorom her tales, charakteriserer en heel Tidsalder, vil det være belærende at see, hvorledes den tager sig ud i En af dens ypperste Repræsentanter.

Den rationelle Humanismes Kjendetegn er et dobbelt: 1) Maalestokken for det Høieste søges ikke udenfor Menneskets Væsen, men i Mennesket selv; 2) det, som Mennesket skal anerkjende, det, hvorfor det skal bøie sig, og hvorved det skal trøste sig, maa underkastes Fornuftens Dom og lade sig prøve i vitterlig Erfaring. Herved faaer Humanismen sin eiendommelige Betydning for det Religiøse, det Folkelige, det Nationale.

At Oehlenschläger er religiøs Humanist, fremlyser af hans Poesi i det Hele, af hans Kjærlighed til de gamle Guder og navnlig af det Forhold, hvori han sætter Sokrates sammen med Christus. Det maa vel forekomme Menighedens Troende besynderligt, at den ideale Skikkelse, hvorpaa hans døende Blik har hvilet, ikke er Frelseren selv med Livets Pant, Opstandelsens klare Tegn, men en Tvivlenes Mand, en søgende Tænker, en stille Skygge fra Mulighedernes Underverden. Dette tør dog vel paa ingen Maade forstaaes, som om Digteren i sit Hjerte satte Sokrates høiere end Christus; men det er en humanistisk Eensidighed, at han kun kjendte en Gradforskjel, ikke en Væsensforskjel imellem de Tvende. — Det Overnaturlige, der gjør Gudmennesket til Kirkens Hovedhjørnesteen, er for den rationelle Humanisme en stor Anstødssteen; det forekommer den, som fik Han, der skal være Menneske-

livets evige Forbillede, just derved noget Ikke-Menneskeligt; Noget, der ligger uden for den menneskelige Natur, og gjør ham fremmed for Menneskene. Hvorledes, spørger Humanisten, vil en Kirketroende, være sig af ydre eller indre Erfaringer, kunne overbevise sig om, at den Overnaturlige selv besøger ham? Hvis Nogen føler sig forvisset om, at han virkelig erfarer det, hvorledes vil han da kunne gjøre sig forstaaelig for Andre? Her forlanges ikke, at han skal gjøre det Ubegribelige begribeligt — vi kunne jo ikke alle være Theologer — her fordres kun i Fornuftens Navn, at det Menneske, som med en menneskelig Sjæl i en menneskelig Bevidsthed har Erfaringer af det Overmenneskelige, skal gjøre, om ikke Andre, saa dog idetmindste sig selv, Muligheden af slige Erfaringer indlysende. Betænkeligheder af denne Art følge ligefrem af det i Humanismen Rationelle. At Oehlenschläger, som en ægte Søn af sin Tid, har deelt Humanismens Eensidighed, maa vel, ifølge vort Foregaaende, ansees for hævet over al Tvivl.

Men naar Mænd, saa redelige og sandhedskjærlige, i deres Dom over Andres afvigende Meninger saa varsomme og billige som en Adam Oehlenschläger og en Hans Christian Ørsted, holde fast ved Humanismens Grundtanke, ligger saa ikke heri en stærk Paamindelse om, at Nutiden har et alvorligt Mellemværende med sin nærmeste Fortid at opgjøre? Det humanistiske Standpunkt holder sig mellem to Yderligheder: Kirkelærens dogmatiske Fastsættelse af det Overnaturlige, og den moderne Kritiks Fornægtelse af

den evige Sandheds personlige Væsen. Begge Synsmaader ere Humanismen imod: den første, fordi den udenfra vil paanøde Mennesket Noget, som det ikke kan tilegne sig; den sidste, fordi den vil fratage Mennesket Noget, som det umulig kan opgive, uden at opgive sig selv. Den ældre Tid hjalp sig i denne Henseende med en almindelig Tro paa Fornuftens Idealer; Naturforskeren saae i Tingenes uforanderlige Love et uforvansket Aftryk af Guddommens Tanker, og Digteren følte, at disse Tanker maatte være personlige Tanker, de Godhedens, Kjærlighedens og Salighedens Tanker, som dybest røre det menneskelige Hjerte. Derved blev man staaende. — Men Nutiden kan ikke blive staaende derved; og Eftertiden endnu mindre. Menneske-Aanden arbeider uafladelig for at komme til Forstaaelse af sig selv: det er Mennesket, der skal løse Gaaden; og det er Mennesket, der selv er Gaaden. De religiøse Overleveringer, Aabenbaringens hellige Tegn, ere Vækkelsesmidler, ideale Hjælpemidler til Gaadens Løsning. Fremskridt i Aand er Fremskridt i personlig Selvforstaaelse; fra Personlighedens Dybder maa det Lys komme, der skal opklare Forholdet mellem Sokrates og Christus.

Man vil heraf forstaae, at den rationelle Humanisme, om den end er behæftet med Eensidighed, dog har Ret, uimodsigelig Ret i den Fordring, at man paa Erkjendelsens, og da især paa Selverkjendelsens, Vei maa gaae varsomt frem, og ved hvert Skridt nøie prøve, hvor langt man er naaet. Selverkjendelsens Vei er, som Dødens Vei, en eensom Vei; hvad Under,

at den Eensomme føler Trang til en Ledsager? Det var vist ikke poetisk Bedaarelse, men en Selverkjendelsens Ærlighed, der lod den døende Digter vandre med Sokrates didhen, hvor Sandheden selv i forklaret Menneskelighed vil hilse de Søgende.

Det Rationelle i Humanismen laa fra Begyndelsen af ingenlunde ligefrem for det Folkelige. Istedenfor at opfatte Menneskene som eiendommelige Naturindivider med Drifter og Lidenskaber, seer den strenge Fornuftlære udelukkende paa det i Menneskets Væsen Almeengyldige, det Fællesmenneskelige, frigjort fra Sandselighedens og Naturlighedens individuelle Modermærker. Mennesket er 'et Fornuftvæsen; efterhaanden som Folkefornuften luttres i Kulturens Smelteovn og Slaggerne af det Sandselige falde bort, vil det Almeenfornuftige lyse med Glands af det rene Metal i Lovenes Erkjendelse og Pligternes Opfyldelse og Dydernes Udøvelse alene for Dydens Skyld: dette var Idealet; jo mere dette Ideal virkeliggjøres, desto mere ville de forskjellige Individer og Folkeslag i Frihedens, Lighedens og Broderlighedens Navn nærme sig hverandre. Saaledes var Humanismen i sidste Deel af det attende Aarhundrede mere verdensborgerlig end egenlig folkelig.

Men naar Sandsen for det Almeenmenneskelige først en Gang var vakt, maatte man snart komme til Erkjendelse af, at det Almene ikke falder udenfor det Individuelle, men vinder Skikkelse deri, og træder desto kraftigere, rigere og fyldigere frem, jo stærkere Individualiseringen er; man maatte da besinde sig paa, at

Mennesket som Fornuftvæsen oprindelig er et Naturvæsen med Drifter og Anlæg, Lidenskaber og Phantasi. Instinkt og Drift, Sandselighed og Phantasi udgjøre, saa at sige, Folkefornuftens individualiserende Legemlighed og høre nødvendig med til dens naturlige Fremtræden. Saa gik Humanismen i Forbund med Poesien og opdagede det Folkelige. Klopstock gav et Fingerpeg; men Herder, »dette store tænkende Hjerte«, var her den egenlige Banebryder; og Interessen for Mythologi, Folkesagn og Folkepoesi, især Middelalderens, vaagnede nu med en saadan Styrke og henrev Digtere i en saadan Grad, at Oehlenschläger i Fortalen til »Eventyr af forskjellige Digtere«, som han udgav fra 1816, fandt sig opfordret til at gjøre Rede for sin Opfattelse af Forholdet mellem Virkelighedens og Poesiens Verden. »De mythologiske Forestillinger«, siger han, »bringe os ikke blot til at føle Naturen mere levende, men de give os ogsaa Anledning til at skildre utallige Menneskeforhold skjønnere end det ellers vilde være muligt. Thi al Handling og Lidenskab af Mennesket forudsætter et Forhold til en Anden, end sig selv. Men nu er denne Anden ofte i Virkeligheden ingen enkelt Person. Hvormeget bestemmes Mennesket ikke ved Tilfælde, Omstændigheder, Samvittighedens Paamindelse, Eftertanke, Begeistring, Ahnelser, Drømme, Indbildninger? Istedet for nu at sætte ham i monotont, monologisk og philosophisk Forhold til disse, gjøres den døde Omgivning ved de mythologiske Forestillinger levende poetisk; Reflexionsbevægelsen bliver Samtale, Gemytsbevægelsen Handling, — Tilstanden eller Omstændig-

hederne personificeres som Aander, som Alfer, der sige Alt hvad Fornuften eller Frygten eller Modet kunde sige, men kun mere levende, mere skjønt, mere individuelt. Saaledes faaer da Digteren Leilighed til at skildre Mennesket fra flere Sider, og i originalere og frapantere Situationer, end det vilde være poetisk muligt paa den blot naturlige Maade. Det er det Overnaturlige selv, som giver Midler i Hænde til ret træffende at skildre den sande Natur. For at disse Forestillinger skulle være skjønne, maae de illudere, det vil sige: vorde sandsynlige. De maae ikke modstride Fornuftens Ideer. Fornuften selv maa billige deres Tilværelse i Forestillingen, og tilstaae dem, at de ikke savnede Viisdom i Planen, hvis man var istand til at udføre dem i Virkeligheden. Men Naturens Indskrænkning kan ikke være nogen Grund til at forkaste Phantasiens Rigdom. Og da Phantasien selv er en Naturevne, saa kunne vi ogsaa sige, at disse Forestillinger have Realitet, nemlig i Menneskets Forestillingsevne..... Jo længer visse mythologiske Forestillinger have beskjæftiget Digterne, og jo flere Autoriteter Historien nævner, der have agtet disse Forestillinger, jo mere agtes de af den store Hob. Den græske Mythologie har længe havt Borgerret i Poesien; endelig lykkedes det ogsaa den nordiske. Hvorfor da ikke Middelalderens Folketro og Eventyr, der indeholde langt rigere Stof, end den nordiske Mythologie, og som staae os langt nærmere, end den græske?«

Oehlenschlägers Opfattelse af Poesiens Væsen er hverken abstract rationel ei heller saaledes stavnsbun-

den og indskrænket, som gjaldt Poesien kun for enkelte Folk i enkelte Egne; den omfatter Jordens Kreds. Han synger om »Digterens Hjem«:

Det strækker sig fra Spitsbergs hvide Klipper,
For Syndflods ældste Liig en hellig Grav,
Til hvor den sidste Tange slipper
I Søndrepolens øde Hav.

Flere af hans betydeligste Digtninger, Aladdin, Aly og Gulhyndy, Fiskeren, Correggio o. s. v., vise, at han ikke vilkaarlig indskrænkede Valget af Emner til en enkelt Verdensdeel, eller til enkelte Lande og Folkeslag: overalt hvor han traf det Poetiske, opdagede han det Grundmenneskelige, det Folkelige. Der kan nu spørges, hvorledes han da egenlig har stillet sig til »den nordiske Aand«?

At han ikke har anseet Folke-Aanden for et personligt Væsen, en Slags Folke-Engel eller noget Saadant, er temmelig tydeligt. Det vilde have ført ham for langt bort fra den sunde Fornuft at henføre sin Udvælgelse til en personlig Villiesact af Nordens Aand; han maatte da have antaget, at Aanden havde ladet ham fødes af tydsk Familie, for at give ham dansk Digterblod; at den havde ladet ham opdrage i Kjøbenhavn, for at sende ham Steffens med Ideer fra Jena; at den havde indgivet Rahbek at tage sin Afsked, for at skaffe ham et Professorat ved Universitetet o. s. frmdl. At gaae i det Enkelte med Sligt og paanøde den almene Forsynsvillie en Substitut i Egenskab af personlig Folke-Aand fører ikke til Indsigt i en virkelig Livsstyrelse, men forvirrer Forestil-

lingerne om det Usynlige, og leder til aandløse Phantasterier. Og dog er det vist, at Oehlenschläger har troet paa Aanden, og følt sig kaldet af Aanden, den nordiske Folke-Aand. Sagen er dunkel, men dog ikke dunklere, end at den kan gives en fornuftig Udtydning.

»I alt hvad Digteren skildrer, maa det menneskelige Hjerte og Menneskets Charakteer spille Hovedrollen«, det er den Grundsætning, hvorfra Oehlenschläger gaaer ud, og som han ufravigelig fastholder. Han forudsætter, at ethvert Folk med særeget Sprog, med egne Sæder og Levesæt, maa have et eget Hjerte og en Charakteer, hvorved det adskiller sig fra andre Folk; han antager, at en Folkeindividualitet ikke udslettes ved Indflydelser af almindelig Civilisation, men bevarer under store Forandringer, ja selv under stærke Tryk udenfra, sine Charakteermærker, og det desto kjendeligere, jo kraftigere Stammen er. Indtryk af disse Charakteermærkers samlede Eenhed er Indtryk af Folkets Aand.

En saadan folkelig Individualitetseenhed er ikke betinget af, at det Fremmede udelukkes, at Blandinger undgaaes, at Befolkningen vrager alt uden fra Kommende og kun holder sig til sit Eget. Vi høre af det Foredrag, Gefion holder for Digteren paa Overfarten over Beltet (Erindr. IV. 124), hvorledes det hermed forholder sig:

Nu agter man ei blot, hvad selv man har i Hjemmet,
Og om en føie Tid er Ingen mere fremmed.
Snart Stadbeboerne fra hele Jordens Land

Er Landsmænd. Nordens Søn medbringer sin Forstand,
Sin Følelse til Syd; og Syden ham forærer,
Sin Figen, Appelsin for Æbler og for Pærer.
Jeg mener: Nordens Ro gjør Syden mere viis,
Og Sydens Munterhed bortsmelter Nordens Iis.
I vorde Mennesker! ifald Du det vil vide;
Ei lamme meer, som før, i høire, venstre Side;
Fleersidig dannes I. Hvad har Du derimod,
At denne Fart med Damp forædler Eders Blod,
Imens den blander det? . . .

Folke-Aanden med de mange Naturbetingelser begynder sin Virksomhed ud fra utallige Punkter, der ligge i Kredse om forskjellige Midtpunkter; disse Midtpunkter bevæge sig om et fælles Tyngdepunkt; den Selvfornemmelsens Eenhed, der gjennemtrænger Samfundsorganismen, lader Individerne føle sig som Lemmer og Led af et levende Hele. I Virkeligheden er Folke-Aanden altsaa en Resultant af mangfoldige Kræfters Vexelvirkning, en sammensat Størrelse, og dog i Væsen og Grund en oprindelig Eenhed; den er en Anlægseenhed, der udvikler sig indenfra, sætter sit eiendommelige Præg paa alle fremherskende Livsyttringer, og arbeider sig frem til almindelig Bevidsthed. Den rationelle Humanisme staaer atter mæglende mellem to Yderligheder, og er kun i Stand til at gjennemføre denne Mægling ved Poesiens Hjælp.

Der gjøres, med større eller mindre Held, æsthetisk kritiske Forsøg paa at give betegnende Charakteristiker af forskjellige Folkefærd. Ved at udpege de fremherskende Charakterer, mener man at kunne adskille Skandinaver, Englændere, Franske, Tydske saa nøiagtig fra hverandre, at man endog,

bortseet fra Sprogenes Forskjellighed, med Bestemthed vil kunne paavise det Skandinaviske i Skandinaven, det Engelske i Englænderen, det Franske i Franskmanden, det Tydske i Tydskeren. Det er umuligt. Man kunde lige saa gjerne forsøge at udskille det Individuelle i et bestemt Menneskeansigt fra Menneskeansigtet selv i Almindelighed. Den ræsonnerende Forstand, der vil fastholde det Almindelige for sig og det Enkelte, det Eiendommelige for sig, hilder sig i en Udstykning, og er ikke i Stand til at faae Øie paa Folke-Aanden. Enten Befolkningens Individer, hedder det, eller Folke-Eenheden, enten Skovens Træer eller Skoven! Saa kan man ikke see Folket for lutter Individer, ligesom man ikke kan see Skoven for lutter Træer. Kun Digteranskuelsen, d. v. s. den rige, frugtbare Phantasi-Anskuelse, med Kjendsgjerningerne og det Rationelle til Grundlag, er det givet at opfatte det Almene i det Individuelle, den folkelige Anlægseenhed i dens articulerede Mangfoldighed, og derved at opfatte Aanden. Hvor har ikke Oehlenschläger, f. Ex. i sin Langelands-Reise, forstaaet at lade Naturindtryk, Oldtidsminder og Nutidsbilleder smelte sammen i fortryllende Skjær, et Vexelskin, hvori Aanden lyser.

Paa Kampestenen, som hisset staaer,
Stolkongen sad
Med Krone, Scepter, i Zobel og Maar,
Saa faderglad;
Og hver en Kriger alvorlig treen,
Fredsæl i Aand,
Og satte sig rolig paa sin Steen
Uden Sværd i Haand.

— — — — — — —

— — — — — — —

O, venlige Mark! O, Lund saa prud!
Græskølne Væng!
Overalt havde Flora pyntet ud
Sin Brudeseng.
Paa Marken kneiste de røde, blaae
Kornblomster frem.
Jeg maatte standse, jeg maatte staae,
Og hilse dem.

I den virksomme, alsidige Speiling af alle Folkelivets Led og Factorer er Aanden ikke en gold Abstraction, et dødt Begreb, men en levende Arbeidseenhed. Aandens Eenhed resulterer af sine egne Frembringelser, og er dog selv disse Frembringelsers ideelle Aarsag. Det er en Anlægseenhed, hvori der er Viden og Villen; thi en Forsynstanke med en Forsynsvillie er lagt deri. Denne almeenvirksomme Eenhed holder sig ikke udenfor eller bagved de arbeidende Kræfter, men samler dem og optager dem i sin Grundkraft; dens Tænken bevæger Individernes Tanker; de Tusinder, ja Millioner af Enkeltvillier, der af endelige Interesser brydes med hverandre indbyrdes, optages, indsmeltes og forsones i den mægtige Almeenvillie, som, hvor det gjælder, i Folkets og Fædrelandets Navn opfylder og bevæger dem alle. Saaledes er Folke-Aandens Eenhed, Grunden og Kilden til al aandelig Kraft og Dygtighed i det paagjældende Folk, ikke blot en politisk og borgerlig Tilstandseenhed, men en Phantasiens og Følelsens Eenhed, og just derfor en Stemningens Eenhed. Fædrelandets Naturcharakteer, Sprogets Klang og veltalende Stemme, Stammens Helteskud fra Hedenold, Kraftens Mænd, der lyste i mørke Tider, Fortidens Kampe, Nutidens Rørelser, Alt smelter sammen

i Nordboens Sind til Eenhed af Aand. Vi fornemme denne Aand, som vi fornemme en melodisk Samlyd af Havets Bølger, et Foraarschor af kviddrende Fugle, en Susen i de gamle Skove. Livets Lys i Tidens Prisma: saaledes har Oehlenschläger troet paa Folke-Aanden.

Som Farven ud fra Lysets Glands
Henstraaler i Regnbuens Krands,
Saa bryder Livets Straale sig
I Tidens Prisma, dig;
Nu mere klart, nu mere graat,
Men stedse gult og rødt og blaat;
Og naar kun Lyset brænder fort,
Blier Farven aldrig — sort.

Men Lyset brænder stærkt og klart
Af Kæmper-Æt, af Guddoms-Art;
Men Lyset, Lyset ei forgaaer,
Thi Nordens Hjerte slaaer.
Eet veed jeg, som urokket stod
I Tidens Ebbe, Tidens Flod,
Ulænket, fri for alle Baand,
Og det var — nordisk Aand.

Hvorledes den rationelle Humanisme oprindelig har stillet sig til det Nationale, fremgaaer af, hvad ovenfor er anført om dens Opfattelse af det Folkelige. Udtrykkene: Folk og Nation ere desuden saa nær beslægtede, at Sprogbrugen ikke tilsteder nogen skarp Adskillelse. Dog kan man, hvad Litteraturen angaaer, gjøre Forskjel mellem Folkelitteratur og Nationallitteratur; hiin kan befinde sig i en saa naiv Uskyldighedstilstand, at den neppe veed, hvad den selv hedder; medens denne derimod maa forudsætte Forstaaelse af, hvad Litteratur er, og være i Besiddelse af en reflec-

terende Bevidsthed, der kan sammenligne Aandsprodukter i et Sprog med Aandsproducter i et andet, hvorved det Originale og Ikke-Originale faaer væsenlig Betydning. At Nationallitteraturen maa have sin Rod i Folkelitteraturen, er en Selvfølge. Oehlenschlägers Digterværker, der ere originale i det danske Sprog, tilhøre den danske Nationallitteratur; som det danske Folks retmæssige Eiendom bære de Vidnesbyrd om det Trin af Aandskultur, hvortil Nationen i hans Tid naaede, og fornemmelig ved ham. Hans rationelle Humanisme afgiver i denne Henseende et meget charakteristisk Træk.

En lille Nation, der vil følge Kulturens Gang, men til en given Tid ikke finder de tilstrækkelige Midler og Aandskapitaler hos sig selv, er henviist til at gjøre Laan hos Fremmede, navnlig til Modtagen, Beundring og Efterligning af, hvad de store Nationer frembringe. Omsider vaagner Bevidstheden om, at den idelige Efterlignen forraader Mistillid til egne Kræfter, udmarver Folkegrunden og svækker Nationens ideelle Selvstændighed. Her er et farligt Vendepunkt. Idet den lille Nation pludselig afbryder Efterligningen, og Feltraabet lyder: Vort Eget, vort Eget! fristes den til at fare over i en modsat Yderlighed. Med ideeløs Forkjærlighed for det Hjemmegjorte, vilkaarlig Trods mod det Almeengjældende og affecteret Ringeagt for Kulturlivets store Bevægelseslove, arbeider den hjemmefødte Egensindighed da med en saadan Bevidsthedens Indskrænkning, at det Nationale synker ned til et Almuetrin og taber istedenfor at vinde. Ved dette Grændse-

skjel staaer Oehlenschläger som en paalidelig Veiviser. Han blev ikke dansk national Digter, fordi han vragede alt Udenlandsk. Han havde ikke ved et vilkaarligt Forkjærlighedsræsonnement forud dannet sig en Forestilling om, hvorledes det ægte Nordiske bedst tog sig ud med disse eller hine fremspringende Kraftmærker, og saa derefter indrettet sin Poesi. Langt fra! Han begyndte netop fra det Almeenmenneskelige og blev derved ført med indre Nødvendighed til det Menneskelige i folkelig individualiseret Form, det Nationale. Vi maae ikke glemme, at det er Aladdins og Alys Digter, der har skrevet Hakon Jarl og Palnatoke.

Vi lære af Oehlenschläger, at der først i Sandhed arbeides for det Nationale, naar der arbeides for Sagen selv, som den tiltaler os uden alle Bihensyn. Det Originale vil ikke søges, ikke efterjages; det vil komme uformærkt indenfra af sig selv, det vil komme fra ubekjendte Dybder med Nødvendighedens aandige Præg, og da, naar det har naaet Udviklingens Form, vil det overraske os ved sin Tilværelses Sandhed, sit Væsens Eiendommelighed. Som det forholder sig med det Originale, forholder det sig ogsaa med det Nationale og hvad dermed er beslægtet. — Oehlenschläger har visselig ikke begyndt med et beregnet Overslag over de Fordele, der kunde flyde af en nøie Forening imellem de nordiske Riger — den skandinaviske Idee var endnu intet Løsen i hans Arbeidstid — men jo mere han fordybede sig i nordiske Emner, jo stærkere maatte han gribes og bevæges af Nordens Aand. Han blev ikke Skan-

dinav, fordi han vilkaarlig vilde det; han var det, før han vidste det, han var det, fordi han maatte være det; det var ikke et Liebhaveri, men en aandig Naturnødvendighed.

Vor lille Nation seer op til Oehlenschläger som til En af de sjældne Mænd, der udbrede Glands over Fædrelandet, hvis berømte Navne have bragt dets Hæder ud over snævre Landsgrændser og derved bidraget til at befæste dets Anseelse blandt de store Nationer. Og dog, hvis det er Verdensberømthed, som her skal afgive den egenlige Maalestok, maae vi tilstaae, at en Oehlenschläger ikke kan holde Høide med en Tycho Brahe, en Thorvaldsen, en H. C. Ørsted, ja ei engang med en H. C. Andersen. Men der er Forskjel mellem det Verdensberømte og det Nationale.

Der er store Mænd, hvis videnskabelige Opdagelser, hvis kunstneriske Frembringelser i den Grad tilhøre den hele Kulturverden, at man ikke med Sikkerhed kan slutte til de aandelige Vilkaar hos den Nation, hvori de have levet. En Tycho Brahe kunde have tilhørt den tydske Nationalitet, saa fuldt som en Johannes Kepler; Elektromagnetismens Opdager kunde lige saa vel have levet i London som i Kjøbenhavn. Det er naturligviis en Ære for Nationen at tilegne sig sine store Navne; den har ikke blot en Ret, men ogsaa en Forpligtelse til at hævde saadanne Mænd deres rette Fædreland. Men man tager mærkelig feil, hvis man bilder sig ind, at det er slige Navne, der alene eller dog fornemmelig bære Folkets Aand, og sikkre Nationen dens ideelle Selvstændighed.

Betragte vi derimod saadanne Mænd som Holberg, Heiberg, Mynster, Grundtvig, Oehlenschläger, saa forandres Maalestokken. Hvor høit og hvor langt disse Mænd have naaet med deres Berømthed i Udlandet, er ikke det Væsenlige; det Væsenlige er, at de have arbeidet for Folkets Sag og hævet Nationen op paa et høiere Trin af aandelig Dannelse. Hos dem lære vi, hvad der har bevæget sig i vort eget Folk paa Aandens Omraade; de ere, saa at sige, de Øine, hvormed Folket har seet, de Hjerner, hvormed det har tænkt, de Tunger, hvormed det har talt, kort sagt, de Organer, det har brugt, for at komme til Erkjendelse af sine Lyder og Dyder, og derved opnaae en sandere, ædlere Selvfølelse. Her staaer Oehlenschläger med sit Geni, — en imponerende Skikkelse, en ædel Stridsmand for Nordens Folk, en tapper Forsvarer af dansk Selvstændighed! Hans Digterværker ere Speile. Folket seer i dem og seer — bekjendte Træk! det seer jo sit eget sjælelige Ansigt. Det er Bolværker mod indbrydende Strømme. De bære vor Nationalitets uplettede Farver; de tale vort Sprog, de løfte vort Skjold: de føre Beviis for vor aandelige Ret til at leve.

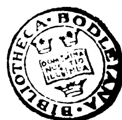
Saalænge Barbariets Tider endnu ikke ere forbi, kunne mægtige Fiender desværre vælte sig ind over vore Landemærker, haane vore Heltes Grave og nedbryde deres Monumenter; men kun — i det Udvortes! Vi have Mindesmærker af høiere Orden, Monumenter, som Brutaliteten ikke kan naae; det er Aandsmonumenter, ethvert med sit eget Emblem og en særegen

Indskrift. Paa eet af disse Monumenter. staaer der et Navn, et Hædersnavn med luende Skrift; Mindekrandsen om dette Navn har Gran fra Norges Fjeld, Forglemmigei fra Sveas Kyst og Egeløv fra Danmarks Skove, thi Navnet er:

Adam Oehlenschläger.

Rettelser.

S. 14. 1ste Lin fra oven. Ehlersens læs Ehlers'
S. 68. Lin. 10 fra neden. Aftenlunden læs Offerlunden
S. 75. Lin. 11 fra oven. Ginungagab læs Ginnungagab
S. 85. Lin. 9 fra neden. Guderigets læs Gudsrigets

BIBLIOTHECA · BODLEIANA ·